

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Navrátilová

Osobnost pachatelky trestné činnosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 03. 05. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 188 230 znaků včetně mezer.

Kateřina Navrátilová

V Praze dne 03. 05. 2023

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Aleně Marešové, Ph.D. za vedení a cenné rady při zpracování této práce. Dále děkuji mé rodině a příteli za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	5
1. Základní pojmy	7
1.1. Kriminologie.....	7
1.2. Kriminalita.....	8
1.3. Pachatel trestné činnosti a jeho osobnost	10
1.4. Kriminalita žen	12
1.5. Rozdíly mezi ženskou a mužskou kriminalitou.....	14
2. Teorie kriminality se zaměřením na kriminalitu žen	17
2.1. Biologicky zaměřené kriminologické teorie.....	17
2.2. Psychologicky zaměřené kriminologické teorie.....	22
2.3. Sociologicky zaměřené kriminologické teorie	24
2.4. Multifaktorové kriminologické teorie	30
2.5. Feministické přístupy	31
2.6. Shrnutí k teoriím kriminality	33
3. Typologie ženských pachatelek	35
3.1. Obecné typologie ženských pachatelek	36
3.2. Typologie pachatelek sexuálních deliktů	39
3.3. Typologie sériových vražedkyň.....	40
3.4. Typologie pachatelek vraždy dítěte	43
4. Vývoj, stav a struktura kriminality žen	45
4.1. Mezinárodní srovnání	45
4.2. Kriminalita žen v České republice.....	48
4.3. Latentní kriminalita	49
4.4. Vývoj kriminality žen	51
4.5. Struktura kriminality žen	53
5. Ženy odsouzené k trestu odnětí svobody	57
5.1. Statistická data o ženách odsouzených k VTOS	57
6. Prevence kriminality se zaměřením na prevenci kriminality žen	63
6.1. Prevence kriminality z hlediska adresátů	65
6.2. Prevence z hlediska obsahového zaměření preventivních aktivit	71
6.3. Alternativní tresty jako součást prevence kriminality	73
Závěr.....	76
Seznam zkratk	79
Seznam použitých zdrojů	79

Úvod

V minulosti bylo postavení žen ve společnosti podmíněno sociálním modelem zcela zaměřeným na muže, a proto i ženské pachatelky stály dlouhou dobu mimo jakoukoliv pozornost odborné veřejnosti. Až v druhé polovině 20. století, kdy začalo ženských pachatelek neočekávaně přibývat, započalo období zvýšeného zájmu o kriminalitu žen jako samostatného fenoménu a delikventní ženy se tak staly předmětem zkoumání a teoretické analýzy. Malé množství delikventních žen a nízká závažnost jejich činů měly za následek, že do té doby nebyla ženská kriminalita, až na pár výjimek, považována za atraktivní téma k výzkumu. Kriminalita zkrátka byla a stále je spíše mužskou doménou.

Přestože v poslední době vzniká větší množství prací, které se tematikou ženských pachatelek zabývají, empirických studií věnovaných kriminalitě žen je stále velmi málo. V České republice byly realizovány výzkumy zaměřující se na závažnou trestnou činnost páchanou ženami¹, na hodnotovou orientaci ženských pachatelek², či osobnost prvovězných žen³.

Problematickým jevem při studiu kriminality je zahrnování kriminality žen do popisu kriminality obecně. Je známým faktem, že výraznou početní převahu mezi pachateli mají muži. Vlivem zobecňování pak může být na kriminalitu žen nahlíženo zjednodušeně jako na kriminalitu mužů, a v tomto důsledku přijímány závěry, které neodpovídají charakteristice kriminality žen.

Cílem této práce je poskytnout určitý obraz o ženách jako pachatelkách trestné činnosti a ukázat prospěšnost samostatného přístupu k mužské a ženské kriminalitě. Práce je z hlediska struktury členěna do šesti kapitol. V první kapitole uvádím základní pojmy, jejichž vysvětlení považuji za nezbytné k dalšímu zkoumání ženských pachatelek. Na úvod vymezím, co je kriminologie a čím se zabývá, nastíním pojem pachatele a jeho osobnosti, zaměřím se také na stěžejní rozdíly, které odlišují kriminalitu žen od kriminality mužů.

Názory kriminologů na to, odkud ženská kriminalita pramení se v historii výrazně lišily. Druhá kapitola podává přehled kriminologických teorií, které se pokoušely nalézt příčinu delikvence žen. Zohledňuje historicky starší biologické, psychologické i sociologické teorie

¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

² URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7.

³ MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. *Výzkum prvovězných žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé stíhaných a poprvé vězněných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-082-3.

kriminality, ale zároveň věnuje pozornost i multifaktorovým a feministickým přístupům, které lze řadit mezi mladší.

Ve třetí kapitole představuji jednotlivé typologie ženských pachatelek, na jejichž základě můžeme získat bližší představu o charakteristických osobnostních rysech pachatelek trestné činnosti. Zvláštní pozornost věnuji typologiím pachatelek sexuálních deliktů, sériových vražd a vražd dětí.

K tomu abychom získali ucelený obraz o ženských pachatelkách je nezbytné zkoumat i konkrétní projevy kriminality páchané ženami. V úvodu čtvrté kapitoly nejprve osvětluji úskalí spjatá s mezinárodním srovnáním kriminality a následně uvádím porovnání hodnot trestně stíhaných žen a žen odsouzených k trestu odnětí svobody ve vybraných evropských zemích. V rámci čtvrté kapitoly podávám informace o zpracování statistických dat o kriminalitě v České republice a přibližuji též pojem latentní kriminality. V neposlední řadě se věnuji vývoji a konkrétním podobám kriminality žen v České republice.

Pátá kapitola popisuje problematiku ženských věznic a obsahuje některá statistická data vztahující se k ženám odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody.

Na základě zjištěných poznatků o příčinách ženské delikvence a na základě znalostí o podobě ženské kriminality je možné vytvořit vhodný systém opatření, sloužících k předcházení trestné činnosti. Otázkou prevence kriminality a specifiky jednotlivých preventivních opatření se zabývá poslední šestá kapitola. Na prevenci bude nahlíženo jak z pohledu adresátů, tak z pohledu obsahového zaměření preventivních aktivit.

1. Základní pojmy

1.1. Kriminologie

Pojem kriminologie je odvozen ze spojení řeckého slova *crimen* neboli zločin a latinského slova *logos* neboli věda. Kriminologii tedy můžeme označit jako vědu o zločinu či zločinnosti (kriminalitě). První použití pojmu kriminologie se připisuje francouzskému antropologovi Paulu Topinardovi, avšak o jeho přiblížení a rozšíření se v roce 1885 postaral italský profesor práva Raffael Garofalo se svou knihou *Criminologia*⁴. Kriminologie je již od druhé poloviny 19. století považována za samostatný vědní obor. K tomu přispěl zejména vznik italské pozitivistické školy v čele s Cesarem Lombrosem, který se ve svém díle *Člověk zločinný*⁵ věnoval empirickému zkoumání pachatelů, na jehož základě následně vytvořil jejich typologii.

Pojem kriminologie definovalo mnoho autorů. Kuchta a Válková⁶ vymezují kriminologii jako společenskovědní disciplínu, jejímž předmětem zkoumání je jak pachatel, oběť, orgán trestní justice a další jednotlivci, tak i společnost jako celek. Novotný a Zapletal⁷ definují kriminologii úžeji jako vědu o zločinnosti, jejích pachatelích, obětech a její kontrole.

Přestože se autoři na jednotné definici kriminologie neshodnou, její základní znaky uvádějí převážně stejné. Kriminologie je vědou empirickou, tedy založenou na poznacích z pozorování nebo experimentů, které jsou přezkoumatelné. Poznatky jsou v kriminologii získávány mimo jiné i z policejních, justičních nebo vězeňských statistik, vězeňské praxe, rejstříku trestů či trestních spisů. Kriminologie je také vědou multidisciplinární. To znamená, že poznatky jsou přejímány, získávány a porovnávány napříč různými obory, jako jsou sociologie, psychologie, trestněprávní věda, pedagogika a další.

Základním prvkem, který kriminologie zkoumá, je pachatel a jeho osobnost. Za pachatele jsou v kriminologii považovány nejen osoby, které se dopustili činů, jež jsou zákonem označeny za trestné, ale i některé osoby, které nejsou v trestním řízení stíhány. Kriminologie se zabývá i jedinci trestně neodpovědnými za své činy, jako jsou děti nebo osoby shledány nepřičetnými. V neposlední řadě věnuje pozornost i potenciálním recidivistům a osobám, jejichž chování se vyznačuje společensky nežádoucími jevy (drogově závislí, gambleři, prostitutky apod.)⁸.

⁴ GAROFALO, Raffaele. *Criminologia: studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*. Fratelli Bocca, 1885.

⁵ LOMBROSO, Cesare. *L'Uomo Delinquente*. Turin: Fratelli Bocca Editori, 1889.

⁶ KUČHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

⁷ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

⁸ Tamtéž, s. 113.

Poznatky o pachateli získává kriminologie pomocí empirických výzkumů, jejichž výsledkem je utvoření určitého obrazu o pachateli a jeho osobnosti. Tyto poznatky slouží zejména pro porozumění a vysvětlení kriminálního jednání konkrétního jedince. Mají však význam také při hledání příčinných způsobů zacházení s pachateli a při vytváření účinných preventivních opatření proti kriminalitě. Porovnávání poznatků o pachatelích pak vede ke zjišťování shodných a odlišných osobnostních rysů, na jejichž základě jsou vytvářeny typologie pachatelů⁹.

1.2. Kriminalita

Kriminalita je předmětem zkoumání kriminologie. Jedná se o běžně se vyskytující jev, který je nevyhnutelně spojen s fungováním lidské společnosti v jakékoliv době, provází ji již od samého počátku a bude ve společnosti přítomná i v budoucnu. I přes snahy mnohých kriminologů zkoumat příčiny kriminality s cílem potlačit její projevy, nevedlo jejich úsilí ke kýženému výsledku a shodují se na tom, že kriminalitu zcela potlačit nelze. Obecně o kriminalitě mluvíme jako o sociálně patologickém jevu, tedy jevu společensky nežádoucím až nepřijatelným, který narušuje normy a hodnoty uznávané ve společnosti a jehož projevy mají být sankcionovány¹⁰.

V literatuře je pojem kriminality vymežován třemi základními způsoby, a to z pohledu socioetického, sociologického a trestněprávního.

Socioetický přístup je historicky nejstarší a vymezuje kriminalitu jako jev, jehož projevy se přiči dobrým mravům. Nejlépe jej vystihuje koncepce přirozeného zločinu. Přirozené zločiny směřují proti nejdůležitějším chráněným zájmům jako jsou život, zdraví či majetek. Typickým příkladem přirozeného zločinu jsou vražda a krádež, které jsou považovány za nepřijatelné napříč různými kulturami i historickými obdobími. Znakem přirozených zločinů je tedy jejich univerzalita a to, že jsou odedávna společností považovány za odsouzeníhodné. Naproti přirozeným zločinům stojí zločiny umělé, které nemusí být obecně morálně nepřijatelné, ale jsou klasifikovány jako zločiny zpravidla za účelem zlepšení fungování společenských institucí a rozvoje organizovanosti společnosti. Podle socioetického přístupu je jádrem kriminality přirozený zločin a umělý zločin obsah kriminality pouze rozšiřuje. Důvodem rostoucí kriminality je zvyšování počtu umělých zločinů způsobené rozšiřováním oblastí, které jsou kriminalizovány¹¹.

⁹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 89. ISBN 978-80-7478-614-3.

¹⁰ LUBELCOVÁ, Gabriela. *Kriminalita ako spoločenský fenomén: úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. [1. vyd.]. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009, s. 11. ISBN 978-80-224-1051-9.

¹¹ Tamtéž, s. 12.

Sociologie chápe kriminalitu jako sociální deviaci. Munková charakterizuje sociální deviaci jako porušení nebo podstatnou odchylku od sociálních norem, porušení formálních očekávání, případně neformálních požadavků kladených na lidské chování v dané společnosti¹². Nutno dodat, že pojem sociální deviace nelze vnímat jednoznačně negativně. V závislosti na tom, jaké má chování sociální důsledky, rozlišuje sociologie pozitivní a negativní deviace. Zatímco pozitivní deviace je takové odchýlení od normálu spočívající v přehnaném dodržování norem, které upozorňuje na jejich přílišnou rigidnost či nefunkčnost, v případě negativní deviace se jedná o nedodržování či porušování norem, které může být v krajních případech i trestně stíháno. Hovoří-li se o normách a jejich dodržování bývají tyto skutečnosti demonstrovány pomocí křivky normálního rozložení (Gaussovy křivky). Ta nám ukazuje, že v případě společnosti s fungujícím systémem norem se většina lidí chová v souladu s očekáváním a pouze menší část chování lze posoudit jako sociálně deviantní. Mezi normokonformním a deviantním chováním se nachází tzv. toleranční limit, který vyjadřuje možnost rozdílného chápání určitého chování. Např. tolerance vůči konzumaci alkoholu se může lišit v závislosti na kultuře nebo i sociální skupině lidí. Kriminalita se pohybuje na samém okraji křivky a lze ji považovat za nejzávažnější formu negativní deviace¹³.

Trestněprávní vymezení, nazývané také jako legální či juristické vymezení, je historicky nejmladším. Kriminalita je zde vázaná na právní normy jako na regulativ společenského chování. Narozdíl od pojetí socioetického a sociologického, které je mnohdy vágní a nejednoznačné, trestněprávní je terminologicky přesné a určité. Podle tohoto pojetí se kriminalitou myslí pouze to, co upraví trestní právo¹⁴. Jinými slovy, jde o souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období¹⁵. Kriminálním chováním je pak takové chování, které naplňuje skutkovou podstatu některého z trestných činů.

Je-li kriminalita zkoumána skrze legální vymezení je předmět kriminologického bádání výrazně zúžen ve srovnání např. s vymezením sociologickým, kde velkou roli hrají další sociálně patologické jevy, které nemusejí být regulovány trestním právem, ale s kriminálním chováním

¹² MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 7. ISBN 978-80-7380-398-8.

¹³ LUBELCOVÁ, Gabriela. *Kriminalita ako spoločenský fenomén: úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. [1. vyd.]. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009, s. 17-18. ISBN 978-80-224-1051-9.

¹⁴ KUCHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 1. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

¹⁵ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 26. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

úzce souvisejí (alkohol, drogy, prostituce apod.)¹⁶. S kriminalitou zpracovávanou z hlediska trestního práva se z tohoto důvodu můžeme setkat ve většině kriminologických prací.

Na kriminalitu tedy můžeme nahlížet z různých pohledů. Mimo výše zmíněných se můžeme v literatuře setkat i s dalšími způsoby pojetí. Mezi ně patří třeba vymezení kriminality jako mezilidského konfliktu. Lubelcová tvrdí, že nastává posun ve vnímání kriminality. Nemusí být totiž již chápána jen jako určité chování porušující právní či jiné normy, ale jako mezilidský konflikt vznikající v důsledku kriminálního jednání¹⁷.

S kriminalitou se v běžném životě setkáváme na denním pořádku. I přes snahy s kriminalitou bojovat a potlačit ji, se tomuto společnosti škodlivému jevu nelze vyhnout. Způsobuje nejen značné materiální i nemateriální škody státu a společnosti jako celku, ale je také příčinou vzniku fyzických i psychických škod obětem trestných činů. Ve společnosti vytváří neklid, vzbuzuje strach a nedůvěru a zabraňuje jejímu harmonickému vývoji. Ačkoliv je kriminalita charakterizovaná jako negativní jev, o čemž nelze pochybovat, má i určitý pozitivní přínos. Uvádí se, že vede k většímu respektování norem, posiluje solidaritu ve společnosti a může být stimulem pro sociální změny¹⁸.

1.3. Pachatel trestné činnosti a jeho osobnost

Vymezení pojmu pachatele není tak jednoznačné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Pojem je užíván nejen v kriminologii, ale definuje ho též trestní právo hmotné a trestní právo procesní. Každý z těchto oborů však pojem pachatele chápe odlišně.

Trestní právo hmotné hovoří o pachateli jako o subjektu trestného činu. Spolu s objektem, objektivní stránkou a subjektivní stránkou tvoří obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu. Podle definice trestního zákoníku obsažené v § 22 odst. 1 je pachatelem trestného činu ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Podle ustanovení § 22 odst. 2 trestního zákoníku je pachatelem i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby jako tzv. živého nástroje, přičemž tato osoba není trestně odpovědná např. pro nedostatek věku nebo nepřičetnost. Ustanovení § 113 trestního zákoníku k uvedenému doplňuje, že pachatelem se rozumí i spolupachatel a účastník¹⁹. Kromě naplnění znaků skutkové podstaty musí být splněny i obecné znaky trestného činu, tj. věk (§ 25 TZ),

¹⁶ KUCHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 1. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

¹⁷ LUBELCOVÁ, Gabriela. *Kriminalita ako spoločenský fenomén: úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. [1. vyd.]. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009, s. 19. ISBN 978-80-224-1051-9.

¹⁸ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 21. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*.

příčetnost (§ 26 TZ) a u mladistvého pachatele též rozumová a mravní vyspělost v době spáchání činu (§ 5 odst. 1 ZSVM). Je třeba dodat, že pachatelem může být fyzická i právnická osoba.

Trestní právo procesní s pojmem pachatele operuje zřídka. Trestní řád používá pro osobu, proti které se řízení vede specifická označení v závislosti na fázi řízení, ve které se tato osoba nachází. Jsou jimi podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený²⁰. Odlišná označení osoby pachatele mají význam z hlediska práv a povinností, které se v jednotlivých fázích řízení liší²¹.

Kriminologie vymezuje pojem pachatele širěji, než je tomu v případě trestního práva. Kromě osob, které se dopustily činů zákonem označených jako trestné, považují kriminologové za pachatele též osoby, které orgány činné v trestním řízení nestíhají, např. pro nedostatek věku nebo nepřičetnost. Kriminologie věnuje pozornost též recidivistům, u nichž hrozí opakování trestné činnosti nebo osobám, jejichž chování se vyznačuje sociálně patologickými jevy (tj. osobám závislým, prostitutkám, extremistům apod.)²².

Problematika osobnosti pachatele je velmi komplikovaná a svou obsáhlostí přesahuje hranice kriminologie. Poznatky o osobnosti pachatele jsou nezanedbatelným aspektem nejen pro zjišťování úmyslu pachatele spáchat trestný čin nebo motivace či pohnutky ke spáchání. Neméně důležité jsou i při rozhodování o druhu a výměře trestu, tak aby byl zachován princip individualizace trestu nebo při stanovení speciálních přístupů k některým kategoriím pachatelů (např. osobám s psychiatrickým nálezem). Výzkum osobnosti nemá však význam jen při individuálním rozhodování o pachateli, nýbrž je velice významný také pro stanovení záměrů trestní politiky²³.

Osobnost pachatele je v oblasti trestně právní nauky velmi důležitým pojmem. I přesto však kriminologie nemá jednotnou a všeobecně uznávanou definici osobnosti pachatele. Tu však kriminologie nezbytně potřebuje, a proto využívá definici přejatou z psychologie, která chápe osobnost jako organický celek duševního života člověka zahrnující jak biologický základ jedince, tak i sociální podmínky jeho života včetně společenských vztahů²⁴.

V kriminologii i psychologii je na osobnost nejčastěji nahlíženo jako na specifikum konkrétního jedince a jako specifikum jeho odlišností, příp. shody s osobnostmi dalších jedinců. Psychologie vychází z přesvědčení, že i přesto, že je lidská individualita jedinečná a

²⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., *Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

²¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2018, s. 232-233. ISBN 978-80-7201-641-9.

²² NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 113. ISBN 80-7357-026-2.

²³ Tamtéž, s. 131-132.

²⁴ HYHLÍK, František a Milan NAKONEČNÝ. Malá encyklopedie současné psychologie. In: MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 17-18.

neopakovatelná, existuje mnoho shodných znaků mezi jednotlivci a jejich projevy, včetně těch kriminálních, aby bylo možné je postihnout a pojmenovat²⁵. Osobnost je v psychologii klíčovým pojmem, na nějž lze při výzkumech pohlížet z mnoha různých hledisek. Nejčastější otázky, o které se psychologie osobnosti zajímá jsou struktura, dynamika osobnosti, vývoj osobnosti atd²⁶.

Při zkoumání pachatele trestného činu se věnuje pozornost zejména tomu, za jakých podmínek byla jeho osobnost formována, jaká je jeho aktuální životní situace, jaké jsou jeho zájmy, potřeby, názory, motivace, případně zda je součástí sociálně závadné skupiny (prostitutky, osoby závislé apod.). Klíčové k popisu pachatele však je charakterizovat konkrétní spáchaný trestný čin, protože ten je reálným projevem osobnosti pachatele, která se v činu odráží²⁷.

1.4. Kriminalita žen

Kriminalita byla po dlouhou dobu od svého vzniku vědou mužů a vědou o mužích. Není se čemu divit, i v dnešní době z tuzemských i zahraničních statistik vyplývá, že většina obviněných a odsouzených osob jsou muži. Zkoumání ženské kriminality však bylo v historii značně opomíjeno. Protože nebyla považována za sociální problém, zabývalo se tímto tématem jen velmi málo kriminologů, sociologů a jiných odborníků. Z důvodu malého počtu trestných činů páchaných ženami a z důvodu nízké závažnosti činů, byl výzkum kriminality žen považován za bezpředmětný. Zvýšený zájem o zkoumání ženské kriminality jako samostatného fenoménu odstartoval až V. kongres OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli konaný v Ženevě v roce 1975. Odborníci z různých zemí se zde shodli na tom, že kriminalita žen již není zanedbatelná a je potřeba věnovat tomuto jevu více pozornosti. Nejen že napříč zeměmi výrazně vzrostl počet trestných činů páchaných ženami a zvýšila se jejich závažnost, ženy se také začaly dopouštět činů, které byly dříve typické pouze pro muže²⁸.

Někteří si vysvětlovali náhlý nárůst ženské kriminality postupným získáváním větší nezávislosti a ekonomické svobody žen. Ve stejném roce jako se konal ženevský kongres vyšla dvě kontroverzní díla, která pracovala s myšlenkou korelace nárůstu ženské kriminality a ženské emancipace. Americké autorky Freda Adlerová a Rita James Simonová přišly s úvahou, že

²⁵ MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 18.

²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 64-65. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

²⁷ MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 27.

²⁸ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 5. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

budou-li ženy mít podobné sociální postavení jako muži, bude i jejich kriminální jednání podobné tomu mužskému, zejména pak u trestných činů páchaných v souvislosti s výkonem povolání²⁹.

Adlerová ve své knize *Sisters in Crime*³⁰ tvrdí, že rozdíly mezi ženskou a mužskou kriminalitou netkví v genderových rozdílech mezi muži a ženami, nýbrž v rozdílné úrovni přístupu k příležitostem. Pokud ženy dostanou větší volnost a ekonomickou svobodu, získají tím přístup nejen k legitimním příležitostem, ale otevře se jim cesta i pro nové nelegitimní příležitosti. Jinými slovy, tím že se ženy přesouvají ze soukromé sféry a začínají se podílet také na veřejném životě, se stávají soutěživějšími a agresivnějšími a jsou stejně náchylné k páchání trestné činnosti jako muži³¹. Podle zjištění Adlerové ženská kriminalita nejenže stoupá mnohem rychleji než ta mužská, trestné činy, kterých se ženy dopouštějí jsou čím dál závažnější a násilnější.

K obdobným závěrům dochází ve svém díle s názvem *Woman and Crime*³² i Simonová. Narozdíl od Adlerové však přichází s výrokem, že násilné trestné činnosti páchané ženami ubývá, a to právě díky emancipaci žen³³. Ženy se cítí fyzicky i psychicky svobodnější, zbavují se tak nahromaděného vzteku a frustrace a nemají potřebu násilně se zbavovat muže, manžela či milence, který je často zdrojem těchto pocitů³⁴.

Obě průlomové publikace si získaly pozornost široké veřejnosti, záhy se však staly terčem kritiky. Adlerové bylo vytýkáno, že svá tvrzení zakládá pouze na oficiálních statistikách, které nereflektují latentní kriminalitu a že zjištěná data nesprávně interpretuje³⁵. Vůči názorům Adlerové a Simonové se nejhlasitěji vymezil americký kriminolog a profesor sociologie D. Steffensmeier. Steffensmeier na základě svých výzkumů zjistil, že ženská kriminalita stoupá a její úroveň se zvyšuje dokonce rychleji než úroveň kriminality mužů. V absolutních číslech však podíl ženské kriminality i nadále výrazně zaostává za muži. Steffensmeier odmítá, že by tento trend byl výsledkem změn v profesní struktuře a větší emancipace žen, přiklání se k názoru, že

²⁹ URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. Ženská kriminalita - hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta MU v Brně, 2003, s. 232. ISSN 1210-9126. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917/7189>

³⁰ ADLER, Freda. *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. New York: McGraw-Hill, 1975.

³¹ ADLER, Freda. *Sisters in Crime*. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 4-6 [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781412959193>

³² SIMON, Rita James. *Woman and Crime*. Lexington, MA: Lexington Books, 1975.

³³ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 327. ISBN 80-246-0525-2.

³⁴ SIMON, Rita James. *Woman and Crime*. In: RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 327. ISBN 80-246-0525-2.

³⁵ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 327. ISBN 80-246-0525-2.

vzestup delikvence u žen souvisí s jejich tradičními rolemi. Trestné činy, které ženy nejčastěji páchají jsou krádeže v obchodě nebo vystavování nekrytých šeků, z čehož Steffensmeier dovozuje, že ženy se dopouští trestné činnosti nejvíce ve spojitosti s aktivitami běžného života, jako je např. nakupování, nikoli ve spojitosti s povoláním. Popírá tedy názory Simonové, která tvrdila, že krádeže, podvody apod. spadají do „kriminality bílých límečků“. Steffensmeier vysvětluje růst ženské kriminality mimo jiné vylepšením metod dozoru v prodejnách nebo vznikem nákupních center fungujících na samoobslužném principu, kde je více příležitostí pro drobné krádeže³⁶.

I přesto, že práce Adlerové a Simonové byla některými označována dokonce za škodlivou pro ženské hnutí, vyvolala nebyvalý zájem a měla zásadní vliv na rozvoj feministické kriminologie.

1.5. Rozdíly mezi ženskou a mužskou kriminalitou

Jak již bylo uvedeno výše, ženské kriminalitě jako samostatnému fenoménu se nikdy nedostávalo takové pozornosti jako kriminalitě mužů. Ženy jako pachatelky trestné činnosti vždy stály spíše ve stínu delikventních mužů. Pravděpodobnou příčinou podceňování ženské kriminality je fakt, že ženy páchají menší počet trestných činů než muži a dopustí-li se žena trestné činnosti, je zpravidla méně závažná a nemá tak škodlivé společenské dopady.

Obecně lze říci, že jen naprosto výjimečně je podíl mužů menší než žen (s výjimkou TČ vraždy novorozeného dítěte matkou, který může spáchat jen žena). Ze statistik však vyplývá, že narozdíl od nejzávažnější trestné činnosti, které se ženy oproti mužům dopouštějí v podstatně menší míře, nejsou v případě méně závažných deliktů rozdíly tak výrazné. Ve struktuře kriminality žen převažují majetkové trestné činy a trestné činy hospodářské. Ze statistik uvedených v kapitole 4 vyplývá, že se ženy ve velké míře dopouští např. zanedbávání povinné výživy, nejfrekventovaněji jsou však stíhány za krádeže.

Zajímavostí přitom je, že i motivace k výběru kradeného zboží je rozdílná. Ženy se často dopouští majetkové trestné činnosti, aby hmotně zabezpečily svou rodinu, či zlepšily rodinou materiální situaci³⁷, případně odcizují věci, které buď potřebují, nebo cítí, že je potřebují, ale

³⁶ STEFFENSMEIER, Darrell J. *Crime and the Contemporary Woman: An Analysis of Changing Levels of Female Property Crime, 1960-75*. *Social Forces* [online]. Oxford University Press, 1978, 57(2), 566-584 [cit. 2022-11-01]. ISSN 00377732. Dostupné z: doi:10.2307/257768

³⁷ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 24. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

nemohou si je dovolit³⁸. Muži vnímají krádež jako výraz mužnosti či siláctví, a naopak kradou věci, které pro ně nejsou nijak zvlášť užitečné³⁹.

Dalším významným rozdílem je, že ženy mají obecně menší tendenci k opakování trestné činnosti. Pokud se žena uchýlí k recidivě, nespécializuje se většinou na jeden druh trestné činnosti⁴⁰ a nepoužívá speciální metody, podle kterých by mohla být odhalena⁴¹.

Ženy se také mnohem méně často zapojují do organizovaných zločineckých gangů a trestnou činnost páchají převážně samostatně. Působí-li ženy ve skupině, pravděpodobně bude spíše menší a nestálá. Mnohem běžnějším jevem je, že se ženy objevují jako pomocnice mužů, neprojevují při páchaní trestné činnosti tolik iniciativy, jsou opatrnější, jejich jednání má spíše pasivnější povahu a ve srovnání s muži se nestaví do role aktivní pachatelky⁴².

Kriminalita žen se od té mužské liší nejen množstvím trestných činů, intenzitou, povahou trestné činnosti či způsoby, ale také jejími následky. Majetková i psychická újma vzniklá jako následek trestného činu spáchaného ženou, je obvykle menší než, je-li trestný čin spáchán mužem. Na druhou stranu je u žen mnohem pravděpodobnější, že svým jednáním způsobí nezanedbatelné morální škody, protože jsou to právě ony, kdo se často dopouští trestné činnosti na vlastních dětech⁴³.

Autoři se také shodují, že ženská kriminalita je charakteristická vysokou mírou latence. Uvádějí, že vyšší míra latence u ženské kriminality může být způsobena tím, že pro nízkou závažnost jsou delikty spáchané ženami obtížněji odhalitelné⁴⁴. Dalším možným vysvětlením je skutečnost, že se ženy dopouští delikventního chování v domácím prostředí za zavřenými dveřmi. Mimo děti, které jsou často obětmi domácího násilí, to jsou i muži, kteří se stávají objektem útoků ze stran svých partnerek. Vysoká latence a nízký počet ohlášení takových případů, může být důsledkem vlivu genderových stereotypů, podle kterých je pozice muže

³⁸ CHESNEY-LIND, Meda a Lisa PASKO. *The female offender: girls, women, and crime* [online]. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2013, s. 97-118 [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-141-2996-693. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781483387567>

³⁹ STEFFENSMEIER, Darrel J. a E. ALLAN. Criminal behavior: Gender and age. In: CHESNEY-LIND, Meda a Lisa PASKO. *The female offender: girls, women, and crime* [online]. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2013, s. 97-118 [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-141-2996-693. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781483387567>

⁴⁰ URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. Ženská kriminalita - hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta MU v Brně, 2003, s. 235. ISSN 1210-9126. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917/7189>

⁴¹ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 26. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁴² Tamtéž, s. 26.

⁴³ URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. Ženská kriminalita - hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta MU v Brně, 2003, s. 235. ISSN 1210-9126. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917/7189>

⁴⁴ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 27. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

týraného ženou popřením mužnosti. Z důvodu těchto hluboce zakořeněných společenských standardů, se muži brání nahlásit domácí násilí a vyhledat pomoc, což způsobuje, že o mužských obětech domácího násilí chybí do jisté míry záznamy. Zastánci tzv. kavalírské hypotézy tvrdí, že míra kriminality žen je ovlivněna „rytířským chováním“ policie či soudců vůči ženám. Tato teorie předpokládá v zásadě stejnou míru kriminality u žen i mužů, ale shovívavější přístup orgánů činných v trestním řízení k pachatelkám na základě stereotypních idejí o vnímání ženy jako jemnějšího pohlaví umožňuje ženám snáze uniknout trestnímu stíhání či odsouzení⁴⁵.

Závěrem poznamenejme, že rozdíly nalezneme i v rámci vězeňství. Ženy obecně daleko hůře snášejí stres spojený s uvězněním. Ve větší míře se u nich objevují intenzivní, tíživé pocity a častěji se ve výkonu trestu potýkají s úzkostmi, traumaty či depresemi. Zbavení svobody však nedopadá jen na ženu samotnou, ale ovlivňuje mnohdy nepříznivě také život jejích dětí. V případě, že je k trestu odnětí svobody odsouzen muž, je to většinou žena, která se o jeho děti stará. U uvězněných žen jsou to ale často prarodiče dětí, nebo jiní příbuzní, se kterými děti po dobu, kterou je jejich matka ve vězení, žijí. Vedle nelehkých následků ekonomické povahy uvězněných žen, které jsou samoživitelkami, můžeme hovořit také o psychických dopadech jak na ženy, tak na jejich děti. Matky po rozdělení zažívají pocity prázdnoty, zlosti, viny ale také obavy o bezpečí dětí a i o to, že s nimi děti nebudou chtít později znovu navázat kontakt⁴⁶.

⁴⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 18. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

⁴⁶ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 352. ISBN 80-246-0525-2.

2. Teorie kriminality se zaměřením na kriminalitu žen

Význam kriminologických teorií spočívá v hledání okolností a vlivů, které hrají při kriminogenezi důležitou roli a jejich cílem je vysvětlit příčinu kriminálního jednání a nalézt optimální způsob, jak takovým skutečnostem předcházet, nebo alespoň omezit jejich negativní důsledky⁴⁷.

Teorie kriminality se podle vědních oborů, které svými poznatky přispěly k objasnění vzniku kriminálního jednání, tradičně dělí na teorie biologické, psychologické a sociologické. Pro teorie a koncepce, které nelze jednoznačně označit za jednu z uvedených, se užívá pojmenování multifaktorové kriminogenetické koncepce⁴⁸.

Biologické, psychologické a sociologické teorie jsou historicky starší a hlavní příčinu vzniku delikvence hledaly buď v oblasti biologické přirozenosti, sociálního prostředí nebo v osobnosti jedince. Proto je můžeme označit jako jednodimensionální. Naproti tomu moderní multifaktorové koncepce berou na zřetel více různých parametrů, které ovlivňují kriminalitu přímo či nepřímo. Je nutné dodat, že jednoznačně vysvětlit příčiny kriminogeneze se zatím nepodařilo žádné z teorií. Význam kriminologických teorií je však nesporný, jelikož tvoří ucelený systém poznatků o kriminalitě, které jsou klíčové pro další výzkum⁴⁹.

V předchozí kapitole jsme zmínili, že ženská a mužská kriminalita se v některých jejích rysech zásadně liší. Co je příčinou odlišného kriminálního jednání žen a jaké faktory mají vliv na vznik ženské delikvence, se snaží vysvětlit právě kriminologické teorie, které se zaměřují na diferencovanost kriminality žen a mužů.

2.1. Biologicky zaměřené kriminologické teorie

Historicky prvním přístupem zkoumajícím ženskou kriminalitu byly biologicky orientované teorie. Zastánci těchto teorií vycházejí z názoru, že veškeré lidské chování, tedy i chování zločinné, je založeno biologicky. Svá tvrzení zakládají na myšlenkách tzv. biologického determinismu, který přikládá větší význam genetice před výchovou a vlivem prostředí⁵⁰. Biologické teorie opomíjejí společenské a kulturní formování člověka a příčiny kriminálního chování hledají pouze v biologických vlastnostech. Představitelé biologicky zaměřených teorií, se shodují na tom, že pachatel se pachatelem již rodí. Společným rysem těchto teorií je

⁴⁷ KUČHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 59. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

⁴⁸ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 77. ISBN 80-7357-026-2.

⁴⁹ KUČHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 59. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

⁵⁰ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 11. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

přečehování rozdílů mezi ženami a muži. Ženy jsou v porovnání s muži považovány za přirozeně více pasivní, konzervativnější, méně brutální, převládají u nich mateřské pudy a lépe se přizpůsobují právním normám⁵¹.

Významným představitelem a zakladatelem antropologické koncepce kriminality žen byl italský lékař, biolog a kriminolog Cesare Lombroso. Ve svém nejznámějším díle *Člověk zločinný* představil novou typologii pachatelů a také teorii o rozeném zločinci. Na základě měření některých vnějších tělesných rysů pachatelů trestných činů zjistil, že u zločinců převládají určité fyzické anomálie, které je odlišují od nedelikventních jedinců. Podle Lombrosa jsou zločinci skupinou jedinců, kteří reprezentují zvláštní lidský druh s určitými rysy degenerace a svými tělesnými i duševními vlastnostmi představují regresi na primitivní vývojový stupeň⁵².

O ženách Lombroso tvrdil, že jsou to nedostatečně vyvinuté bytosti, které vývojově zaostávají za mužem⁵³. To by však znamenalo, že ženy by se měly dopouštět kriminálního jednání ve větší míře než muži. Lombroso, který se domníval, že ženy jsou opravdu stejně či dokonce více delikventně aktivní než muži, vysvětloval tuto skutečnost tak, že projevem zločinnosti žen je jejich prostituce. Ta tvoří hlavní ekvivalent kriminality u mužů. Oba tyto jevy tedy mají dědičný biologicko-fyzický dispoziční potenciál⁵⁴.

Dle Lombrosa je mezi ženami rozšířenější typ příležitostných pachatelek, zatímco typ rozených pachatelek je v populaci zastoupen v menší míře. Je-li však žena rozenou pachatelkou, vyznačuje se větší krutostí, než je tomu v případě rozeného zločince muže. Rozenou pachatelku Lombroso charakterizoval jako ženu, jejíž mateřský pud je nedostatečně vyvinutý a svými vlastnostmi i vzhledem se mnohem více podobá muži. O tom svědčí i tulácký způsob života či zesílený pohlavní pud⁵⁵.

Pro některé kriminology bylo klíčem k vysvětlení ženského kriminálního jednání zkoumání kriminality ve vztahu s jejich sexualitou. Jedním z nich byl Erich Wulffen, autor díla *Žena jako sexuální zločinec*, který rovněž hledal zdůvodnění nižší delikvence žen v duchu jejich biologické podřazenosti. Wulffen se domníval, že ženy mají menší sexuální pud, jsou méně sexuálně senzibilní a nepocítují tak intenzivní sexuální touhu. Menší sklony ke kriminálnímu

⁵¹ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 28. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁵² NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 79. ISBN 80-7357-026-2.

⁵³ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 15. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁵⁴ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 28. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁵⁵ LOMBROSO, Cesare. The Female Offender. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 566-568 [cit. 2022-11-20]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory>

jednání jdou podle něj ruku v ruce s ženám přirozenou pasivitou, která je před pácháním trestné činnosti chrání. Podle Wulffena je pro ně „kriminálním talismanem“⁵⁶. Muže naopak charakterizuje jejich přirozená aktivita poháněna silným pohlavním pudem, která je svádí k trestné činnosti. Pro ženy kritické kriminogenními momenty spatřuje v krizových obdobích jako je menstruační cyklus, gravidita, šestinedělí a klimakterium.

Wulffenův současník Hans Schneicket zašel v názorech na kriminalitu žen ještě dál. Považoval ženy a jejich sexualitu odpovědné nejen za činy spáchané jimi, ale dokonce za některé činy vykonané muži⁵⁷.

Spolu se vznikem genetiky, biologické vědy zabývající se dědičností, začali geneticky zaměřeni kriminologové zkoumat, zda a jaký vliv má na kriminální jednání dědičnost. Pro ověření, zda dědičné dispozice zvyšují pravděpodobnost sklonu k páchaní trestné činnosti byly prováděny výzkumy na adoptivních dětech či na jednovaječných a dvojevaječných dvojčatech. Předpokladem výzkumu dvojčat bylo, že jednovaječná dvojčata mají identické DNA a jejich dědičné vlohy jsou naprosto shodné, u dvojevaječných dvojčat k tomuto nedochází⁵⁸. Výzkumy převážně ukazovaly, že u jednovaječných dvojčat existuje větší shoda v delikventem chování ve srovnání s dvojčaty dvojevaječnými. Při zkoumání jednovaječných dvojčat v závislosti na pohlaví zaznamenal Aaron Rosanoff, že identita kriminálního chování byla podstatně nižší u jednovaječných dvojčat ženského pohlaví než u jednovaječných dvojčat mužů⁵⁹. I přes tato zjištění jsou kriminologové k výzkumům zkoumajícím příčiny kriminality vlivem dědičnosti na dvojčatech skeptičtí. Poukazují na nedostatečně podrobné zkoumání sociálního prostředí, které má při vzniku kriminality zvláštní vliv.

V rámci geneticky orientovaných teorií lze zmínit i práci Valerie a Johna Cowieových a Eliota Slatera, kteří se zaměřili na dívky. Z jejich výzkumu vyplývá, že abnormalita matek je pouhým podnětem například k určitým formám neklidu u dívek, nikoli projevem genetických odchylek, které by byly matkám i dcerám společné⁶⁰.

⁵⁶ ČEPELÁK, Jirí a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 25. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁵⁷ HALES, Barbara. Woman as Sexual Criminal: Weimar Constructions of the Criminal Femme Fatale. *Women in German Yearbook* [online]. University of Nebraska Press, 1996, 12, s. 105 [cit. 2022-11-24]. ISSN 10587446. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20688838>

⁵⁸ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 82. ISBN 80-7357-026-2.

⁵⁹ ROSANOFF, Aaron J., Leva M. HANDY a Isabel. A ROSANOFF. Criminality and Delinquency in Twins. In: ČEPELÁK, Jirí a Josef KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 32. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁶⁰ ČEPELÁK, Jirí a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 31. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

Souvislost mezi kriminalitou a premenstruačním syndromem byla v minulosti taktéž předmětem zkoumání. U ženy může vlivem menstruačního cyklu docházet k emočnímu napětí, duševnímu neklidu, výbušnosti či k depresivním pocitům. Zejména u žen emočně nebo charakterově labilních mohou tyto stavy způsobit zborcení vnitřních zábran, což může vést až k delikventnímu jednání⁶¹. Například studie Katheriny Daltonové provedena v ženské věznici ukázala, že téměř polovina respondentek spáchala trestný čin v době před menstruací, nebo během menstruace⁶². Existují však i odborníci, kteří vliv premenstruačního syndromu zcela zpochybňují a tvrdí, že pokud ženy nebudou menstruaci pociťovat jako negativní událost, nebudou ani související symptomy pro ně problematické⁶³. Čepelák k tomuto dodává, že i když tato období představují do jisté, byť nepatrné, míry určitý „specifický kriminogenní potenciál“, nelze jimi vysvětlit ženskou kriminalitu⁶⁴. Lze tedy spatřovat nepřímé propojení mezi fyziologickým cyklem ženy a kriminalitou, nelze ale tvrdit, že jde o příčinu delikventního jednání žen.

Mezi další přístupy, které se snažily vysvětlit příčiny vzniku kriminality lze zařadit též konstituční teorii vycházející z myšlenek Ernsta Kretschmera, který se zabýval závislostí zejména charakterových a temperamentových vlastností na stavbě těla. Tato teze nebyla pozdějšími výzkumy prokázána. To však neznamená, že temperamentové vlastnosti nemají při páchaní trestné činnosti žádný význam. Válková⁶⁵ i Čepelák⁶⁶ shodně uvádějí, že i když nemá temperament úlohu příčiny, hraje roli podněcujícího a akcelerujícího činitele.

Pozornost kriminologů a velkou diskusi vzbudila tzv. teorie anomálií sexuálních chromozomů. Bylo zjištěno, že u některých mužů se místo běžně se vyskytující kombinace chromozomů XY, objevuje kombinace XYY, tedy kombinace s duplicitním chromozomem Y. Charakteristické pro tyto jedince jsou mimo jiné impulzivní či agresivní projevy, nevyzrála

⁶¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 11. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

⁶² DALTON, Katharina. Menstruation And Crime. *The British Medical Journal* [online]. BMJ, 1961, 2(5269), 1752-1753 [cit. 2022-11-21]. ISSN 0007-1447. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20356117>

⁶³ FLORA, Stephen Ray a Melissa SELLERS. Premenstrual Dysphoric Disorder and Premenstrual Syndrome Myths. In: BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 11. ISBN 978-80-7338-063-2.

⁶⁴ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 26. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁶⁵ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 32. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁶⁶ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 39. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

osobnost a zvýšené riziko protispolečenského chování⁶⁷. To však neznamená, že anomálie sama o sobě je příčinou takového chování. Je to ale pravděpodobně způsobeno důsledkem snížených kognitivních funkcí spolu s dalšími rizikovými faktory⁶⁸. Chromozomální anomálie typu XYY se objevuje pouze u mužů. Přítomnost nadbytečného chromozomu X u žen se nevyznačuje zvýšenou agresivitou či podobnými projevy, a proto pravděpodobně nebyla chromozomální anomálie u žen ve větším rozsahu zkoumána v souvislosti s jejich delikventním jednáním.

K novějším lze řadit teorie zaměřené na výzkum neurologických struktur a procesů. Jejich cílem je zjistit, zda mají s kriminálním jednáním souvislost např. neurotransmitery serotonin a dopamin, nebo některé hormony např. kortizol a testosteron. Odborníci se v rámci neurologie zaměřují též na zkoumání souvislostí mezi poruchami v nervovém systému či abnormalit způsobených úrazem a zvýšeným kriminálním chováním. Ačkoliv jsou neurologické teorie kriminality podporovány řadou empirických studií a poskytují podložená vysvětlení pro impulzivní či agresivní způsoby kriminálního jednání, nedokáží předvídat nervové mechanismy, které jsou základem jiných typů trestné činnosti⁶⁹.

Výše zmíněné teorie kriminality žen do určité míry spojuje přílišné přeceňování biologických rozdílů mezi muži a ženami, které tyto teorie pokládají za stěžejní při hledání příčin kriminálního jednání. Pohled na ženy je silně stereotypní, neboť ženy jsou zde definovány podle domácích a sexuálních rolí. Podle řady z nich pramení ženská kriminalita z jejich biologické nedostatečnosti či podřazenosti, případně podporují tvrzení, že jejich činy jsou poháněny ne zcela předvídatelnými biologickými cykly.

Síla biologicky orientovaných kriminologických teorií se skrývá v poměrně jednoduchém vysvětlení příčin kriminality. Samy o sobě však nejsou schopny popsat kriminalitu ve všech svých sférách. Jednostrannost pohledu mnohdy způsobuje zkreslený obraz o osobnosti pachatele, což má za následek např. volbu nevhodného nápravného zacházení. Lze jim vytknout, že jako zdroj poznání jim slouží především biologické a biochemické výzkumy, přičemž vlivu sociálního prostředí nebo výchovy a dalším aspektům je přisuzována menší pozornost.

⁶⁷ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 42. ISBN 80-7357-026-2.

⁶⁸ CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 1035-1038 [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/Reference/criminologicaltheory/n285.xml>

⁶⁹ CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 662-664 [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory/n184.xml>

2.2. Psychologicky zaměřené kriminologické teorie

Již od počátku konstituování psychologie jako vědního oboru hledali autoři psychologicky orientovaných teorií původ rozdílů kriminality mezi muži a ženami v jejich psychice. Aspekty, které mají na kriminalitu největší vliv jsou podle nich osobnost pachatele, inteligence či sociální učení. Psychologické hledisko je pro objasnění kriminality a analýzu kriminálního jednání nezbytné, nelze však přijmout jako jediné východisko pro vysvětlení delikvence⁷⁰. Zastánci psychologických teorií tvrdí, že za ženskou delikvencí stojí zejména emoce, zatímco u mužů hraje roli jejich sobeckost, egoismus, chamtivost či surovost⁷¹.

Manželé Sybil B. G. Eysencková a Hans Eysenck založili svůj výzkum na získávání výsledků z dotazníků PEN, což je zkratka pro psychoticismus, extraverci a neurotismus. Tyto tři faktory podle Eysencka představují tři hlavní dimenze osobnosti, přičemž každá z dimenzí je složena z řady primárních vlastností. Dimenze P je tvořena antisociálními rysy, mezi které patří např. nerespektování pravidel, agresivita, emocionální chlad či nedostatek empatie. Dimenze E představuje družnost, živost, asertivitu a hledání senzace a dimenze N zahrnuje úzkost, depresi, emoční nestabilitu, plachost a nízké sebevědomí. Studie prokázaly, že nejsilnější vztah s kriminálním chováním a jeho závažností má dimenze P. Ukázalo se také, že P má nejsilnější propojení s psychopatií a je významná pro predikci recidivy pachatelů⁷². Výzkum manželů Eysenckových, který probíhal jak mezi nekriminální populací, tak mezi odsouzenými muži a ženami, ukázal, že zatímco u nekriminálních mužů se P pohybuje ve vyšších hodnotách než u žen. U odsouzených mužů a žen je tomu naopak. Hodnoty psychoticismu u odsouzených žen jsou výrazně vyšší než u vězněných mužů. Protože je zločin pro ženy aktivitou neobvyklou, vysoké hodnoty psychoticismu zborí u žen sociální bariéry a jsou pak náchylnější k páchaní trestné činnosti. Takto vysvětlují někteří autoři vysoké hodnoty psychoticismu zjištěné u odsouzených žen⁷³.

V rámci psychologicky orientovaných teorií můžeme zmínit také studie zabývající se hodnotovým žebříčkem odsouzených. Výzkum, který prováděl R. Cochrane potvrdil předpoklad,

⁷⁰ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 51. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁷¹ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 32. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁷² EYSENCK, Hans J. Crime and Personality. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 308-312 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory/n85.xml>

⁷³ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 53. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

že hodnotový systém pachatelů a běžné populace se významně liší. V České republice provedli podobný výzkum týkající se hodnotové orientace delikventních žen Večeřa a Urbanová⁷⁴.

Někteří autoři spatřují hlavní příčinu kriminality žen v hysterii. Např. Cloninger a Guze zjistili, že mezi pachatelkami se nachází dvacetkrát více žen s hysterií, než je běžné v obecné populaci. Shmitová pak považuje hysterii a sexuální frustraci za zdroj všech křivých obvinění⁷⁵.

Delikventní chování spojovali odborníci též s nízkou inteligencí pachatelů. Jedním z takových myslitelů byl H. Goddard, který při genealogickém výzkumu několika generací prováděl též měření inteligence. Goddard došel k závěru, že to, co se dědí není kriminální chování, nýbrž oligofrenie (slabomyslnost), která zvyšuje pravděpodobnost, že se potomci stanou kriminálními⁷⁶. Tento názor však již nemůžeme považovat za relevantní. Doba se změnila a s ní též pachatelé trestné činnosti. Dnes je ke spáchání mnoha z trestných činů vyšší inteligence nezbytnou podmínkou.

Psychoanalytická koncepce kriminality považuje zločin za projev vnitřních sil, za příznak potlačených přání a za důsledek nepříznivého osudu⁷⁷. V kriminologii má psychoanalýza význam nejen pro vysvětlení kriminálního jednání jednotlivce, které pramení z určitých chybně proběhnutých etap života, ale i pro objasnění psychických mechanismů ve společnosti⁷⁸.

Psychoanalytický pohled na lidské chování a kriminalitu je nejčastěji spojován se Sigmundem Freudem. Freud věřil, že lidská osobnost se skládá ze tří částí, které nazval id, ego a superego. Id se nachází v nevědomí a řídí se potřebou okamžitého uspokojení, nezajímají ho potřeby a blaho druhých. V id je obsažena také impulzivita, která naznačuje, že za cílem uspokojit základní životní potřeby bude jedinec jednat potenciálně společensky nepřijatelným způsobem. Ego se vyvíjí, učí se, reguluje a usměrňuje id k tomu, co je v dané situaci praktické. Superego se vyvíjí z ega a tvoří protiváhou id. Lze ho označit také za individuální svědomí, které směřuje ego k jednání v souladu se společenskými normami⁷⁹. Freud se vyjadřoval ke

⁷⁴ URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. Ženská kriminalita - hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta MU v Brně, 2003. ISSN 1210-9126. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917/7189>

⁷⁵ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 55. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 82. ISBN 80-7357-026-2.

⁷⁷ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 35. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁷⁸ KUČHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 59. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

⁷⁹ CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 345-348 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/Reference/criminologicaltheory/n95.xml>

kriminálnímu chování ve spojitosti s vinou, která je způsobována tenzí mezi ideály superega a konání ega⁸⁰. Pokud člověk spáchá trestný čin a je odhalen a potrestán, pocit viny se tím zmírní. Freud také tvrdil že každý jedinec disponuje mužskými i ženskými psychosexuálními atributy. Ty ženské jsou podle něj slabost, podřídívnost a pasivita⁸¹. Na základě tohoto Freudova názoru pak někteří autoři vyvozovali závěry, že žena je oproti muži nedokonalou bytostí⁸². I přesto, že ke konkrétním příčinám kriminálního jednání se Freud vyjadřoval spíše sporadicky, položil teoretické základy pro další myslitele, kteří na jeho původní teorii navázali.

Klasická psychoanalytická koncepce též poskytla vysvětlení ženské kleptomanie. Kleptomanie podle ní vzniká z důvodu neschopnosti získat sexuální uspokojení, což má za následek vznik neodolatelného pocitu nutkání ke krádeži. Kořeny kleptomanie je třeba hledat v sexuální vývoji v dětství, kdy se v ženě utváří pocit „závisti penisu“ a v jejím nevědomí vzniká přání zbavit muže záviděného penisu. Toto přání pak uspokojuje kradením předmětů⁸³.

Psychoanalýza byla často kritizována pro zjednodušování problémů spojených s delikvencí a také proto, že při pokusech o objasnění kriminálního chování nepřihlížela ke společenským okolnostem ovlivňujícím kriminalitu. I přes svou rozsáhlost nelze říct, že by psychoanalytická literatura ve větší míře přispěla k řešení specifických problémů týkajících se ženské kriminality.

2.3. Sociologicky zaměřené kriminologické teorie

Spolu s rozvojem společenských věd zesílila kritika biologicky orientovaných kriminologických teorií, kterým byla vytýkána především jednostrannost pohledu na delikventní chování. Biologické přístupy byly proto opouštěny a nahrazovány koncepcemi sociologickými, které chápou kriminalitu jako sociálně patologický jev. Tyto teorie považují za nejvýznamnější faktor vzniku kriminality sociální prostředí. Tím je myšleno prostředí, které jedince formuje, prostředí, ve kterém jedinec žije, pracuje, vzdělává se a připravuje se na své role ve společnosti.

Teorie sociálních rolí vychází z názoru, že společnost může fungovat jedině za předpokladu existence institucionalizovaných způsobů chování. Dodržování takto zavedených vzorců chování potom usnadňuje jedinci život ve společnosti a zároveň umožňuje jednodušší interakce ve společnosti⁸⁴.

⁸⁰ NAKONEČNÝ, Milan. Superego. *Sociologická encyklopeie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017, 11.12.2017 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Superego>

⁸¹ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 35. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁸² ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 58. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁸³ Tamtéž, s. 59.

⁸⁴ URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 24. ISBN 80-210-3608-7.

Rozlišné chování, včetně toho kriminálního, žen a mužů v dospělosti je podle zastánců teorie sociálních rolí ovlivněno rozdílnou výchovou chlapců a dívek v dětství. Dívky jsou od malička vychovávány k opatrnosti, slušnosti, toleranci a altruismu. Jsou připravovány na roli matky a pečovatelky o domácnost. Je od nich očekáváno, že budou poslušné a nebudou projevovat antisociální chování⁸⁵. Jako dospělé ženy jsou pak mnohem častěji nuceny k tomu, aby své cíle a zájmy podřizovaly ostatním členům rodiny. Chlapci jsou naopak vedeni k tomu, aby se dobře připravili na život ve společnosti, aby byli průbojní a uměli se prosadit. Tyto rozdílné přístupy k výchově, které jsou dlouhodobě vžitě a přenášejí se z generace na generaci, způsobují, že v dospělosti se ženy a muži chovají specifickým způsobem. Podle některých sociologicky orientovaných kriminologů, tento způsob výchovy usnadňuje ženám se v dospělosti přizpůsobit společenským normám, což může v důsledku způsobovat nižší angažovanost žen v kriminálním jednání⁸⁶.

Postavení žen ve společnosti v souvislosti kriminalitou se věnovalo mnoho autorů. Americký sociolog Robert Merton vyslovil názor, že kriminální chování koresponduje s charakterem společenské role muže a ženy. Proto je mužská kriminalita význačná např. agresivitou či zapojením technických schopností. Do kriminálního jednání žen se naopak odráží pasivita a konformita spojená s ženskou rolí ve společnosti⁸⁷.

Podporovatelé teorie sociálních rolí zastávají názor, že pro kriminalitu žen jsou typické ty trestné činy, které korespondují s prostředím, ve kterém se ženy nejčastěji nacházejí. To vysvětluje, proč jsou ženy převážně stíhány za týrání dětí nebo svěřené osoby. Struktura trestné činnosti žen se pak mění v závislosti na míře jejich zapojení do veřejného života⁸⁸.

Někteří odborníci vidí jako překážku ke kriminálnímu chování strach ze společenského zavržení. Ženy tento strach pociťují silněji než muži, a proto si dávají větší pozor, aby se nedopustily činu, který by mohl jejich postavení ve společnosti ovlivnit⁸⁹. Jiní tvrdí, že ženská kriminalita je výsledkem odlišných očekávání podle pohlaví, jiných příležitostí k páchání trestné činnosti⁹⁰, omezené autonomie nebo větší zátěže z kumulace činnosti⁹¹.

⁸⁵ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 93. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁸⁶ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 36. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁸⁷ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 78. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁸⁸ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 37. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

⁸⁹ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 90. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁹⁰ Tamtéž, s. 91.

⁹¹ Tamtéž, s. 93.

Teorie sociální kontroly pracuje s předpokladem, že lidé dodržují normy díky existenci vnitřních a vnějších mechanismů sociální kontroly. Vnitřními kontrolními mechanismy disponuje sám jedinec na základě osvojených sociálních norem, zatímco vnější působí na jedince ze strany společnosti a jejích institucí⁹². Podle této teorie je zločin jednoduše výsledkem racionální kalkulace jednotlivce.

Absentují-li zjevné negativní následky, je pro něj zločin nejlogičtějším způsobem, jak získat to, po čem touží. Proč tedy někteří těmto pokušením odolají a jiní ne? Na tuto otázku se pokusil odpovědět americký profesor sociologie Travis Hirschi. Podle něj jsou lidé, kteří se nedopouští kriminálního jednání lidé, kteří jsou silně integrováni do společnosti nebo k ní mají silné pouto a jsou mnohem méně ochotni riskovat negativní důsledky, které by mohly následovat, než ti se slabším poutem ke společnosti⁹³. Tuto sociální vazbu jedince ke společnosti Hirschi specifikuje prostřednictvím čtyř faktorů, kterými jsou připoutání ke společnosti, vazba na společnost, začlenění do společnosti a víra⁹⁴. Jedinec, kterému toto sepětí se společností chybí, je oslabené nebo přerušené a který se necítí být vázán sociální kontrolou, je mnohem více náchylný k delikvenci. Z toho lze dovodit, že čím víc se člověk zapojuje do sociálních aktivit, za účelem získání určitého postavení, tím méně mu zbývá času pro nežádoucí chování. Tato teorie se snaží poukázat zejména na to, že dostatečná sociální integrace nevede k delikvenci. Za méně důležitý problém už však považuje motivaci těch, kteří se kriminálního jednání dopouštějí⁹⁵.

Představitelé teorie sociální kontroly se shodují na tom, že nejdůležitějším prvkem, který má na kriminalitu vliv je rodina a rodičovský dohled. Rodiče jsou totiž ti, kteří se nejvíce podílí na budování konformity a zajišťování sociální kontroly. Fungují-li u jedince mechanismy vnitřní sociální kontroly správně, znamená to, že se bude pravděpodobně chovat v souladu s normami. To je pro společnost nejefektivnější a taky nejlevnější způsob⁹⁶.

Zastánci teorie sociální kontroly k problematice kriminality žen poznamenávají, že ženy podléhají mnohem přísnější sociální kontrole. Především jsou předmětem neformální kontroly v rodině, ale i v jiných sociálních prostředích. Výchova dívek je orientována na jejich

⁹² MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 67-68. ISBN 978-80-7380-398-8.

⁹³ HIRSCHI, Travis. Social Control Theory. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 452-457 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/Reference/criminologicaltheory/n124.xml>

⁹⁴ HIRSCHI, Travis. Causes of Delinquency. In: *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 68. ISBN 978-80-7380-398-8.

⁹⁵ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 69. ISBN 978-80-7380-398-8.

⁹⁶ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 70. ISBN 978-80-7380-398-8.

konformitu s ženskou rolí, a to zabraňuje silnějšímu kontaktu s deviantními vzorci chování⁹⁷. Dívky tedy nemají ve srovnání s chlapci tolik prostoru ke společenským experimentům. Podle E. Brócklingové musíme chápat sociální kontrolu prostřednictvím institucionalizovaných sankcí i každodenních vzájemných vztahů jako výraz mocenské struktury, které jsou ženy podrobeny. Rámec neformální kontroly spatřuje autorka v ekonomické a sexuální závislosti ženy na muži⁹⁸. Menší rozsah ženské kriminality může být do jisté míry výsledkem užívání uvedených mechanismů sociální kontroly.

Teorie sociální kontroly podává poměrně uspokojivé vysvětlení rozdílů mezi ženskou a mužskou kriminalitou. Nicméně idea, že formální a neformální instituce sociální kontroly žen působí jako lék na jejich kriminální chování, je poměrně zjednodušující.

Podle Sutherlandovy teorie diferenciální asociace je zločin přirozeně naučené chování normálních lidských bytostí. Teorie vychází z myšlenky, že delikventní chování je výsledkem procesu učení, ke kterému dochází během sociálních interakcí. Společnost je diferencovaná na různé druhy skupin, z nichž některé kriminální chování zavrhuje, jiné jsou ke zločinu lhostejné a část z nich uplatňuje delikventní vzorce chování. Každý se tak podle toho, v jakém typu sociální skupiny se pohybuje, učí delikventnímu či nedelikventnímu chování. Proces učení zároveň doprovází vytváření osobitých asociací s kriminálním či nekriminálním chováním⁹⁹.

Nižší kriminalitu žen vysvětluje Sutherland menším množstvím kriminálních kontaktů. Ženy podle něj nemají šanci se v takové míře seznámit s kriminálním chováním, protože jsou podrobovány silnější sociální kontrole než muži. Sutherlandova čistě sociologická teorie byla podrobována kritice především za jednostranný pohled na problematiku. Bylo mu vytýkáno, že nepřihlíží k jiným než sociologickým determinantům, které mají na chování vliv. Dále že přeceňuje, či dokonce absolutizuje sociální proces přenosu kriminálních vzorců chování a naopak podceňuje individuální proces přijímání těchto vzorců¹⁰⁰. Teorie nikdy nedokázala dostatečně uspokojivě vysvětlit, jak je možné, že existují jedinci, kteří byli vystaveni procesu sociálního učení kriminálním vzorcům chování a nepáchají trestnou činnost. Sám Sutherland však připouštěl, že individuální osobnostní rysy mohou mít vliv na odolnost jedince vůči okolním nástrahám¹⁰¹.

⁹⁷ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 80. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

⁹⁸ Tamtéž, s. 103.

⁹⁹ Tamtéž, s. 80.

¹⁰⁰ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 40. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

¹⁰¹ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 29. ISBN 978-80-7380-398-8.

Uznávaným, ale často také kritizovaným autorem v oblasti ženské kriminality je Otto Pollak. Pollakova teorie je založena na předpokladu, že v ženské kriminalitě mají význam faktory biologické i sociální. Porozumět faktorům sociálním totiž lze jen s ohledem na ženské biologické aspekty¹⁰².

Pollak na základě analýzy, kterou prováděl napříč zeměmi, došel k zásadnímu poznatku. Kriminalita žen je podle něj značně podceňovaná. Ve skutečnosti je její množství mnohem vyšší, než se uvádí, a to srovnatelné s kriminalitou mužskou. Vysvětlení lze nalézt v tom, že většina trestných činů spáchaných ženami není stíhaná nebo není vůbec objevená¹⁰³. V návaznosti na to Pollak přichází s teorií, kde toto „maskování“ objasňuje.

Autor viděl ženy jako od přírody zlé, lstivé a pomstychtivé bytosti, které jsou zhýčkané rytířstvím mužů. Jeho výroky o tom, že ženy mají možnost své delikty mnohem lépe skrývat, neboť je páchají jako prostitutky, služebné v domácnostech bohatých mužů nebo v prostředí domova, často na svých dětech, u kterých je málo pravděpodobné, že vlastní matku nahlásí, však byly mnohdy nepodložené jakýmkoliv věrohodnými důkazy¹⁰⁴. Za účelem vyvrácení domněnky jiných autorů o tom, že muži, zejména ti z vyšší sociální třídy, by také mohli páchat skrytou trestnou činnost ve velkém měřítku, přišel Pollak s názorem, že tito muži často zaměstnávají služebné, které se skryté trestné činnosti též dopouštějí, a proto se jejich trestné činy vzájemně vyruší.

Poměrně kontroverzně se vyjadřoval i k prostituci. Nejenže přijal za svou tehdy aktuální americkou definici trestných činů prostituce a tvrdil, že zákazníci prostitutek nejsou součástí trestné činnosti, ignoroval i trestné činy spáchané na prostitutkách jejich zákazníky a opomínal tradiční mužské aktivity „pasáka“ či „prodavače“ spojených s prostitucí¹⁰⁵.

Podle Pollaka je prohnatost žen způsobena tím, že podvod je pro ně společensky předepsanou formou chování a od přírody jsou předurčeny k přetvařování. Žena např. dokáže předstírat orgasmus, zatímco muž musí dosáhnout erekce, aby mohl mít sex a na rozdíl od ženy není schopen skrývat své selhání¹⁰⁶.

Jsou-li delikty žen odhaleny, nemusí se podle autora ani tak dostat do kriminálních statistik. To je způsobeno shovívavějším a mírnějším přístupem k ženám při hodnocení jejich

¹⁰² ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 72. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

¹⁰³ POLLAK, Otto. The Criminality of Woman. In: HEIDENSOHN, Frances. *Women and Crime: 9 (Women in Society: A Feminist List)*. 2. Red Globe Press, 1996, s. 118. ISBN 9780333642092.

¹⁰⁴ HEIDENSOHN, Frances. *Women and Crime: 9 (Women in Society: A Feminist List)*. 2. Red Globe Press, 1996, s. 119. ISBN 9780333642092.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 120.

¹⁰⁶ POLLAK, Otto. The Criminality of Woman. In: HEIDENSOHN, Frances. *Women and Crime: 9 (Women in Society: A Feminist List)*. 2. Red Globe Press, 1996, s. 120. ISBN 9780333642092.

trestné činnosti. Tento ochranný přístup mužů k ženám je historicky zakořeněn ve společnosti a objevuje se nejen u mužů obětí trestných činů, ale též ze stran mužů pracujících v oblasti trestní justice¹⁰⁷.

Pollakova publikace byla ve své době významným a pokrokovým dílem zabývajícím se ženským zločinem, které podnítilo odborníky k hlubšímu kriminologickému bádání. Začíná na kriminalitu žen nahlížet širěji, pokouší se ji popsat s použitím faktorů biologických i sociologických. I přesto však lze souhlasit s kritiky, kteří odmítali Pollakova tvrzení o tom, že ženy páchají širokou škálu trestných činů a využívají své sexuální a sociální role nejen k provádění těchto činů, ale také k tomu, aby zůstaly neodhaleny. Navíc o Pollakově teorii neexistuje žádný přímý empirický test¹⁰⁸, což vede k tomu, že se v díle místy objevují pouhé spekulace vytvořené na základě nepodložených informací.

Mertonova teorie anomie je založena na rozlišování kulturní a sociální struktury společnosti. Kulturní struktura společnosti představuje hodnoty a cíle, které řídí chování členů společnosti a za nejvyšší možnou hodnotu a kulturní cíl je považován finanční úspěch a bohatství. Sociální struktura společnosti pak nabízí prostředky, jimiž lze hodnot a cílů dosahovat. Nastane-li asymetrie mezi kulturní a sociální strukturou společnosti dochází k anomii¹⁰⁹. Anomie neboli zhroucení kulturních norem je důsledkem stavu, kdy je ve společnosti k dispozici méně prostředků k realizaci cílů, než je potřeba.

Podle Mertona je právě anomie základní příčinou vzniku kriminality. Nepoměr mezi prostředky a cíli se však u žen projevuje jiným způsobem než u mužů. Pro ženu jsou totiž společensky povolené prostředky jen takové, které jsou v souladu s ženskou rolí¹¹⁰.

Kritici Mertonovy teorie zpochybňovali tvrzení, že existuje společenský konsenzus o důležitosti bohatství jako cíle. Vytýkali mu též přílišné zjednodušování problematiky. Mertonova teorie anomie se i přes kritiku stala podkladem pro další výzkumy a dočkala se také několika modifikací.

Etiketizační teorie nazývaná někdy též labelling či značkování vychází z teze, že deviace není objektivní charakteristikou lidského jednání, ale je to vlastnost, kterou tomuto chování

¹⁰⁷ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 75. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

¹⁰⁸ POLLAK, Otto. The Hidden Female Offender. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 723-725 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory/n201.xml>

¹⁰⁹ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 44. ISBN 978-80-7380-398-8.

¹¹⁰ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 77. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

uděluje společnost¹¹¹. Potom tedy ti, kdo nerespektují doporučené vzorce chování utvořené nejsilnější skupinou ve společnosti, dostávají nálepku deviantních osob. Labellisté popírají objektivní existenci kriminality a považují ji za umělý konstrukt, který je pouhým produktem státu v důsledku přijímání trestněprávních předpisů a následné aplikace práva soudy. Ty pak dávají činům a jejich pachatelům určitou negativní nálepku, která v případě, že ji jedinec přijme za svou a dojde u něj k tzv. zvnitřnění, může způsobit počátek kriminální kariéry jedince¹¹².

Co se týká ženské kriminality, je etiketizační teorie ve svých tvrzeních poměrně odvážná. Podle ní jsou totiž ženy stejně delikventní jako muži a rozdíly mezi kriminalitou mužů a žen v podstatě neexistují. Zastánci teorie vysvětlují tuto skutečnost tím, že ženy páchají trestnou činnost tajně, že je ženská kriminalita více tolerována, méně se oznamuje nebo není dostatečně vyšetřována. Trestněprávní orgány se k ženám chovají shovívavěji a celkově jsou ženy méně kriminalizovány. Proto labellisté kriminalitu nepovažují za určitý druh chování, ale jako výsledek zásahu trestněprávních orgánů¹¹³.

Za přínos etiketizační teorie, lze považovat úvahy o vlivu reakce okolí na primární deviaci jedince. Pro jedince může být někdy obtížné stále znovu odolávat nálepkám, které mu veřejnost přisuzuje. Není-li již schopen primární deviaci racionalizovat a identifikuje se s deviantní rolí, může to vést k zesílení jeho dosavadního nekonformního chování. Nicméně nedostatek teorie lze spatřovat v naprosté absenci vysvětlení vzniku původního deviantního chování. Pozornost je věnována především analýze sociálních reakcí na deviaci.

2.4. Multifaktorové kriminologické teorie

Nejnámějšími představiteli multifaktorových teorií jsou manželé Eleanor a Sheldon Glueckovi. Manželé chápali kriminalitu jako výsledek vzájemného působení velkého množství různých faktorů, např. sociálních, ekonomických, výchovných, psychických aj. Při svých výzkumech se zabývali víc než čtyřmi sty faktory¹¹⁴.

Jejich nejznámější výzkum, na kterém se podílel také rozsáhlý tým právníků, psychiatrů, sociologů a dalších odborníků, spočíval v porovnání delikventních mladíků náhodně vybraných z nápravně výchovných ústavů pro mladistvé a k nim párově přiřazených nedelikventů. Cílem výzkumu bylo získat informace o velkém počtu faktorů a určit, které faktory nebo jejich

¹¹¹ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 83. ISBN 978-80-7380-398-8.

¹¹² WILKINS, Leslie T. Social Deviance: Social policy, action and research. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 100. ISBN 80-7357-026-2.

¹¹³ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 40. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

¹¹⁴ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 69. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

kombinace měla největší vliv na delikventní chování a jeho pokračování, a to na základě údajů čerpaných z domácího prostředí, záznamů ze sociálních úřadů, psychologických testů, lékařských vyšetření, tělesných měření, ale také například ze školních vysvědčení¹¹⁵.

Mimo problematiku kriminality mládeže, přinesly též zajímavé poznatky výzkumy týkající se delikventních žen. Pozornost věnovali Glueckovi především faktorům sociokulturním. Zaměřili se na rodinné poměry, prostředí, ve kterém ženy vyrůstaly nebo na jejich sexualitu. Výzkum ukázal, že u pachatelek se objevuje řada sociálně negativních znaků. Velmi často ženy pocházely z rodin, jejichž příslušníci v minulosti též páchali trestnou činnost, z rozvrácených rodin či z rodin s narušenými sociálními vztahy. U většiny delikventních žen se v dětství vyskytovala výrazná retardace a jen malé procento jich následně pravidelně pracovalo. Volné chvíle trávily nevhodně, především v barech a tanečních a s přáteli, kteří na ně měli špatný vliv. Jen naprosté minimum pachatelek nevykazovalo jakýkoliv způsob sexuální nemorálnosti. Mezi ženami se objevovaly profesionální i příležitostné prostitutky, promiskuitní ženy i ženy s mimomanželskými sexuálními kontakty. Čepelák ke zjištěním dodává, že vyšetřované ženy se vyznačovaly nápadnými znaky individuální a sociální patologie¹¹⁶.

Příčinou kriminality je tedy podle manželů Glueckových kombinace mnoha faktorů, nelze však určit, které faktory jsou prioritní či jak významný je jejich kriminogenní účinek. Studie vzbudila široký ohlas, nicméně čelila i tvrdé kritice. Kritici se zaměřili především na to, že teorie zaměňuje příčiny kriminality s kriminogenními faktory, jejichž působení nevypovídá mnoho o tom, proč ženy páchají trestnou činnost. Z těchto důvodů byla teorie některými odborníky dokonce odmítána.

Lze souhlasit s tím, že kriminalitu můžeme jen těžko vysvětlit, uvažujeme-li jednotlivé fenomény nezávisle. Myslím, že k vysvětlení důvodů vzniku kriminality je skutečně potřeba zaobírat se faktory jak biologickými, psychologickými, tak sociálními. I přesto, že studie Glueckových nedokázaly přesvědčivě osvětlit problematiku příčin kriminality žen, velkým přínosem jejich práce jsou rozsáhlé poznatky o ženských pachatelkách.

2.5. Feministické přístupy

Pro 80. léta 20. století není typické vytváření nových a převratných teorií, nýbrž je to období, ve kterém byly podrobovány kritickému posuzování ty přístupy, které již v minulosti kriminalitu

¹¹⁵ GLUECK, Sheldon a Eleanor GLUECK. The Origins of Crime. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 374-379 [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/criminologicaltheory/n104.xml>

¹¹⁶ ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 70-71. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

vysvětlovaly. Právě v této době se začala rozvíjet oblast feministické kriminologie, charakteristická pro svůj kritický pohled na dosavadní teorie, které ženskou kriminalitu zpravidla podceňovaly¹¹⁷. Autorky děl s tematikou feministické kriminologie svým kolegům vytýkaly, že analyzují problematiku delikvence žen, aniž by se zabývali jejími specifiky. Upozorňovaly také na opomíjení gender role v teoriích kriminality.

Rozvoj feministické kriminologie často bývá v literatuře spojován s autorkami Carol Smartovou a Frances Heidensohnovou. Ve svých dílech upozorňují na potřebu kriminologické teorie, počínaje biologickými teoriemi Lombrosa, přehodnotit a oprostít se od dosavadního vnímání ženské role a ženy jako bytosti s přirozeně negativními vlastnostmi. V závěru svého díla *Woman, Crime and Criminology* sama Smartová uznává, že k vytvoření nového teoretického přístupu samotná kritika jiných teorií nestačí, konstatuje však, že nazrál čas pro feministickou kriminologii¹¹⁸.

Již zmiňovaná Freda Adlerová, jejíž práce se věnovala problematice ženské emancipace, vidí příčinu závažné kriminality v soutěžení žen s muži a touze napodobit jejich roli. Díky změnám ve společnosti, které dovolily ženám odpoutat se od tradiční role matky a hospodyně, začaly usilovat o dosažení statusu rovnocenného s muži a využívají k tomu mechanismy muži vytvořenými, a to včetně těch nelegálních¹¹⁹.

Feministickou kriminologii někteří radí spíše k alternativním přístupům, Blatníková a Netík ji dokonce označují jako určitý folklór, nikoli jako seriózní pokus vysvětlit příčiny kriminality¹²⁰. Ani feministické kriminologii, stejně jako kritizovaným tradičním teoriím, se nepodařilo přinést relevantní vysvětlení ženské delikvence. Důvodem je pravděpodobně nejen roztržitost řady feministických uskupení, ale zejména pak absence rozsáhlejšího výzkumu. I přestože, feministická kriminologie nepřinesla žádný převratný koncept, nabídla alespoň nový úhel pohledu na problematiku ženské delikvence.

Za velký přínos práce feministických autorek lze jednoznačně považovat zvýšení povědomí a otevření diskuse o tomto fenoménu. Úspěšnými se též ukázaly snahy objasnit sociální kontext prostituce, pornografie, nelegálních potratů a domácího násilí. Díky tomu

¹¹⁷ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 135. ISBN 978-80-7380-398-8.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 137.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 137-138.

¹²⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 22. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

společnost začala věnovat zvýšenou pozornost obětem domácího násilí, znásilnění či nevhodného chování ze strany policie nebo trestní justice¹²¹.

2.6. Shrnutí k teoriím kriminality

Objasnění příčin zločinnosti je komplikovanou disciplínou, protože teoretizování o kriminalitě je záležitost dynamická, nikoliv statická. Teorie kriminality, které jsou vytvářeny a přijímány mohou být v různých okamžicích vnímány jinak, v závislosti na společenském smýšlení, ale i zkušenostech či tématech, které společností zrovna rezonují. V dnešní době již můžeme s určitou mírou jistoty tvrdit, že některé teoretické koncepce byly pošetilé, spekulativní, či dokonce nebezpečné, jiné však přinesly užitečné dílčí výsledky.

První přístupy, které se pokoušely vysvětlit specifika delikvence žen a rozdíly kriminality obou pohlaví, vycházely z oboru biologie. Tyto teorie vzbuzovaly rozruch už v době, kdy vznikaly. Dnes jsou v podobě, ve které byly prezentovány v minulosti, již zcela nepřijatelné. V posledních letech však biologie jako obor prošla dramatickými změnami a disponuje mnohem propracovanějšími nástroji (např. testování DNA), než tomu bylo dřív, a proto by se biologie mohla v nadcházející době opět stát důležitou součástí při hledání příčin kriminality.

Kritika, která biologicky orientované teorie od počátku provázela, přispěla k tomu, že ženská kriminalita byla předmětem zkoumání též z pohledu jiných oborů. S rozvojem psychologie přichází první pokusy o vysvětlení kriminality na základě psychiky. Kriminalita byla považována za patologický jev, příčiny viděly psychologicky zaměřené teorie v poruchách vývoje jedince nebo jako důsledek psychického defektu.

Představitelé pozdějších koncepcí zaměřili svou pozornost na sociální prostředí. Zažité sociální role nebo společenské postavení má podle nich vliv na rozdíly v kriminalitě obou pohlaví. Nižší kriminalitu žen vysvětlovali nedostatkem příležitostí k trestné činnosti či shovívavostí ze strany mužů.

Multifaktorové teorie svůj přístup nesoustředí na jediný faktor, ale zakládají se na zkoumání většího množství faktorů, jejichž analýzou lze kriminalitu popsat v širších souvislostech. Feministická kriminologie, stavící zejména na kritice biologických, ale i na dalších klasických kriminologických teoriích, však nepřichází v důsledků roztříštěnosti do mnoha feministických směrů s žádnou jednotnou teorií kriminálního chování.

Ať už představitelé uvedených přístupů hledali příčiny kriminality v biologii, psychologii, sociologii, nebo v jiných oborech, je třeba ocenit jejich snahu o získání nových

¹²¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 21. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

poznatků o kriminalitě a jejích pachatelích. Velký přínos pro kriminologii spatřuji v ověřování teoretických představ prostřednictvím empirických výzkumů. Jako pozitivum především vidím možnost využití získaných dat jako podkladu pro rozvíjení a zdokonalování nových kriminologických studií. Za neméně důležité dále považuji možnost praktického využití v oblastech prevence, predikce vývoje kriminality či kontroly kriminality.

3. Typologie ženských pachatelek

Typologie je metoda, která umožňuje v kriminologii klasifikovat pachatele trestných činů podle určitých kritérií, znaků či souboru znaků do skupin, z nichž každou lze charakterizovat pomocí určitého modelu, prototypu nebo typu¹²². Typ můžeme definovat jako určitý komplex vlastností, rysů či jiných znaků osobnosti jedince, které sice nepostihují celou jeho osobnost, jsou však společné většímu počtu osob, z nichž lze právě podle těchto shodných znaků vytvořit jednotlivé skupiny v rámci konkrétní typologie. Důvodem pro vytváření kategorií pachatelů, které charakterizují určité společné rysy, je z pohledu kriminalistiky rychlejší určení či potvrzení potenciálního pachatele. Pro kriminologii je to především snaha předcházet kriminalitě například tím, že může věnovat zvýšenou pozornost skupinám osob, ve kterých se obvykle nacházejí pachatelé, či potenciální pachatelé¹²³. Je však nutné zmínit, že osobnost člověka je neopakovatelná, a proto čistý typ v zásadě neexistuje a ve skutečnosti se vždy bude jednat o přiblížení se určitému typu¹²⁴.

Čírtková ve svém díle *Forezní psychologie*¹²⁵ uvádí obecnou typologii pachatelů, která rozlišuje pět základních typů osobnosti pachatele. Jsou jimi socializovaný či normální typ, neurotický typ, psychopatický typ, mentálně nedostačivý typ a psychotický typ.

Na pachatele s normálním typem osobnosti lze vztáhnout obecné poznatky o chování a prožívání, neboť žádným způsobem nevybočují z normy. Skutek takového pachatele je ojedinelý, vybočuje z dosavadního způsobu života a motivace k němu je srozumitelná i pro vnější posuzovatele. Je u něj utvořené svědomí, reakce na spáchaný čin je předpokládána a jeho osobnost nejeví známky výraznější poruchovosti.

Osobnost neurotického typu se vyznačuje výskytem neurotických poruch, jako jsou zvýšená úzkostnost, depresivní ladění, hysterické reakce atp. Pro tyto projevy bývá někdy tento typ označován jako emočně narušený nebo nestabilní jedinec. Typickým pachatelem s neurotickým typem osobnosti je mladistvý pocházející z materiálně zajištěného prostředí, přičemž jeho delikventní chování bývá obvykle důsledkem nevyřešených sporů v rodině.

V kriminálním jednání jedince psychopatického typu sehrává jeho osobnost významnou roli a má vliv na motivaci i na způsob spáchaného trestného činu. Jako psychopatickou osobnost diagnostikuje psychiatrie jedince, jehož způsob chování a prožívání se jeví jako dosti silně

¹²² NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 114. ISBN 80-7357-026-2.

¹²³ MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 63.

¹²⁴ Tamtéž, s. 62.

¹²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

nápadný, svérázný a vymyká se běžnému standardu. Psychopatie je tady relativně trvalá porucha osobnosti. Odborníci si v minulosti kladli otázku, zda je právě psychopatie příčinou kriminálního chování. Historicky se mnoho teorií přiklánělo k názoru, že každý psychopat je potenciálním pachatelem. V současné době se ukazuje, že tyto závěry nebyly správné, neboť většina pachatelů nevykazuje žádné znaky psychopatie. Na druhou stranu se studie shodují na poznatku o zvýšené četnosti psychopatických osobností mezi recidivisty.

Osobnost mentálně nedostačivého typu se vyznačuje nízkou inteligencí. To se odráží také v kriminálním jednání takového jedince, které bývá jednoduché a nepromyšlené. Obvykle se dopouští násilné trestné činnosti a při sexuálně zaměřených útocích si vybírá jednoduše dosažitelné objekty, jako jsou děti či zvířata.

Jedinec s psychotickým typem osobnosti trpí psychózou, tedy nejtěžším druhem duševních chorob. Motivace psychotického pachatele je často zvrácená a pro normálního člověka nepochopitelná, stejně tak i spáchaný trestný čin, který se vyznačuje svou bizarností a nezřídky kdy i brutalitou. Dojde-li přizvaný psychiatr ve svém znaleckém posudku k závěru, že pachatel trpí psychózou, nebude na základě shledání nepřičetnosti trestně odpovědný¹²⁶.

Závěrem Čírtková upozorňuje, že by bylo mylné myslet si, že uvedené osobnostní abnormality jsou příčinou kriminálního chování, neboť zmíněné duševní choroby a nemoci se běžně vyskytují i v běžné populaci, tedy i u nekriminálních jedinců¹²⁷. Taktéž osobnostní rysy, jako je např. agresivita, nižší inteligence nebo nízká schopnost empatie, které byly dříve spojovány toliko s delikventy, se objevují u celé populace. Předmětem zkoumání tedy nyní není to, jakým způsobem se liší osobnost pachatele od osobnosti nedelikventa, nýbrž to, jak se odlišují různé skupiny pachatelů od sebe navzájem a zda se vyznačují určitým specifickým souborem osobnostních rysů. Takové úvahy pak na základě zjištěných charakteristik určitých skupin pachatelů vedou k vytváření jejich kategorií¹²⁸.

3.1. Obecné typologie ženských pachatelek

Různých klasifikací pachatelů existuje mimo tu obecnou velká spousta. Autoři je dělí na biologické, psychologické a sociologické podle faktorů, které největší měrou ovlivňují osobnost pachatele. Typologií, které by věnovaly pozornost výlučně ženám je na druhou stranu poměrně málo a většina z nich se opírá o vnější kritéria, týkající se např. druhu trestného činu. Vnitřní kritéria, která jsou úzce spjata s osobností, nejsou v typologiích ženských pachatelek tak často

¹²⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 69-73. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

¹²⁷ Tamtéž, s. 74.

¹²⁸ SCHEINOST, Miroslav a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 90. ISBN 978-80-7338-096-0.

užívána¹²⁹. Mimo klasifikace, které byly založeny na tradičních psychiatrických diagnózách, existuje celá řada typologií, které se zaměřují na určitou podskupinu pachatelek, např. pachatelky sexuálních deliktů nebo pachatelky vražd.

Jednou z prvních typologií ženských pachatelek představili Lombroso a Ferrero¹³⁰. Jak už bylo naznačeno výše autoři vykreslili ženu pachatelku jako nedostatečně vyvinutou bytost, která vývojově zaostává za mužem a která není schopna čisté a oddané lásky. Ženské pachatelky charakterizovali také pomocí specifických fyzických anomálií. Typická pachatelka má podle nich černé husté vlasy, protáhlý obličej, ustupující čelo, výrazné lícní kosti, hranaté masivní čelisti a stažené rty. Dále uváděli, že delikventní žena má typicky nežensky tvarovanou postavu a mužský hlas a dokonce tvrdili, že má větší sklony k šedivění a plešatění¹³¹. Dle Lombrosa a Ferrera se tedy pachatelky podobají mužům nejen svými vlastnostmi, ale též vzhledem.

Autoři na základě zmíněných zjištění o ženských pachatelkách vytvořily typologii odpovídající trestným činům jejichž páchaní bylo pro ženy typické. Rozlišovali „prostitutky“, „potratářky“, „vražedkyně dětí“ a „spoluvinice znásilnění“¹³². Tato typologie je z dnešního pohledu již zastaralá a byla překonána na základě pozdějších empirických výzkumů.

K modernějším patří typologie Kathleen Dalyové, sestavená na základě zpráv, které byly výsledkem výslechnů pachatelek. Zprávy obsahovaly informace o jejich rodinách, původu, vzdělání, duševním a fyzickém zdraví. Nechyběly ani údaje o problémech s drogami a alkoholem či případných záznamech v trestním rejstříku. Dalyová dělila pachatelky do čtyř skupin.

První skupině dala název „zraněné a zraňující ženy“ (harmed and harming woman). Ženy v této skupině páchaly trestnou činnost jako reakci na traumatické situace, které prožily v dětství. Trauma bylo způsobeno např. tím, že jejich rodiče zemřeli, byli ve vězení nebo užívali návykové látky, což mohlo vést k zanedbávání a fyzickému násilí či sexuálnímu zneužívání¹³³. Obranným

¹²⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 23. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

¹³⁰ LOMBROSO, Cesare a Guglielmo FERRERO. *La donna delinquente: la prostituta a la donna normale*. Torino: Camilla e Bertolero, 1893.

¹³¹ GRIFFITHS, Arthur. Female Criminals. *The North American Review* [online]. University of Northern Iowa, 1895, (465), 142 [cit. 2022-01-30]. ISSN 00292397. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25103561>

¹³² BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 23. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

¹³³ DALY, Kathleen. Women's Pathways to Felony Court. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 259 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/criminologicaltheory/n69.xml>

mechanismem pro tyto ženy bylo uchýlení se k alkoholu a drogám, jejichž důsledkem u nich mohly vznikat násilnické sklony¹³⁴.

Druhou skupinu označila Dalyová „ženy na ulici“ (street woman). Tyto pachatelky byly v minulosti oběťmi sexuálního zneužívání ze strany rodinných příslušníků, utekly z domova a na ulici se staly závislými na drogách. Tam se živily prodejem drog a prostitucí.

Třetí skupinou jsou „bité ženy“ (battered woman), které se dopouštěly trestné činnosti na svých partnerech či manželech v reakci na jejich násilné chování.

Čtvrtou skupinou pachatelek jsou „v drogách angažované ženy“ (women involved in drugs), které užívaly či prodávaly drogy, ale nežily na ulici ani nevykazovaly takovou míru závislosti jako „ženy na ulici“.

Ženy, které se svou charakteristikou neřadily ani do jedné z uvedených skupin, páchaly trestnou činnost z ekonomických důvodů, tedy touze po penězích či finančním zabezpečení. Zpravidla neměly problémové dětství, ani problémy s drogami. Často pocházely ze střední třídy a měly vyšší vzdělání než ženy z ostatních skupin¹³⁵.

Čistě psychologickou typologii ženských pachatelek vytvořil Edwin I. Megargee. Typologii sestavil na základě výsledků psychologického vyšetření odsouzených žen, které bylo provedeno prostřednictvím osobnostních dotazníků. Megargee nejprve popsal devět typů pachatelek a následně odvodil též typologii odsouzených mužů. Ke stávajícím devíti typům (Able, Baker, Charlie, Delta, Easy, Foxtrot, George, How a Item) přidal ještě jeden (Jupiter), který se vztahoval jen na pachatele muže. Za velký přínos Megargeeho studie se považují jeho návrhy na diferenciované postupy zacházení s jednotlivými typy pachatelů ve vězení.

Uvedené typy posléze rozdělil do tří skupin. První skupinu tvoří Able, Baker, Easy a Item, které jsou v různých ohledech považovány za nejslibnější typy pro individuální kriminální predikci. Do druhé skupiny zařadil Megargee typy George a Delta, pro které jsou charakteristické určité odchylky. Často mohou trpět psychopatií, depresí a může se u nich vyskytovat i hypochondrie. Zároveň se jedná o typy méně společenské a méně dominantní. Narozdíl od typu George, který ve věznici nevyžaduje výraznější pozornost, je pro typ Delta typické speciální zacházení z důvodu jeho častých kázeňských problémů. Typy Foxtrot, Charlie a How se vyznačují výraznými odchylkami. U typu Foxtrot se objevuje psychopatie, schizofrenie a hypomanie, u typu Charlie je to navíc i paranoia a typ How je

¹³⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 23. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

¹³⁵ DALY, Kathleen. Women's Pathways to Felony Court. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 259 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/criminologicaltheory/n69.xml>

problematický obecně. Typy Charlie a How jsou často podrobeny dalšímu vyšetření psychiatrem¹³⁶.

3.2. Typologie pachatelek sexuálních deliktů

Navzdory velkému množství informací o mužských sexuálních delikventech není většina typologií o nich aplikovatelná na ženy. Někteří autoři se proto ve svém výzkumu zaměřili pouze na ženy a vytvořili jejich typologii.

Jednu z prvních typologií zabývající se pachatelkami sexuálních trestných činů vytvořily Ruth Matthewsová a její kolegyně. První kategorii pachatelek sexuálních trestných činů označily jako „učitelky/milenky“ (teacher/lover). Tyto pachatelky se dopouští sexuálního zneužívání z pozice moci, např. jako učitelky ve škole. Často jsou přesvědčeny, že nejednají protiprávně, nýbrž svou náklonností dělají oběti laskavost.

Druhá kategorie zahrnuje pachatelky „mužem přinucené“ (male coerced) a „mužem doprovázené“, resp. „spolupachatelky“ (male accompanied). Pro ženy „mužem přinucené“ k sexuálnímu zneužívání je typický vztah s násilnickým partnerem. Může se jednat o ženy, které jsou oběťmi domácího násilí, ale jsou na partnerovi výrazně závislé a chovají se vůči němu submisivně. Kriminální jednání takových žen je pak následkem strachu z partnera, partnerova ovlivňování nebo donucení. „Spolupachatelky“ jsou narozdíl od „přinucených žen“ v páchání aktivnější a ochotnější¹³⁷.

Třetí skupinu tvoří „predisponované“ (predisposed) pachatelky, které se často dopouštějí sexuálního zneužívání na vlastních dětech, a to samy bez přítomnosti partnera jako spolupachatele. Mnoho žen z této skupiny bylo v dětství sexuálně zneužíváno, a proto mohou v dospělosti trpět vážnými psychickými poruchami a sadistickými fantaziemi. Zároveň pro ně může být složité navázat v dospělosti zdravé sexuální vztahy¹³⁸.

K uvedené typologii připojila Matthewsová kategorii pachatelek s projevy „impulzivity a hněvu“ (angry/impulsive). Do této skupiny spadají ženy, které pro svou charakteristiku nelze zařadit do předchozích skupin. Trestného činu se obvykle dopouštějí rozzlobené a v afektu proti dospělé mužské oběti¹³⁹.

¹³⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 25-26. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

¹³⁷ Tamtéž, s. 24.

¹³⁸ ROBERTIELLO, Gina a Karen J. TERRY. Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2007, **12**(5), 508-518 [cit. 2023-01-31]. ISSN 13591789. Dostupné z: doi:10.1016/j.avb.2007.02.010

¹³⁹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 24. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

Poměrně nová typologie vznikla na základě výzkumu traumatických zkušeností žen odsouzených za sexuální delikty¹⁴⁰. Autoři vytvořili čtyři kategorie pachatelek, které odráží povahu a charakteristiku sexuálního násilí, motivaci k takovému jednání a rysy rodinného a jiného sociálního života.

První kategorií jsou ženy „toužící po moci“ (desire for power). Tyto ženy se dopouští kuplířství nebo skupinových sexuálních útoků, které jsou často plánované, dohodnuté a placené. Pro tuto skupinu sexuálních delikventek je typické fotografování či filmování jejich sexuálních útoků. Činí tak za účelem podpoření sexuálních fantazií.

Ženy „sadistky“ (sadism) se dopouštějí sexuálních útoků ve shodě s dalšími členy rodiny (např. prarodiče, rodiče) na dětech patřících do rodiny (např. děti, vnoučata). Pro tyto ženy je rodinné prostředí charakteristické sexuálním násilím a incestními vztahy, kterým byly vystavovány v dětství. V důsledku takové zkušenosti mají v dospělosti zmatek ohledně sociálně-rodinných rolí a takové chování je pro ně přirozené.

Třetí skupinou jsou ženy „s extrémním hněvem“ (extreme anger), pro které je charakteristické brutální sexuální násilí spolu s extrémním hněvem a agresí, jehož cílem je ponížit a ublížit obětem, kterými jsou typicky vlastní či partnerovy nezletilé děti. Není výjimkou, že tyto ženy nutí děti pozorovat či se zapojit do sexuálních praktik provozovaných s partnerem.

Poslední kategorii tvoří ženy, které „hledají sebepotvrzení“ (quest for self-affirmation). Tyto pachatelky se dopouští sexuálních útoků spolu s dalšími dospělými osobami. Narozdíl od předchozích skupin jsou jejich oběti dospělé a patří do stejné sociální skupiny jako pachatelé. Typické je pro pachatelky „hledající sebepotvrzení“ sexuální napadení s cílem oběť ovládnout a prokázat tak schopnost překročit hranice. Obvyklým znakem pro ně bývá též mučení a ponižování oběti.

3.3. Typologie sériových vražedkyň

Sériovými pachatelkami vraždy se zabýval A. J. Cooper, který pro svou typologii využil část klasifikace sériových vrahů původně sestavenou FBI¹⁴¹. „Vražedkyně z komfortu“ (comfort killers) jsou motivované materiálním ziskem, tedy ziskem peněz, majetku, šperků apod. Oběťmi těchto pachatelek se často stávají známí či rodinní příslušníci. Aby zmírnily jakákoliv podezření ze strany policie či ostatních členů rodiny, další vraždu zpravidla spáchají až po delším intervalu.

¹⁴⁰ HARRATI, Sonia, Mathilde COULANGES, Daniel DERIVOIS a David VAVASSORI. Qualitative Study on the Traumatic Experiences of Female Sex Offenders. *Journal of Loss and Trauma* [online]. 2018, **23**(4), 271-286 [cit. 2023-01-31]. ISSN 1532-5024. Dostupné z: doi:10.1080/15325024.2018.1436869

¹⁴¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 24. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

Obvyklým způsobem provedení vraždy je podání smrtelné dávky léčiva či jedu. Typicky to bývá arsen, ale výjimkou není ani chlorid draselný, nebo inzulin. „Vražedkyně z komfortu“ podle psychologických hodnocení obvykle nejsou psychotické a většina z nich proto bude za své činy odpovědná.

„Vizionářské vražedkyně“ (visionary killers) na rozdíl od „vražedkyň z komfortu“ zpravidla trpí duševní chorobou, a to nejčastěji schizofrenií. Tyto ženy jsou často nuceny zabít pod vlivem příkazů, které dostávají prostřednictvím sluchových halucinací a paranoidních představ. Mají dojem, že musí vraždit proto, aby oběti „zachránily před zlem a pokrytectvím tohoto světa“.

„Hedónické vražedkyně“ (hedonistic killers), kterých je relativně malé množství, jsou motivovány deviantními sexuálními touhami. „Mocensky orientované vražedkyně“ (power killers) často pracují jako zdravotní sestry v nemocnicích, či jako ošetrovatelky v domovech seniorů a jsou motivovány svou potenciální mocí nad pacienty. Těmi bývají především nemocní lidé, děti, či senioři, kteří vkládají do jejich péče velkou důvěru.

„Disciplinované vražedkyně“ (discipline killers) jsou zpravidla ženy, které jsou nespokojené se svým životem, vyhýbají se konvenčnímu stylu života a hledají nějakou alternativu. Bývají extrémně sugestibilní a nechají se zlákat např. do sekty, či kultu. Tyto ženy vraždí na popud svého vůdce nebo učitele, kterému věří a nemají pocit, že jsou manipulovány. Naopak jsou ochotny splnit každé jeho přání.

Jako poslední popsal Cooper „atypické vražedkyně“ (atypical killers). Tyto ženy pravděpodobně vraždí z mnoha různých překrývajících se motivů, včetně nenávisti k mužům, pomsty nebo sexuálního sadismu¹⁴².

Typologii sériových vražedkyň představil také Michael D. Kelleher, který rozlišuje dvě zásadní kategorie: sériové vražedkyně, které páchají trestné činy samostatně a sériové vražedkyně, které jednají v partnerství s jednou, či více osobami. Tvrdí, že ženy vraždicí ve skupině se svou charakteristikou výrazně odlišují od těch, které jednají samostatně, a proto do své typologie zařazuje též kategorii „skupinové vražedkyně“ (team killer).

Sériové vražedkyně, které operují samy tak činí tiše, plánovaně a metodickým způsobem. Ženy, které jsou členkami skupiny složené z osob obou pohlaví, často páchají vraždy sexuálního charakteru. Ty však bývají do očí bijící, někdy špatně naplánované a typicky kruté¹⁴³. Kelleher uvádí, že pokud žena spáchá více vražd po sobě, je pravděpodobné, že bude součástí skupiny.

¹⁴² COOPER, A. J., ed. *Female Serial Offenders*. In: SCHLESINGER, Louis B. *Serial Offenders: Current Thought, Recent Findings*. 1. CRC Press, 2000, s. 286-290. ISBN 0849322367.

¹⁴³ KELLEHER, Michael D. a C. L. KELLEHER. *Murder most rare: The Female Serial Killer*. 1. New York: Dell Pub., 1999, s. 22-23 .

Podle něj je to dokonce třetina sériových vražedkyň. Rozlišuje tři druhy vražedných skupin, a to skupiny jejichž členy jsou muži a ženy, skupiny jejichž členy jsou pouze ženy a rodinné skupiny. Přičemž každá z nich má různé charakteristické rysy¹⁴⁴. Kromě „skupinových vražedkyň“ definuje ještě

- „černé vdovy“ (black widow), které systematicky vraždí své manžele, partnery, nebo jiné rodinné příslušníky, často z finančního motivu,
- „anděli smrti“ (angel of death), což jsou nejčastěji lékařky, či zdravotní sestry, které vraždí pacienty svěřené do péče,
- „sexuální predátorky“ (sexual predator), jejichž vraždy jsou součástí sexuálního násilí,
- „vražedkyně z odplaty“ (revenge), pro které je motivem k vraždě pomsta nebo žárlivost,
- „vražedkyně pro profit“ (profit), jejichž motivem jsou peníze nebo majetek,
- a ženy, u kterých je vražda „otázkou duševního zdraví“ (question of sanity), které vraždí zdánlivě náhodným způsobem, obvykle bez jasného a vysvětlitelného motivu, později bývají shledány nepřičetnými.

Nakonec Kelleher přidává ještě kategorie „nevysvětlitelné“ (unexplained) a „neobjasněné“ (unsolved). U „nevysvětlitelných“ není jasné, co bylo motivem vraždy, a proto je nelze jednoduše kategorizovat, „neobjasněnými“ jsou míněny případy jedné pachatelky, jejíž identita však nikdy nebyla odhalena¹⁴⁵.

Sociopsychologická studie K. E. Colea a spol.¹⁴⁶, jejímž účelem bylo zjistit, zda lze pachatelky vraždy popsat s ohledem na „osobnostní styl“ a vzorce chování, byla provedena na základě psychiatrického vyšetření vražedkyň, popisu trestného činu, předchozích záznamů v trestním rejstříku a informací poskytnutých rodinou či vězeňskými pracovníky. Autoři představili šest kategorií pachatelek vraždy odpovídajících zjištěným vzorcům chování.

„Masochistické ženy“ (masochistic) mají dobrou pověst, jsou spolehlivé, často i věřící. Vybraly si však muže, který je zneužívá. Je pro ně charakteristické, že po letech tolerance partnerova zneužívání náhle spáchají násilnou vraždu. Bývá to v okamžiku, kdy jsou bity, či mají strach, že budou bity a se zbraní, která je zrovna po ruce, často patřící jejich partnerovi. Tyto ženy o vraždě partnera nikdy předtím neuvažovaly a po činu pociťují smutek či lítost.

¹⁴⁴ KELLEHER, Michael D. a C. L. KELLEHER. *Murder most rare: The Female Serial Killer*. 1. New York: Dell Pub., 1999, s. 151.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 15-16.

¹⁴⁶ COLE, K. E., G. FISHER a S.S. COLE. Women Who Kill: A sociopsychological study. *Archives of General Psychiatry* [online]. 1968, 19(1), 1-8 [cit. 2023-02-13]. ISSN 0003-990X. Dostupné z: doi:10.1001/archpsyc.1968.01740070003001

„Otevřeně hostilní ženy“ (overtly hostile violent) jsou emočně nestabilní, agresivní, impulzivní, mají za sebou násilnou minulost a problém s respektováním autorit. Na své oběti často agresivně útočí s úmyslem jim ublížit, nikoliv však usmrtit.

Význačným rysem „skrytě hostilních žen“ (covertly hostile violent) je naopak vyjadřování hostility jen v případech, kdy je to pro ně bezpečné a není pravděpodobné, že se setkají s okamžitou odplatou. Častými oběťmi takových žen jsou děti, protože právě vůči partnerovi mají strach hostilitu projevit.

„Neschopné ženy“ (inadequate) se vyznačují neschopností zvládat stres a závislostí na dominantním partnerovi. Obvykle nepáchají trestné činy samy, ale jsou buď pomocnicemi partnera, nebo jednají na jeho rozkaz.

„Psychotické ženy“ (psychotic) mají velmi špatné mezilidské vztahy, typické je pro ně dezorganizované myšlení a chování. Jedná se obvykle o paranoidní schizofreničky, které vraždí během těžké paranoidní psychotické epizody nebo po předchozích nutkavých myšlenkách na vraždu. Některé si na svůj čin dokonce nevzpomínají a neprojevují žádnou lítost.

„Amorální ženy“ (amoral) jsou často sebestředné, disponují manipulativními schopnostmi, nejsou schopny citů k druhým a mají tendenci se k nim chovat jako k objektům. Vražda bývá u „amorálních žen“ promyšlená a dopředu naplánovaná, motivy k vraždě jsou např. vůle odstranit osobu, která ženě brání ve vztahu s partnerem či ekonomické důvody.

3.4. Typologie pachatelek vraždy dítěte

Zvláštní podkategorií ženských vražedkyň jsou pachatelky vraždy dítěte. Autorem jedné z prvních klasifikací pachatelů neonaticidy, která se stala východiskem pro mnoho pozdějších prací, byl P. Resnick¹⁴⁷. Přestože ve svém díle nepředstavuje typologii aplikovatelnou pouze na ženy, nýbrž na obě pohlaví, jeho výzkum ukázal, že v naprosté většině se vraždy dítěte dopouští matky. Otcům většinou chybí motiv a nemají ani takové příležitosti jako matky. Resnick popisuje druhy vraždy vyplývající ze „zjevných motivů“ (apparent motives) vedoucí k vraždě novorozeného dítěte.

„Vražda nechtěného dítěte“ (unwanted child murder) je spáchaná v případě, že si matka dítě nepřála nebo ho již nechce. „Psychotické vraždy“ (psychotic murder) páchají matky pod vlivem halucinací, epilepsie nebo deliria. „Altruistické vraždy“ (altruistic murders) jsou prováděny s cílem zbavit dítě skutečného, nebo domnělého utrpení a v některých případech jsou též prováděny ve spojení se sebevraždou. „Náhodné vraždy“ (accidental murder) nebývají

¹⁴⁷ RESNICK, PHILLIP J. Murder of the Newborn: A Psychiatric Review of Neonaticide. *American Journal of Psychiatry* [online]. 1970, 126(10), 1414-1420 [cit. 2023-02-14]. ISSN 0002-953X. Dostupné z: doi:10.1176/ajp.126.10.1414

úmyslné, jsou však často následkem syndromu týraného dítěte. „Vraždy z pomsty manželovi“ (spouse revenge murder) mají manželovi způsobit utrpení.

Autor dále uvádí, že zatímco většina neonaticid je spáchaná z důvodu, že matka dítě jednoduše nechce, u velké části filicid hraje důležitou roli altruistický motiv.

Typologií pachatelek filicid se zabýval G. McKee. Ten ve své studii prezentuje systém založený na kontextové a vývojové dimenzi, který má napomoci při objasnění motivace ze strany matky. Jednotlivými kategoriemi popisujícími kvalitu vztahu matky a dítěte jsou „lhostejná matka“ (detached mother), „zneužívající/zanedbávající matka“ (abusive/neglectful mother), „matka s duševním onemocněním“ (psychotic/depressed mother), „odvetná/pomstou motivovaná matka“ (retaliatory mother) a „psychopatická matka“ (psychopatical mother)¹⁴⁸.

¹⁴⁸ MCKEE, Geoffrey R. *Why Mothers Kill: : A Forensic Psychologist's Casebook Author*. Oxford University Press, USA, 2006. ISBN 9780195182736.

4. Vývoj, stav a struktura kriminality žen

4.1. Mezinárodní srovnání

Snahy kriminologů a mezinárodních organizací o mezinárodní srovnání kriminality v jednotlivých státech světa doprovází řada problémů, v jejichž důsledku mohou výsledné statistiky mnohdy z různých důvodů trpět značnou mírou zkreslení omezující jejich vypovídající hodnotu. Zásadním problémem jsou rozdílné trestněprávní úpravy v jednotlivých státech (např. nekriminalizace určitých jednání, která jsou v jiných zemích trestná), odlišné vymezení okruhu trestně odpovědných osob nebo rozdíl v úpravě trestního práva procesního. Mezi další překážky ovlivňující mezinárodní srovnání kriminality lze řadit rozdíly v ochotě obyvatelstva oznamovat trestné činy, odlišnosti v efektivitě a pečlivosti orgánů činných v trestním řízení, rozdílnou metodiku při zpracování statistických údajů a svědomitost a pozornost věnovanou zpracovávání statistik. Problémy v metodologii, či dokonce chyby v měření mohou způsobit odchylnosti jednotlivých zemí v kultuře, sociální sféře, hospodaření či správě státu¹⁴⁹. I přes zmíněné limity jsou mezinárodní srovnání cenným zdrojem informací o stavu a vývoji kriminality i trestního práva a trestní politiky ve světě.

V oblasti shromažďování a analýzy dat o kriminalitě hraje na mezinárodní úrovni významnou roli OSN a zejména pak UNODC (United Nations Office of Drugs and Crime). Problematice vývoje kriminality a hledání účinné reakce na něj se dlouhodobě věnuje Rada Evropy v čele s CDPC (European Committee on Crime Problems). Cenné údaje pro mezinárodní srovnání kriminality poskytuje v omezené míře též INTERPOL¹⁵⁰ a na evropské úrovni EUROPOL. V rámci Evropské unie vede detailní statistiky kriminality statistický úřad Evropské unie Eurostat.

Eurostat shromažďuje data o kriminalitě nejen z členských států EU, ale i ze států, které jsou členy ESVO, z kandidátských zemí a dokonce i ze zemí, které jsou potenciálně kandidátskými. Jako zdroje informací o kriminalitě slouží Eurostatu policejní a vězeňské statistiky, statistiky soudů a státních zastupitelství jednotlivých států.

V tabulce č.1, zpracované na základě databáze Eurostatu o stíhaných osobách, můžeme vidět, že poměr stíhaných žen vůči počtu celkově stíhaných osob se za roky 2018–2020 v České republice ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi blíží hodnotě mediánu.

¹⁴⁹ KUCHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 150-151. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 153.

Tabulka č. 1: Počet stíhaných žen ve vybraných evropských zemích¹⁵¹.

	2018			2019			2020	
země	stíhané ženy		země	stíhané ženy		země	stíhané ženy	
RO	4 746	3,6 %	RO	4 851	3,6 %	RO	4 709	3,9 %
AL	959	5,9 %	AL	847	5,8 %	AL	659	4,9 %
LT	1 980	9,4 %	LT	1 839	9,7 %	LT	1 621	9,0 %
HR	5 490	9,9 %	HR	5 391	10,0 %	FR	59 466	9,7 %
FR	72 849	10,3 %	FR	71 878	10,2 %	SK	3 375	10,6 %
RS	13 344	12,0 %	LV	1 236	13,1 %	HR	5 471	11,3 %
LV	1 288	13,7 %	RS	13 997	13,5 %	LV	1 110	12,0 %
SI	1 222	13,8 %	SI	1 306	14,7 %	NL	23 238	13,8 %
NL	25 683	15,4 %	NO	7 908	14,9 %	RS	12 695	13,8 %
NO	8 561	15,4 %	NL	27 816	15,1 %	SI	1 276	14,4 %
IS	393	16,2 %	SK	5 639	16,5 %	NO	7 487	15,0 %
FI	14 314	16,6 %	IS	464	16,7 %	HU	17 279	15,5 %
medián	---	16,6 %	medián	---	16,7 %	medián	---	16,0 %
SK	5 951	16,6 %	FI	14 764	17,1 %	CZ	11 226	16,5 %
CZ	13 088	17,1 %	CZ	13 282	17,2 %	PT	8 555	16,7 %
SE	14 699	17,3 %	SE	15 397	17,7 %	FI	14 101	16,9 %
PT	12 175	17,5 %	PT	11 994	17,9 %	IS	475	18,0 %
TR	558 371	18,1 %	TR	616 100	18,5 %	SE	17 065	18,8 %
DK	19 370	19,5 %	DK	19 183	19,3 %	TR	543 960	18,9 %
BE	125 201	22,9 %	HU	20 934	19,3 %	DK	19 042	19,5 %
CY	13 780	22,9 %	BE	142 521	24,4 %	CY	11 953	22,3 %
LU	2 507	24,0 %	LU	2 773	25,3 %	BE	160 533	24,0 %
LI	265	25,2 %	DE	332 979	26,3 %	LU	2 321	24,5 %
DE	338 813	26,2 %	CY	19 694	27,7 %	DE	314 791	25,3 %
HU	---	---	LI	---	---	LI	433	33,7 %

¹⁵¹ EUROSTAT. Suspects and offenders by sex - number and rate for the relevant sex group. *EUROSTAT* [online]. 08/06/2022 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/CRIM_JUST_SEX__custom_5711069/default/table?lang=en

Zaměříme-li se však na ženy odsouzené k trestu odnětí svobody, z tabulky č. 2 lze pozorovat, že index vyjadřující počet odsouzených žen k trestu odnětí svobody na 100 tis. obyvatel, je v České republice ze srovnávaných zemí nejvyšší.

Tabulka č. 2: Počet žen odsouzených k TOS ve vybraných evropských zemích¹⁵².

země	ženy z celkově odsouzených k TOS	index žen odsouzených k TOS
Česká republika	8,7 %	16,1
Maďarsko	7,5 %	14,7
Turecko	3,9 %	14,5
Slovensko	7,4 %	13,8
Lotyšsko	7,2 %	12
Portugalsko	7,3 %	8,7
Litva	4,1 %	7,3
Srbsko	4,3 %	6,6
Chorvatsko	5,9 %	6,0
Lucembursko	5,4 %	5,7
Rumunsko	4,4 %	5,4
Francie	4,3 %	4,5
Belgie	4,9 %	4,4
Švédsko	5,8 %	4,3
Kypr	4,6 %	4,2
Německo	5,6 %	3,7
Finsko	7,1 %	3,6
Norsko	6,3 %	3,6
Dánsko	4,8 %	3,5
Nizozemsko	4,6 %	2,8
Slovinsko	4,9 %	2,7
Island	6,0 %	2,4
Albánie	1,3 %	2
Lichtenštejnsko	0,0 %	0

Tabulka obsahuje poslední známá data v jednotlivých státech, přičemž ty pochází z let v rozmezí 2020–2023.

¹⁵² WPB. *World Prison Brief data* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>

4.2. Kriminalita žen v České republice

Předpokladem pro účinný boj s kriminalitou je především pochopení toho, odkud kriminalita pramení a jakou má podobu. Základními a oficiálními prameny informací o registrované kriminalitě na území České republiky, ze kterých při popisu kriminality žen vycházíme, jsou statistiky vytvářené institucemi kontroly kriminality¹⁵³. Na zpracování statistických dat o kriminalitě se velkou měrou podílí Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti.

V rámci Ministerstva vnitra jsou Policejním prezidiem každoročně vykazovány policejní statistiky, které informují o registrované kriminalitě a vykazují se v podobě tzv. takticko-statistické klasifikace (TSK). Toto členění trestných činů je specifické a odlišuje se od členění podle jednotlivých hlav, které je uplatňováno v TZ. Podle TSK se celková kriminalita dělí podle druhu na obecnou kriminalitu, zbývající kriminalitu, hospodářskou kriminalitu a vojenské a protiústavní trestné činy. Obecná kriminalita pak zahrnuje násilnou, mravnostní, majetkovou a ostatní kriminalitu. Do roku 2015 obsahovaly policejní statistiky mimo jiné i počet stíhaných žen, avšak od roku 2016 ve statistikách tento údaj chybí.

Na úrovni Ministerstva spravedlnosti vytváří statistiky soudy a státní zastupitelství, na jejichž základě Ministerstvo spravedlnosti publikuje souhrnné statistické ročenky o kriminalitě na území České republiky. Doplnkové informace o kriminalitě jsou pak poskytovány např. Vězeňskou službou ČR nebo Probační a mediační službou ČR¹⁵⁴. Instituce primárně sestavují tyto statistiky za účelem informování o své činnosti a až druhotně jsou využívány jako relevantní zdroje informací o kriminalitě¹⁵⁵.

Pozorujeme-li ženskou kriminalitu prostřednictvím statistik o kriminalitě, musíme brát v úvahu celou řadu skutečností, které mohou statistické údaje ovlivňovat. Věrohodnost závěrů z těchto dat mohou velmi výrazně ovlivnit legislativní změny. Pokud dojde ke zpřísnění trestních předpisů např. přidáním nových skutkových podstat trestných činů do TZ, hovoříme o tzv. kriminalizaci. Následkem takového postupu může být zvýšení počtu spáchaných trestných činů a tím pádem i vyšší kriminalita¹⁵⁶. V oblasti kriminality žen to můžeme demonstrovat na prostituci. V případě, že by zákonodárce zařadil prostituci mezi trestné činy, pravděpodobně by to vedlo ke vzrůstu kriminality žen. Naopak dojde-li ke zmírnění trestní represe vypuštěním

¹⁵³ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 36. ISBN 978-80-7478-614-3.

¹⁵⁴ MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky - základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 60. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-110-3.

¹⁵⁵ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 36. ISBN 978-80-7478-614-3.

¹⁵⁶ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 30. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

některých skutkových podstat trestných činů, jedná se o tzv. dekriminalizaci. K té došlo v souvislosti s ženskými pachatelkami v roce 1990, kdy byl zrušen trestný čin příživnictví, na kterém se ženy z velké části podílely právě formou provozování prostituce¹⁵⁷. I to byl jeden z důvodů, proč se kriminalita žen po roce 1989 výrazně snížila.

Dalšími skutečnostmi, které mohou signifikantně ovlivnit statistické údaje o kriminalitě jsou amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky, demografické změny, zaměření OČTŘ na určitý druh kriminality, změny ve způsobu vykazování kriminality apod¹⁵⁸.

4.3. Latentní kriminalita

Oficiální statistiky nabízí poměrně podrobný přehled informací o kriminalitě, ze kterého je možné utvořit určitý obraz o její podobě. Jedná se však pouze o kriminalitu registrovanou (zjevnou), tedy tu, o které se dozvěděly OČTŘ a která byla zahrnuta do statistik. Ve skutečnosti je však rozsah kriminality větší, než statistiky ukazují. Rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou tvoří latentní (skrytá) kriminalita¹⁵⁹, která veškeré zjištěné údaje o podobě kriminality relativizuje¹⁶⁰.

Latentní kriminalita zahrnuje trestnou činnost, o které se OČTŘ nedozvěděly především proto, že nebyla z nějakého důvodu ohlášena. V širším pojetí lze za latentní považovat též kriminalitu, o které se OČTŘ sice dozvěděly, ale nepodařilo se jim najít pachatele nebo ji, ať už omylem, nebo i úmyslně, z nějakého důvodu neregistrovaly¹⁶¹.

Narozdíl od registrované kriminality není latentní kriminalita ze své podstaty zachycena v oficiálních statistikách. K získání představy o tom, jaký je rozsah skutečné kriminality je proto potřeba využít jiné zdroje informací. Mezi základní metody zjišťování latentní kriminality patří zejména viktimizační výzkumy, které jsou zaměřeny na oběti trestných činů, self-reports pachatelů, kteří v dotazníku nebo interview uvádí informace o vlastním trestném činu a výzkumy informátorů, tedy osob, které se dozvěděly o trestném činu spáchaném jinou osobou¹⁶².

Poznatky o latentní kriminalitě ukazují, že rozsah latentní kriminality je u všech druhů trestné činnosti větší než rozsah registrované kriminality. Jinými slovy ohlášených trestných činů

¹⁵⁷ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 13. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

¹⁵⁸ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 30-31. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

¹⁵⁹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 32. ISBN 978-80-7478-614-3.

¹⁶⁰ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 47. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁶¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

¹⁶² GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 33. ISBN 978-80-7478-614-3.

je méně než těch, o kterých se OČTŘ nedozví. Míru latence kriminality ovlivňuje především intenzita formální a neformální kontroly, ochota obětí oznamovat trestné činy a úroveň právního vědomí občanů. Míra latence se podstatně liší u jednotlivých druhů trestné činnosti, a to v závislosti na závažnosti trestných činů. U nejzávažnějších trestných činů existuje velká pravděpodobnost, že budou odhaleny a je u nich proto míra latence nízká, zatímco u méně závažných trestných činů se latence vyskytuje častěji. Úplatkářství je typickým příkladem činu, u kterého se běžně vyskytuje vysoká latence, u trestného činu vraždy je tomu naopak¹⁶³.

Z oficiálních statistik kriminality víme, že množství registrovaných trestných činů je u mužů vyšší než u žen. Stejně tak tomu je i v oblasti latentní kriminality, ale rozdíl mezi nimi je menší než u registrované kriminality. Příčiny vysoké míry latence trestných činů spáchaných ženami jsou různé. Jedná se např. o případy, kdy oběť nemá dostatek sil a moci, aby trestný čin oznámila nebo ji k pachatelce váže citový vztah a následky oznámení činu nejsou v jejím zájmu¹⁶⁴. Jako příklady můžeme uvést zneužívání, zanedbávání dětí, týrání svěřené osoby, ublížení na zdraví nebo činy spojené s domácím násilím. Tato trestná činnost s velmi závažnými individuálními i společenskými následky bývá často páchána v domácím prostředí, a proto také zůstává v mnoha případech skryta¹⁶⁵.

Některé oběti se na policii neobráťí ze strachu, že by tím mohly ohrozit samy sebe. Typický čin neohlásí zákazník prostitutky, která jej okradla, protože se sám dopustil společensky nevhodného chování. V jiných případech je oznámení činu pro oběti ponižující nebo mají strach z negativní reakce z jejich okolí, což se často děje u mužských obětí domácího násilí¹⁶⁶. Vysokou míru latence může způsobovat také neochota oznamovat trestnou činnost, jejímž následkem vznikne oběti škoda, která se oproti administrativním úkonům spojeným s ohlášením jeví jako zanedbatelná. Příčiny neoznámení lze hledat i v pocitu oběti, že bagatelní trestnou činností se policie stejně nebude zabývat nebo s případem nebude schopna cokoli udělat¹⁶⁷.

¹⁶³ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 46. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁶⁴ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, s. 72. ISBN 978-80-247-2982-4.

¹⁶⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 39. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

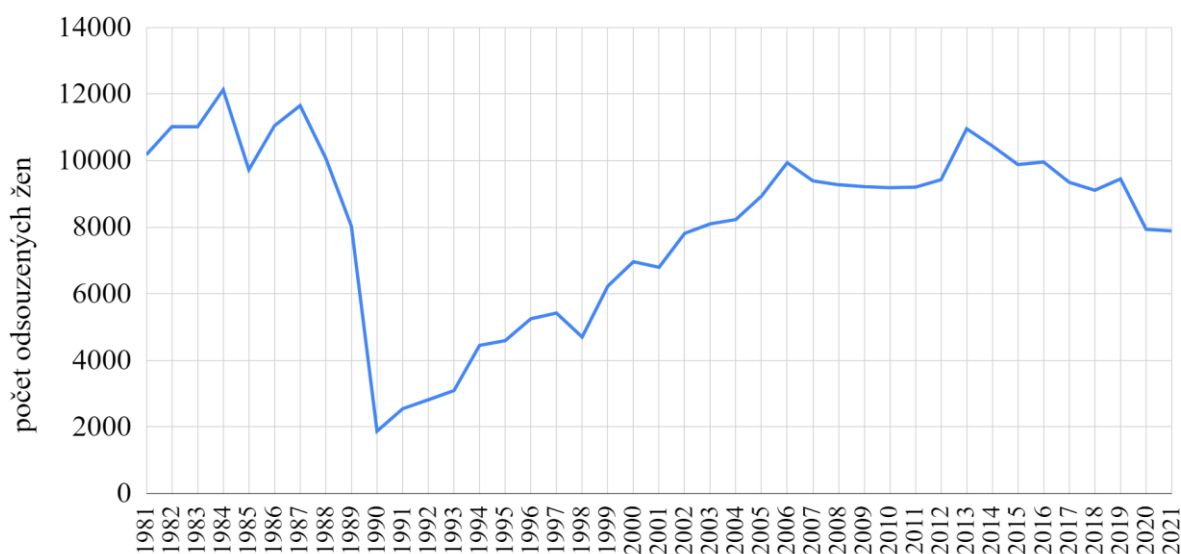
¹⁶⁶ BADINTER, Élisabeth. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. V Praze: Karolinum, 2004, s. 72. ISBN 80-246-0885-5.

¹⁶⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010, s. 73. ISBN 978-80-247-2982-4.

4.4. Vývoj kriminality žen

Kriminalita je jev dynamický, mění se v čase a prostoru, a proto můžeme pozorovat jakým způsobem se vyvíjí. Vývoj kriminality se zaznamenává vývojovou křivkou za určité časové období. Podle směru vývoje křivky kriminality rozlišujeme klesající tendenci (trend) kriminality, a vzestupnou tendenci kriminality. Je-li vývojová křivka bez zjevného trendu, hovoříme o stagnaci kriminality¹⁶⁸. Určité povědomí o dynamice kriminality žen můžeme mimo jiné získat pozorováním počtu odsouzených žen v průběhu let. Graf č. 1 znázorňuje, jak se měnil jejich počet na území ČR v letech 1981–2021.

Graf č. 1: Vývoj počtu odsouzených žen v letech 1981–2021¹⁶⁹.

Chceme-li vytvářet závěry o kriminalitě žen na základě pozorování vývojové křivky kriminality, je třeba současně zkoumat okolnosti, které kriminalitu ovlivňují. Po roce 1989 měly na kriminalitu obecně vliv především společenské změny, které se v tomto roce udály. Ze strmého pádu počtu odsouzených žen po roce 1989 proto nelze usuzovat, že by se kriminální aktivita žen tak prudce snížila. Výrazný pokles je spíše důsledkem v té době velmi nízké objasňenosti trestných činů¹⁷⁰. Jistý vliv měla také novelizace trestního zákona vedoucí ke zrušení trestných činů příživnictví a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, které do té

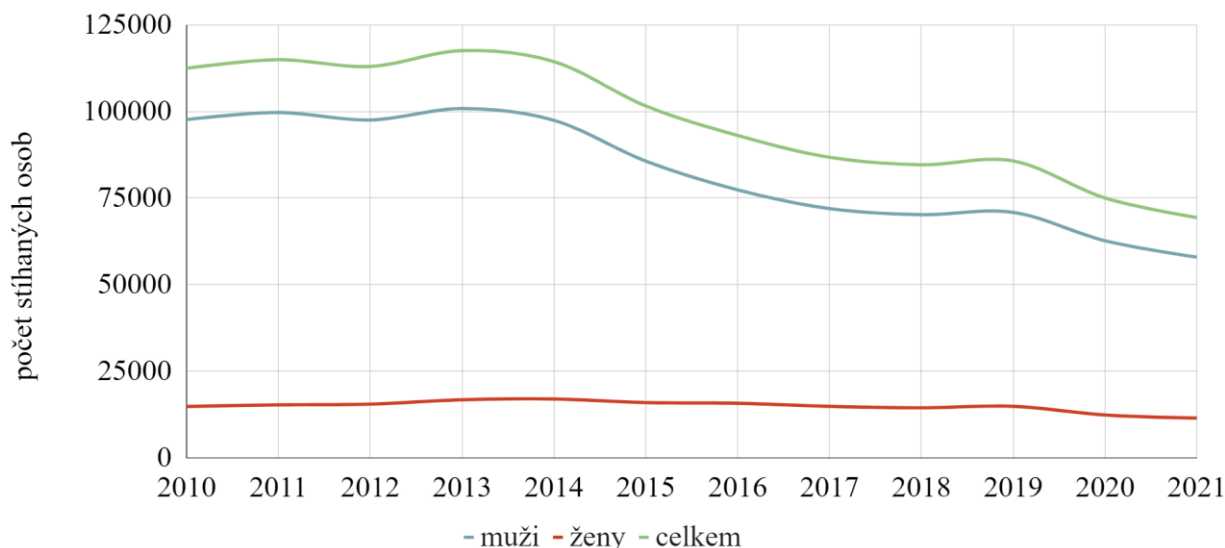
¹⁶⁸ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 62. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁶⁹ Zdroj dat: Do roku 2019 Statistická ročenka kriminality za rok 2019 zpracovaná oddělením justiční analýzy a statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR. Roky 2020 a 2021 Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů.

¹⁷⁰ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 5. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

doby patřily mezi nejfrekventovanější trestné činy, kterých se ženy dopouštěly¹⁷¹. Na odsouzené ženy však měla bez pochyby největší vliv rozsáhlá amnestie prezidenta republiky z roku 1990. Naproti tomu ve stejném roce došlo k nebývalému nárůstu počtu registrovaných trestných činů¹⁷². Od roku 1990 můžeme pozorovat, že počet odsouzených žen měl vzrůstající tendenci. V roce 1998 byla opět vyhlášena amnestie prezidenta republiky, která krátkodobě počet odsouzených žen snížila a po ní následoval strmý nárůst. Rostoucí trend trval do roku 2006, kdy počet odsouzených žen dosáhl významnějšího lokálního vrcholu. Mezi lety 2007–2012 počty stagnovaly a v roce 2013 přišel opět prudký nárůst. Ten mohl být způsoben amnestií prezidenta republiky ze začátku roku 2013, která je uváděna jako jedna z možných příčin následného nárůstu kriminality v ČR¹⁷³. Od té doby můžeme u počtu odsouzených žen pozorovat klesající trend.

Graf č. 2: Vývoj počtu stíhaných osob v letech 2010–2021¹⁷⁴.

Abychom mohli sledovat jakým způsobem se kriminalita žen vyvíjí a mění v čase v závislosti na celkové kriminalitě, nevyhnutelně ji musíme srovnávat s kriminalitou mužů. Graf č. 2 znázorňuje vývojovou křivku všech stíhaných osob na území ČR v letech 2010 až 2021, jejíž tendence je klesající. Jinými slovy můžeme říct, že celková kriminalita se za toto

¹⁷¹ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 13. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

¹⁷² NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 63. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁷³ MAREŠOVÁ, Alena, Martin CEJP, Jakub HOLAS, Milada MARTINKOVÁ a Jan ROZUM. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 98. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-142-4.

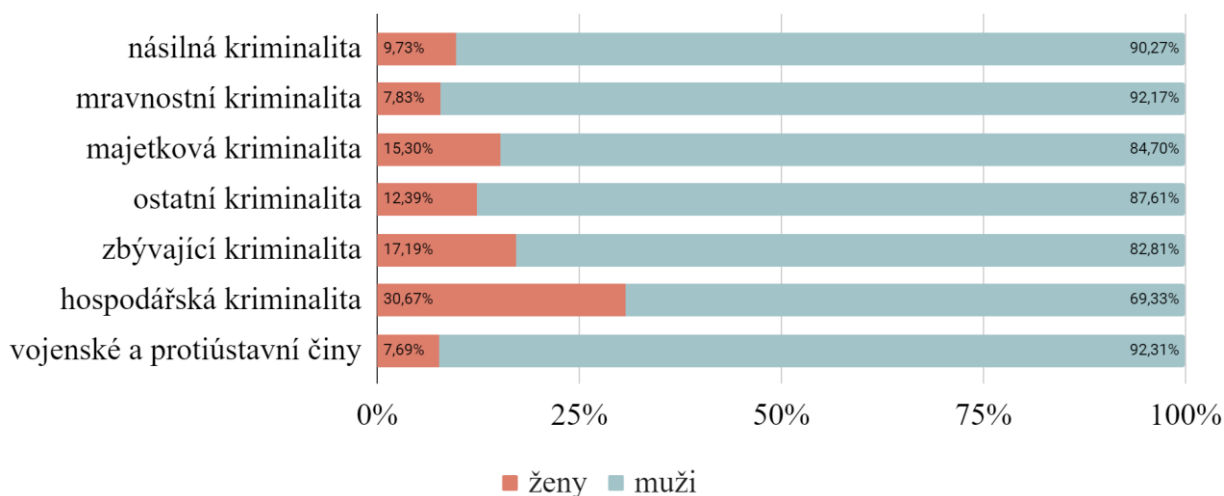
¹⁷⁴ Zdroj dat: Do roku 2015 statistiky kriminality Policie ČR. Od roku MIROSLAV, Scheinost a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2021*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2022, s. 27. ISBN 978-80-7338-200-1.

období snížila, a to o víc jak 38 %. Tohle zjištění by mohlo bez bližšího zkoumání vzbuzovat dojem, že ženská i mužská kriminalita klesají stejnou měrou. Z grafu č. 2 je však také patrné, že ačkoliv trend křivky znázorňující počet stíhaných mužů je klesající, křivka znázorňující vývoj stíhaných žen je bez zjevného trendu. Přičemž poměr stíhaných žen se na celkovém počtu stíhaných osob za deset let zvýšil o více jak tři procentní body. Zatímco v roce 2010 tvořily ženy 13 % ze všech stíhaných osob, v roce 2021 to bylo víc než 16 %. Nejvyšší procento stíhaných žen bylo v daném období zaznamenáno v roce 2019, kdy ženy tvořily 17,3 % z celkového počtu stíhaných osob.

4.5. Struktura kriminality žen

Struktura kriminality je kvalitativní charakteristikou. Při analýze struktury kriminality můžeme vycházet z různých kritérií, jako např. členění podle jednotlivých hlav, nebo jednotlivých paragrafů TZ¹⁷⁵. Nejčastěji se však při rozboru kriminality vychází z dělení kriminality na druhy tak, jak ji klasifikují policejní statistiky. Právě takticko-statistickou klasifikaci kriminality využiji i pro potřeby této práce.

Graf č. 3: Podíl žen na celkové kriminalitě v roce 2020¹⁷⁶.

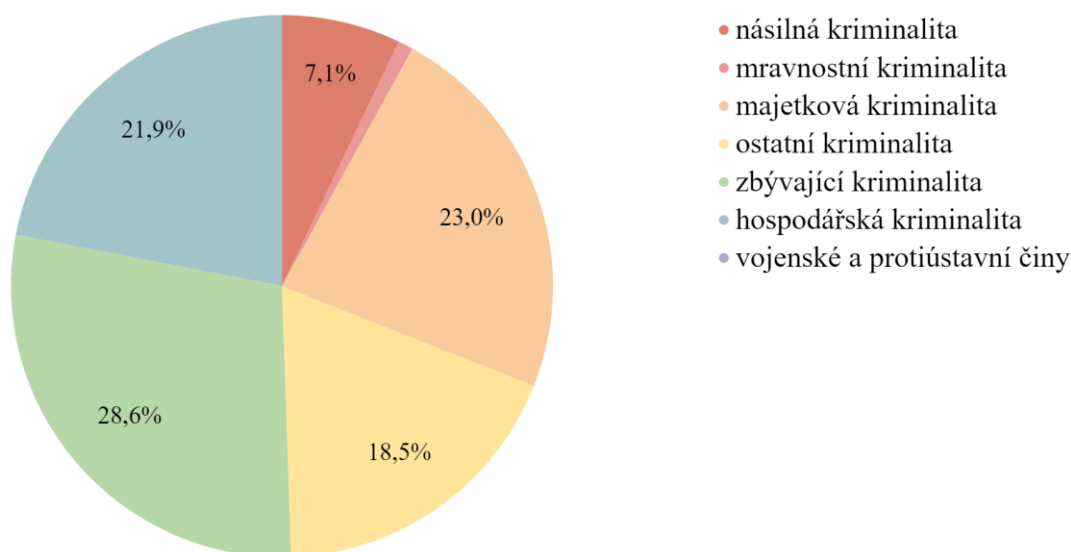

Z grafu č. 3 je patrné, že ve srovnání s muži se ženy nejvíce podílely na hospodářské kriminalitě. Více jak 30 % hospodářských trestných činů bylo spácháno ženami. Naopak v případě vojenských a ústavních trestných činů a mravnostní kriminality bylo zastoupení žen nejnižší. U obou těchto skupin skutky spáchané ženami tvořily pouze necelých 8 %.

¹⁷⁵ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 34. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

¹⁷⁶ Zdroj dat: Statistika „Stíhané osoby za období 2016-2020“ sestavená Policií ČR na základě žádosti o zveřejnění informace.

Graf č. 4: Struktura kriminality žen v roce 2020¹⁷⁷.

Tabulka č. 3: Ženami nejčastěji páchané trestné činy v roce 2020¹⁷⁸.

TČ	počet	% ze stíhaných žen
krádež	2 426	18 %
zanedbávání povinné výživy	1 227	9 %
dopravní nehody silniční nedbalostní	1 070	8 %
ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství	971	7 %
maření výkonu úředního rozhodnutí	955	7 %
úvěrový podvod	658	5 %

Graf č. 4 nám ukazuje, jakým způsobem jsou v rámci kriminality žen zastoupené jednotlivé druhy kriminality a v tabulce č. 3 můžeme vidět, které trestné činy se ve struktuře kriminality žen objevují nejčastěji.

Největší část skutků spáchaných ženami spadá do zbývající kriminality, která tvořila ve struktuře kriminality žen necelých 29 %. V této skupině byl nejhojněji zastoupen trestný čin zanedbávání povinné výživy, za nějž bylo stíháno 1 227 žen. Ve srovnání s muži tvořily ženy 22 % z celkově stíhaných za trestný čin zanedbávání povinné výživy. V rámci kriminality žen se tento trestný čin řadí na druhé místo, bylo za něj totiž stíháno 9 % ze všech žen stíhaných v roce 2020. Do zbývající kriminality řadíme také skupinu trestných činů v TSK označenou jako

¹⁷⁷ Zdroj dat: Statistika „Stíhané osoby za období 2016-2020“ sestavená Policií ČR na základě žádosti o zveřejnění informace.

¹⁷⁸ Tamtéž.

dopravní nehody silniční nedbalostní, která se v žebříčku ženami nejčastěji páchaných trestných činů umístila na třetím místě, za tyto skutky bylo stíháno necelých 8 % ze všech stíhaných žen. Za těmito následuje ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství (7 %).

Trestný čin, kterého se ženy dopouštějí tradičně nejvíce jsou krádeže a jinak tomu nebylo ani v roce 2020. Krádeže jsou v rámci TSK součástí majetkové kriminality, která tvořila ve struktuře kriminality žen 23 %. Celkem bylo za krádeže stíháno 2 426 žen, což představuje 18 % ze všech stíhaných žen, přičemž většina je krádeží prostých. V rámci krádeží je zajímavé porovnání s muži. Ve srovnání s muži měly ženy největší procento zastoupení u krádeží při pohlavním styku (33 %), krádeží mezi zaměstnanci na pracovišti (25 %) a krádeží kapesních (23 %). V případě krádeží vloupáním byl největší poměr žen k mužům u vloupání do bytů, přičemž stíhané ženy tvořily 11 %.

Hospodářská kriminalita byla ve struktuře kriminality žen zastoupena cca ve 22 %. V rámci hospodářské kriminality byly ženy nejčastěji stíhány za trestný čin úvěrového podvodu, který se zároveň v četnosti řadí na páté místo co do počtu stíhaných žen (5 %). Překvapivé je zjištění, že 106 žen bylo stíháno za neoprávněné provozování hazardní hry, přičemž muži byli jen čtyři. S 96% majoritou je tento trestný čin jeden z mála, kde měly ženy převahu nad muži u jednotlivých trestných činů¹⁷⁹. Pravděpodobně lze tento jev vysvětlit tzv. dipováním. Policie ČR ve svém zpravodajství uvádí, že dipování je oblíbenou zábavou především maminek na mateřské dovolené. Ty na internetu vystaví zboží jako výhru, následně vypíší počet losů (tzv. dipů) a po jejich odkupu účastníky hry vylosují výherce, přičemž suma, kterou tímto ženy získají je větší než výhra. Dipování je však ve skutečnosti forma loterie, jejíž provozování může být i trestným činem¹⁸⁰.

Co se týká ostatní kriminality, která ve struktuře kriminality žen tvořila 18,5 %, bylo nejčastěji páchaným trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí, který je ve struktuře kriminality žen čtvrtý nejčastější (7 % ze všech stíhaných žen).

Násilná kriminalita tvořila ve struktuře kriminality žen asi 7 %, což je o jeden procentní bod více než předchozí rok. Nejčetněji je v této skupině zastoupen trestný čin úmyslného ublížení na zdraví (cca 2 % ze všech stíhaných žen). Největší převahu žen nad muži u jednotlivých činů můžeme vysledovat u opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Zatímco muži se tohoto činu v roce 2020 nedopustili vůbec, žen za něj bylo stíháno celkem šest.

¹⁷⁹ Dalšími byly opuštění dítěte (6 žen, 0 mužů), ostatní trestné činy proti měně (2 ženy, 0 mužů) a vražda na objednávku (1 žena, 0 mužů).

¹⁸⁰ Dipování. *Policie ČR* [online]. 10.3.2020 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/dipovani.aspx>

Mravnostní kriminalita byla ve struktuře kriminality žen zastoupena necelým 1 %. Nejhojněji bylo mezi trestnými činy spadajícími do této skupiny zastoupeno pohlavní zneužití ostatní.

Vojenské a ústavní trestné činy se ve struktuře ženské kriminality objevují naprosto výjimečně. Za rok 2020 byly v této skupině stíhány pouze dvě ženy.

5. Ženy odsouzené k trestu odnětí svobody

Ženy odsouzené k trestu odnětí svobody vykonávají trest odděleně od mužů v ženských věznicích. V České republice se nachází tři věznice, do kterých jsou typicky odsouzené ženy umístovány. Věznice Světlá nad Sázavou, Věznice Opava a objekty Řepy a Velké Přílepy, které jsou součástí Vazební věznice Praha Ruzyně. Zřídka vykonávají ženy trest odnětí svobody i v jiných věznicích.

Ryze ženskou je Věznice Světlá nad Sázavou, která je v kontextu aktuální zákonné úpravy zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Trest zde vykonávají odsouzené ženy v odděleních s ostrahou s nízkým, středním i vysokým stupněm zabezpečení a v oddělení se zvýšenou ostrahou. Věznice ve Světlé nad Sázavou je největší ženskou věznicí v České republice, ke konci roku 2022 si zde odpykávalo trest 829 žen¹⁸¹. Jako jediná umožňuje věznice ve Světlé výkon trestu na specializovaném oddělení pro matky s dětmi do 3 let¹⁸².

V opavské věznicí vykonávají trest odnětí svobody odsouzené ženy zařazené do věznice s ostrahou v oddělení s vysokým, středním a nízkým stupněm zabezpečení a v oddělení se zvýšenou ostrahou. Věznice provozuje specializované oddíly pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního a specializovaný oddíl pro léčení patologických hráček. Primárně jsou tyto oddíly určené pro ženy, jimž bylo léčení nařízeno soudem, ale mohou být do oddílu zařazeny i další ženy, které byly závislé na alkoholu, drogách nebo patologické hře a z vlastní vůle se chtějí terapeutického programu zúčastnit. Psychicky nemocné ženy vykonávají trest odnětí svobody na specializovaném oddělení pro ženy s duševními poruchami a poruchami chování. Zároveň jde o jedinou ženskou věznicí v České republice, která umožňuje výkon doživotního trestu odnětí svobody¹⁸³.

5.1. Statistická data o ženách odsouzených k VTOS

Tabulky v této kapitole byly vytvořeny na základě dat ze statistických ročenek Vězeňské služby ČR.

Tabulka č. 4 znázorňuje vývoj stavu odsouzených osob k VTOS v letech 2008–2022. Z tabulky je patrné, že nejmenší procento odsouzených k VTOS tvořily ženy v roce 2008, kdy jejich počet nedosahoval ani 5 % všech odsouzených. Od té doby se (až na malý výkyv v letech

¹⁸¹ Statistické údaje: o stavu a složení vězňených osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc prosinec 2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 6.1.2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2022/msh12-2022.pdf>

¹⁸² Věznice Světlá nad Sázavou: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>

¹⁸³ Věznice a ÚVZD Opava: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/zakladni-informace>

2013 a 2014, který byl způsoben vyhlášením amnestie prezidenta republiky) procentuální zastoupení vězňených žen plynule zvyšuje a v roce 2019 už byly ženy za mřížemi zastoupeny více jak z 8 %. Poměr odsouzených žen vůči mužům se zvyšuje i přesto, že celkový počet osob odsouzených k trestu odnětí svobody již několik let klesá.

Tabulka č. 4: Průměrné počty odsouzených k VTOS v letech 2008–2022.

rok	odsouzené osoby	z toho žen	
2008	18 100	891	4,9 %
2009	19 438	999	5,1 %
2010	19 449	1 130	5,8 %
2011	20 385	1 273	6,2 %
2012	20 907	1 351	6,5 %
2013	14 063	755	5,4 %
2014	15 458	930	6,0 %
2015	17 873	1 162	6,5 %
2016	20 010	1 412	7,1 %
2017	20 752	1 539	7,4 %
2018	19 838	1 493	7,5 %
2019	19 323	1 557	8,1 %
2020	18 281	1 527	8,4 %
2021	17 269	1 415	8,2 %
2022	17 328	1 445	8,3 %

V tabulce č. 5 vidíme členění odsouzených osob podle délky nařízeného trestu k 31. 12. 2022. Levá část tabulky ukazuje, jakou část všech odsouzených k VTOS tvořily ženy a jaké zastoupení měli muži. Nejvyšší poměr žen vůči mužům byl u délky trestu od 6 do 9 měsíců, kde ženy tvořily necelých 13 %. To je změna oproti roku 2021, kde nejvyšší poměr žen, a to cca 14 %, byl u trestu do 3 měsíců. Naopak nejnižší zastoupení žen (5,5 %) pozorujeme u trestu odnětí svobody na 10–15 let. Pravá část tabulky nabízí pohled na rozložení odsouzených podle délky nařízeného trestu v závislosti na pohlaví. Z dat uvedených v tabulce můžeme usoudit, že ženy jsou v porovnání s muži spíše odsuzovány ke krátkodobým trestům. Více než třetina žen byla odsouzena k trestu odnětí svobody do 1 roku. Naopak muži mají největší převahu v trestech ukládaných na delší dobu.

Tabulka č. 5: Členění odsouzených dle délky nařízeného trestu k 31. 12. 2022.

délka trestu	celkem	ženy	muži	pouze ženy	pouze muži
do 3 měsíců	123	12 9,8 %	111 90,2 %	0,8 %	0,7 %
3–6 měsíců	719	87 12,1 %	632 87,9 %	5,9 %	3,9 %
6–9 měsíců	1 889	241 12,8 %	1 648 87,2 %	16,2 %	10,3 %
9–12 měsíců	1 478	164 11,1 %	1 314 88,9 %	11,0 %	8,2 %
1–2 roky	3 954	371 9,4 %	3 583 90,6 %	25,0 %	22,4 %
2–3 roky	2 602	177 6,8 %	2 425 93,2 %	11,9 %	15,1 %
3–5 let	2 853	161 5,7 %	2 674 94,3 %	10,8 %	16,7 %
5–7 let	1 435	89 6,2 %	1 346 93,4 %	6,0 %	8,4 %
7–10 let	1 117	80 7,2 %	1 037 93,8 %	5,4 %	6,5 %
10–15 let	780	43 5,5 %	737 94,5 %	2,9 %	4,6 %
nad 15 let	519	58 11,2 %	461 88,8 %	3,9 %	2,9 %
doživotí	47	3 6,4 %	44 93,6 %	0,2 %	0,3 %
celkem	17 498	1 486 ---	16 012 ---	100 %	100 %

Tabulka č. 6 přináší pohled na umístění odsouzených do jednotlivých typů věznic. V pravé části tabulky vidíme, že zatímco muži vykonávali trest odnětí svobody převážně ve věznicích s ostrahou vysokého stupně, více než polovina odsouzených žen byla umístěna do věznic s ostrahou nízkého a středního stupně. Ve věznicích se zvýšenou ostrahou si odpykávalo trest cca 2 % odsouzených žen a cca 7 % odsouzených mužů. Z tabulky je také patrný počet mladistvých odsouzených k VTOS, kteří vykonávají trest odděleně od dospělých vězňů. Dívky tvořily v roce 2022 téměř 8 % ze všech odsouzených mladistvých. V roce 2021 to bylo cca 7 %.

Tabulka č. 6: Průměrný počet odsouzených v typech věznic v roce 2022¹⁸⁴.

typ věznice	celkem	ženy	muži	pouze ženy	pouze muži
s ostrahou nízký stupeň	832	21,4 %	78,6 %	12,3 %	4,1 %
s ostrahou střední stupeň	4 390	13,1 %	86,9 %	39,6 %	24,0 %
s ostrahou vysoký stupeň	10 932	6,0 %	94,0 %	45,4 %	64,7 %
se zvýšenou ostrahou	1 124	3,1 %	96,9 %	2,4 %	6,9 %
mladiství	52	7,7 %	92,3 %	0,3 %	0,3 %
celkem	17 243	---	---	100 %	100 %

¹⁸⁴ V tabulce nejsou započítány osoby, u nichž soud rozhodl o zařazení do věznice s ostrahou, ale u kterých ještě nebylo rozhodnuto o umístění do oddělení s příslušným stupněm zabezpečení.

Z pravé části tabulky č. 7 je patrné, že velká většina odsouzených žen má buď základní vzdělání, nebo vyučení bez maturity. Stejně tak je tomu i u odsouzených mužů. Porovnáváme-li dosažená vzdělání jednotlivě, je největší poměr žen se všeobecným středoškolským vzděláním, a to cca 16 %. V roce 2021 byl největší poměr žen k mužům v případě vyššího odborného vzdělání, přičemž 19 % odsouzených, kteří dosáhli vyššího odborného vzdělání byly ženy.

Tabulka č. 7: Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31. 12. 2022.

vzdělání	celkem	ženy	muži	pouze ženy	pouze muži
nezjištěno	152	4,6 %	95,4 %	0,5 %	0,9 %
zvláštní škola	447	9,2 %	90,8 %	2,8 %	2,5 %
bez ZŠ	38	15,8 %	84,2 %	0,4 %	0,2 %
nedokončená ZŠ	242	9,9 %	90,1 %	1,6 %	1,4 %
ZŠ	8 405	9,8 %	90,2 %	55,7 %	47,3 %
vyučení bez maturity	6 079	5,8 %	94,2 %	23,6 %	35,8 %
vyučení s maturitou	358	5,6 %	94,4 %	1,3 %	2,1 %
SŠ bez maturity	100	11,0 %	89,0 %	0,7 %	0,6 %
všeobecná SŠ	252	16,3 %	83,7 %	2,8 %	1,3 %
odborná SŠ	1 112	11,7 %	88,3 %	8,7 %	6,1 %
VOŠ	26	15,4 %	84,6 %	0,3 %	0,1 %
bakalář	64	4,7 %	95,3 %	0,2 %	0,4 %
magistr	67	10,4 %	89,6 %	0,5 %	0,4 %
inženýr	123	7,3 %	92,7 %	0,6 %	0,7 %
doktor	33	15,2 %	84,8 %	0,3 %	0,2 %
celkem	17 498	---	---	100 %	100 %

Tabulka č. 8: Členění odsouzených dle počtu již vykonaných TOS k 31. 12. 2022.

počet VTOS	celkem	ženy	muži	pouze ženy	pouze muži
0x	5 931	13,3 %	86,7 %	53,0 %	32,1 %
1x	3 750	9,2 %	90,8 %	23,1 %	21,3 %
2x	2 395	6,0 %	94,0 %	9,6 %	14,1 %
3x	1 713	5,1 %	94,9 %	5,9 %	10,2 %
4x	1 194	4,6 %	95,4 %	3,7 %	7,1 %
5x	838	3,0 %	97,0 %	1,7 %	5,1 %
6x	578	3,6 %	96,4 %	1,4 %	3,5 %
7x	379	2,4 %	97,6 %	0,6 %	2,3 %
8x	268	2,6 %	97,4 %	0,5 %	1,6 %
9x	180	2,8 %	97,2 %	0,3 %	1,1 %
10x	102	0,0 %	100,0 %	0,0 %	0,6 %
více než 10x	170	1,8 %	98,2 %	0,2 %	1,0 %
celkem	17 498	---	---	100 %	100 %

Tabulka č. 8 přináší pohled na to, kolik trestů odnětí svobody odsouzení v minulosti již vykonali. Z tabulky je zřejmé, že víc než polovina žen odsouzených k trestu odnětí svobody byla ve věznici v roce 2022 poprvé a téměř čtvrtina již měla jeden výkon trestu za sebou. Ženy, které byly odsouzeny k VTOS čtyřikrát a vícekrát, tvořily pouze cca 8 % všech odsouzených žen. V případě mužů to bylo víc jak 22 %.

Tabulka č. 9: Četnost vybraných trestných činů k 31. 12. 2022¹⁸⁵.

TČ¹⁸⁶	celkem	ženy		muži		pouze ženy	pouze muži
§ 205	7 300	649	8,9 %	6 651	91,1 %	34,8 %	27,5 %
§ 337	3 337	166	5,0 %	3 171	95,0 %	8,9 %	13,1 %
§ 178	2 532	89	3,5 %	2 443	96,5 %	4,8 %	10,1 %
§ 173	1 970	81	4,1 %	1 889	95,9 %	4,3 %	7,8 %
§ 234	1 911	174	9,1 %	1 737	90,9 %	9,3 %	7,2 %
§ 358	1 668	57	3,4 %	1 611	96,6 %	3,1 %	6,7 %
§ 209	1 079	133	12,3 %	946	87,7 %	7,1 %	3,9 %
§ 196	1 182	186	15,7 %	996	84,3 %	10,0 %	4,1 %
§ 140	882	111	12,6 %	771	87,4 %	6,0 %	3,2 %
§ 175	890	19	2,1 %	871	97,9 %	1,0 %	3,6 %
§ 146	778	27	3,5 %	751	96,5 %	1,4 %	3,1 %
§ 145	782	44	5,6 %	738	94,4 %	2,4 %	3,1 %
§ 185	626	8	1,3 %	618	98,7 %	0,4 %	2,6 %
§ 211	323	43	13,3 %	280	86,7 %	2,3 %	1,2 %
§ 206	271	31	11,4 %	240	88,6 %	1,7 %	1,0 %
§ 325	217	11	5,1 %	206	94,9 %	0,6 %	0,9 %
§ 240	179	12	6,7 %	167	93,3 %	0,6 %	0,7 %
§ 198	101	24	23,8 %	77	76,2 %	1,3 %	0,3 %
celkem	26 028	1 865	---	24 163	---	100 %	100 %

Co se týká četnosti vybraných trestných činů, nejčastěji jsou ženy odsouzeny k VTOS za krádeže. Z pravé části tabulky č. 9 je patrné, že ženy odsouzené za krádeže (§ 205 TZ) tvoří více jak třetinu všech odsouzených žen. Druhým nejčastějším trestným činem je zanedbávání povinné výživy (§ 196 TZ) a za ním následuje neoprávněné držení platební karty (§ 234 TZ). Zajímavý je pohled na odsouzené za trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TZ). Téměř čtvrtinu odsouzených za tento čin tvoří ženy.

¹⁸⁵ V tabulce jsou uvedené trestné činy samostatně i v souběhu s jiným trestným činem.

¹⁸⁶ Trestné činy podle zákona č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*.

6. Prevence kriminality se zaměřením na prevenci kriminality žen

Předmětem zkoumání kriminologie je i to, jakým způsobem je možné kriminalitu zastavit nebo alespoň omezit a jak zmírnit její negativní důsledky. Systém kontroly kriminality (dříve označovaný spíše jako boj s kriminalitou) se rozpadá na dva subsystémy, a to na trestní represí a prevenci kriminality. Zatímco trestní represe se zaměřuje na důsledky kriminality a reaguje vždy až na spáchaný trestný čin, účelem prevence je kriminalitě předcházet a její strategické cíle jsou orientované do budoucna. Do druhé poloviny 20. století byla téměř výhradním institutem kontroly kriminality trestní represe. Až podstatné kvantitativní i kvalitativní změny ve vývoji kriminality přispěly k tomu, že prevence kriminality začala být považována za rovnocennou trestní represí. I přesto jsou dodnes výdaje na prevenci v porovnání s náklady na fungování policie, justice a vězeňství minimální¹⁸⁷.

Systém prevence kriminality v ČR je tvořen vládními usneseními, která mají povahu interních aktů. Nejsou tedy obecně závazná, ale zavazují pouze subjekty podřízené vládě¹⁸⁸. Klíčovým dokumentem, který vláda vydává s periodou čtyř až šesti let je Strategie prevence kriminality. Strategie stanovuje priority, na které se oblast prevence v daném období zaměřuje, strategické cíle a též konkrétní opatření vedoucí k naplnění těchto cílů. Je sestavována na základě obecnějších strategických dokumentů vlády, vychází též z poznatků získaných vyhodnocováním předchozích Strategií a v neposlední řadě se do ní promítají i cíle a doporučení z relevantních mezinárodních dokumentů. Aktuálně priority prevence vymezuje Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027¹⁸⁹.

V České republice se uplatňuje třístupňová organizace prevence kriminality, a to mezirezortní, rezortní a místní¹⁹⁰.

Na mezirezortní úrovni systému prevence kriminality je stěžejním subjektem prevence kriminality Republikový výbor pro prevenci kriminality, který byl zřízen Ministerstvem vnitra. Hlavním předmětem činnosti Republikového výboru je vytvářet a sjednocovat koncepci preventivní politiky Vlády ČR na mezirezortní úrovni a metodicky napomáhat při její realizaci na všech úrovních veřejné správy. Rovněž předkládá vládě Strategii prevence kriminality pro stanovené období a každoročně vyhodnocuje naplnění vytyčených cílů. Předsedou Výboru je

¹⁸⁷ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 171-172. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁸⁸ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014, s. 67. ISBN 978-80-87472-76-7.

¹⁸⁹ Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022-2027. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/01-spk-2022-2027-strategie-pk-pdf.aspx>

¹⁹⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 87-88. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

ministr vnitra a dalšími členy jsou zástupci např. Ministerstva vnitra, spravedlnosti, obrany, pro místní rozvoj, školství, mládeže a tělovýchovy, Nejvyššího státního zastupitelství, Policejního prezidia, Generálního ředitelství Vězeňské služby, Probační a mediační služby, Generální inspekce bezpečnostních sborů nebo Národního úřadu pro kybernetickou a informační bezpečnost¹⁹¹.

V rámci rezortní organizace se do systému prevence zapojují jen některá ministerstva, přičemž intenzita jejich zapojení se liší. Programy jednotlivých ministerstev vycházejí z jejich věcné působnosti¹⁹².

V systému prevence je velmi důležitá úroveň krajů a obcí, které realizují preventivní politiku v samostatné působnosti. Obce tvoří základní úroveň prevence kriminality, protože praktický výkon projektů, aktivit a opatření prevence se v praxi odehrává právě tam¹⁹³. Na základě zkušeností se ukazuje, že obce, resp. místní úřady, instituce a občané se mohou neefektivněji zabývat rizikovými jednotlivci a skupinami, kriminogenními situacemi, ale i oběťmi trestných činů. Obce mohou na kriminalitu páchanou v obci reagovat vydáním obecně závazné vyhlášky a zabezpečit tak záležitosti veřejného pořádku¹⁹⁴. Dalším nástrojem obcí v rámci prevence kriminality je vytváření programů prevence. Rozhodne-li se obec, resp. obecní zastupitelstvo, že se bude prevencí věnovat dlouhodobě a systematicky, může preventivní aktivity realizovat prostřednictvím Programu prevence kriminality na místní úrovni¹⁹⁵. Předpokladem pro účast v Programu je mimo rozhodnutí zastupitelstva ještě vytvoření komise pro prevenci kriminality při obecní radě a zřízení pracovního místa tzv. manažera preventivních aktivit¹⁹⁶.

Nezastupitelnou roli v rámci prevence kriminality hrají soukromé subjekty, tj. nestátní neziskové organizace, akademická sféra, podnikatelské subjekty, fyzické osoby či dobrovolníci. Z kapitoly 1 víme, že kriminální chování žen a mužů se v některých aspektech zásadně liší. Aby byla účinnost preventivních aktivit vztahujících se na ženy co nejvyšší je třeba při jejich vytváření více zohledňovat specifické příčiny a projevy kriminality žen.

¹⁹¹ Prevence kriminality: Republikový výbor pro prevenci kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

¹⁹² ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 88. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

¹⁹³ Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022-2027. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/01-spk-2022-2027-strategie-pk-pdf.aspx>

¹⁹⁴ § 10 zákona č. 128/2000 Sb., *Zákon o obcích (obecní zřízení)*.

¹⁹⁵ Prevence kriminality: Dotační systém prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 10. března 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/dotacni-system-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3D%3D>

¹⁹⁶ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 91. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

6.1. Prevence kriminality z hlediska adresátů

Primární prevence

Adresáty primární prevence jsou všichni obyvatelé, ať už obyvatelé celého státu nebo i některého města, případně určité skupiny obyvatel, např. děti, ženy, senioři, národnostní menšiny apod. Primární prevence má často nepřímý charakter, protože působí prostřednictvím hospodářské, sociální, kulturní a právní politiky, přičemž tyto politiky mají mimo možné kriminogenní či kriminálně-preventivní účinky i řadu jiných, které z kriminologického hlediska nemají význam. Primární prevence tedy působí na každého bez ohledu na to, jaká je jeho kriminální minulost či jeho kriminální potenciál¹⁹⁷. Konkrétně se v rámci primární prevence můžeme setkat s různými aktivitami pro širokou veřejnost, a to se zaměřením na výchovu, vzdělávání, volný čas, osvětu či poradenství¹⁹⁸.

Zaměříme-li se na primární prevenci kriminality žen, je velmi důležité, aby se podnikaly kroky socioekonomické povahy, které ženám zajistí rovnocenné postavení ve společnosti. Velkým socioekonomickým problémem je např. nerovné odměňování žen a mužů. Podle aktuálního mezinárodního výzkumu jsou ženy za stejnou práci hodnoceny nižší mzdou než muži. V České republice činil k roku 2019 rozdíl mezi ročními výdělky žen a mužů ve věku 35–55 let pracujících na stejné pozici 12 %¹⁹⁹.

Často řešeným problémem je také optimalizace profesního života ženy, tak aby ji umožňoval skloubit ho dohromady s rodinným životem a péčí o dítě²⁰⁰. Na to reaguje Zákoník práce, který ukládá zaměstnavateli povinnost vyhovět žádosti o kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu stanovené týdenní pracovní doby, nebrání-li mu v tom vážné pracovní důvody²⁰¹. Toto ustanovení podporuje i rozsudek Nejvyššího soudu ČR, který konstatoval, že pouhá obava zaměstnavatele z toho, že by ostatní zaměstnankyně také požadovaly úpravu pracovní doby, není brána za závažný provozní důvod²⁰².

Mezi kriminogenní faktory majetkové trestné činnosti, která je ve struktuře ženské kriminality zastoupená nejvíce, lze zařadit i chudobu. Z dat vyplývá, že chudobou jsou vedle

¹⁹⁷ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 189. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁹⁸ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014, s.16. ISBN 978-80-87472-76-7.

¹⁹⁹ PENNER, Andrew M., Trond PETERSEN, Are Skeie HERMANSEN, et al. Within-job gender pay inequality in 15 countries. *Nature Human Behaviour* [online]. 2023, 7(2), 184-189 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2397-3374. Dostupné z: doi:10.1038/s41562-022-01470-z

²⁰⁰ VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993, s. 46. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

²⁰¹ § 241 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., *Zákoník práce*.

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2003, sp. zn. 21 Cdo 1561/2003, Úprava pracovní doby. Vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele., [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://ppropo.mpsv.cz/JudikatNS21Cdo15612003>

seniorů nejvíce ohroženy ženy, které samy pečují o děti²⁰³. Postavení samoživitelek se zlepšilo po dlouho protahovaném přijetí zákona o náhradním výživném²⁰⁴. Tento umožňuje samoživitelkám požadovat po státu náhradní výživné v případě, že druhý rodič neplatí stanovené výživné i přes soudní vymáhání.

Sekundární prevence

Na rozdíl od primární prevence, jejíž působení je velmi široké a dotýká se téměř každého, u sekundární prevence jsou preventivní aktivity zaměřené pouze na potenciální pachatele a oběti a na kriminogenní situace. Orientují se převážně na kriminálně rizikové skupiny, jako jsou děti se sklony k záškoláctví, nezaměstnaní mladiství, drogově závislí, alkoholicí nebo bezdomovci²⁰⁵. V případě delikventních žen je třeba věnovat zvláštní pozornost prostitutkám.

Důležitým aspektem sekundární prevence je její včasné a přesné zacílení. To je možné jen jsou-li známy ony problémy či problémové skupiny obyvatelstva, vůči kterým má prevence působit²⁰⁶. Zároveň je velmi důležité uvažovat nad tím, jakou intenzitou působí preventivní aktivity na adresáty sekundární prevence. Zatímco příliš slabé působení nemusí dosáhnout zamýšleného účinku, při příliš intenzivním působení může docházet ke stigmatizaci nebo společenskému vyloučení.

Terciální prevence

Terciální prevence je zaměřena hlavně na předcházení recidivě u pachatelů a viktimologické recidivě u obětí. Bývá nazývána též jako postdeliktní a uplatňuje se tedy jen u osob, které se již s kriminalitou setkaly.

Účinná terciální prevence chrání společnost před důsledky jednání pachatele a zároveň ho podněcuje, aby změnil své chování pozitivním způsobem, osvojil si, jak odolávat kriminogenním faktorům a převzal odpovědnost za své chování²⁰⁷. V případě pachatele je účelem terciální prevence předcházet páčání další kriminality vhodnou resocializací pachatele. V rámci terciální

²⁰³ IROZHLAS. *Česko 2022: Život k nezaplacení: Jak se vyvíjí příjmová chudoba domácností* [online]. květen 2022 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://data.irozhlas.cz/zivot/ekonomicke-dopady/>

²⁰⁴ Zákon č. 588/2020 Sb., *Zákon o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)*.

²⁰⁵ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 161. ISBN 978-80-7478-614-3.

²⁰⁶ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2., přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s. 26. ISBN 80-725-1200-5.

²⁰⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 10. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

prevence je proto pachatelům zprostředkována pomoc při hledání bydlení a získávání pracovního uplatnění, řadí se sem také rodinné poradenství, vzdělávání, rekvalifikační kurzy apod²⁰⁸.

Velmi důležitou formou terciální prevence je samotný trest, který je pachateli za spáchaný trestný čin uložen soudem. Individuální prevence je spolu s trestní represí a generální prevencí (působení na ostatní členy společnosti) podstatnou složkou ukládaného trestu. Trestní zákoník vymezuje účel trestu takto: Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti²⁰⁹.

Je-li pachatel pro závažnost svého činu odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, sestaví pro něj věznice před nástupem individuální program zacházení, jako základní formu cílevědomého a komplexního působení, jehož cílem je připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu²¹⁰.

Program zacházení obsahuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity, součástí programu jsou také aktivity zaměřující se na utváření a rozvíjení vnějších vztahů. Aktivity jsou vybírány za účelem rozvíjení pozitivních schopností vězněného a regulace jeho problémových charakteristik²¹¹. Poskytují odsouzeným možnost např. osvojit si pracovní návyky a sociální dovednosti prospěšné pro další život na svobodě, rozvíjet vzdělání či kulturní a sportovní zájmy nebo podstoupit tréninky zvládání konfliktních situací apod.

Důležité místo v programu zacházení mají aktivity, kdy mohou odsouzené ženy uplatnit své přirozené schopnosti a dovednosti. Mají možnost se zapojit například do hudebních kroužků a sportovních aktivit, ručních prací, zahradnictví apod. Ve Věznici Světlá nad Sázavou probíhá preventivní program ve spolupráci se školami, který se snaží preventivně působit na školní děti. Pořádá komponované programy prevence kriminality a drogové prevence, v rámci kterých odsouzené ženy žákům odprezentují svůj životní příběh²¹². V ženských věznicích je realizován

²⁰⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 76. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

²⁰⁹ § 23 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*.

²¹⁰ § 40 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*.

²¹¹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 152. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

²¹² Věznice Světlá nad Sázavou: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>

i terapeuticko-reedukační preventivní program FEDDO, který se zaměřuje na pachatelky sexuálně motivovaných a násilných trestných činů páchaných na dětech²¹³.

Věznice zajišťují odsouzeným ženám po dobu výkonu trestu také vzdělávání, které působí preventivně již během výkonu trestu, ale může sehrát významnou roli i po propuštění. Ženy mohou ve vězení získat výuční list či absolvovat rekvalifikační kurz, což ženám umožňuje lepší možnosti při hledání vhodného zaměstnání. Ve Světlé si odsouzené ženy volí mezi učebními obory Šití prádla a Provozní služby, kurzy Základy obsluhy počítače a Základy práce s keramikou. Zároveň zde celoročně probíhá vzdělávání metodou Feuersteinova instrumentálního obohacování, jehož cílem je celkový rozvoj myšlení a schopnost ovládat impulzivní jednání. Ve spolupráci s externími subjekty mají ženy možnost zvýšit svou kvalifikaci a získat osvědčení z rekvalifikačního kurzu Kadeřnice, Výpomoc při přípravě pokrmů nebo kurzu zaměřeného na zahradnictví²¹⁴.

V rámci prevence má značný význam zaměstnávání odsouzených žen. Zaměstnávání vězňů má pozitivní vliv na znovuzачlenění do společnosti a také napomáhá snížit recidivu. Zároveň získají odsouzené ženy v zaměstnání pracovní návyky a další schopnosti, které jim pomohou se po propuštění lépe uplatnit na trhu práce²¹⁵.

Odsouzené ženy převážně pracují u podnikatelských subjektů v různých odvětvích. Ženy z věznice ve Světlé nad Sázavou jsou zaměstnávány v potravinářském a automobilovém průmyslu, logistice, kartonážní výrobě, kovovýrobě, nebo jako operátorky v callcentrech²¹⁶. V opavské věznici vznikla zajímavá spolupráce s ústavem sociální péče, kde odsouzené ženy pomáhají těžce mentálně postiženým osobám²¹⁷.

Některé ženy pracují přímo na pracovištích podnikatelských subjektů a ty, které nesplňují kritéria pro práci mimo věznici vykonávají práci pro podnikatelský subjekt ve vnitřních

²¹³ Generální ředitelství: Realizace projektu podpořeného z Norských fondů. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/realizace-projektu-podporeneho-z-norskych-fondu>

²¹⁴ Věznice Světlá nad Sázavou: Vzdělávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vzdelavani-veznenych>

²¹⁵ Generální ředitelství: Výhody zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/vyhody-zamestnavani-odsouzenych>

²¹⁶ Věznice Světlá nad Sázavou: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>

²¹⁷ Věznice a ÚVZD Opava: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/zakladni-informace>

prostorách věznice. Část žen je zaměstnána na pracovištích tzv. vnitřní režie, kde vykonávají úklidové práce nebo pomocné práce v kuchyni, skladu a při údržbě objektu věznice²¹⁸.

Specifická situace při výkonu trestu odnětí svobody nastává u odsouzených žen, které jsou matkami nezletilých dětí. V určitých případech může být odsouzené ženě na její žádost povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě zpravidla do 3 let jeho věku, pokud takové dítě nebylo soudem svěřeno do výchovy jiné osoby²¹⁹. Tuto možnost je však nutné pečlivě zvážit s ohledem na dosavadní péči o dítě, finanční a materiální zajištění a možnosti matky starat se o dítě i po propuštění. V případě, že je žádosti vyhověno, stává se celodenní péče o dítě a rozvoj dovedností spojených s péčí základem programu zacházení dotyčné odsouzené. Součástí celodenní péče o dítě jsou pak všechny aktivity spojené s výchovou dítěte, vařením, úklidem, vycházkami apod²²⁰.

V České republice se dosud jediný specializovaný oddíl pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí (od 1 do 3 let) nachází ve Věznici Světlá nad Sázavou, kde se o své děti může starat 15 odsouzených matek. Program výchovy a vzdělávání je zaměřen na všestranný rozvoj osobnosti dítěte a soustředí se na zachování citových vazeb mezi matkou a dítětem. Připravují jej odborní zaměstnanci věznice s ohledem na zajištění potřeb dětí. Cílem specializovaného oddělení je vedle dosažení účelu trestu také zabránění odloučení matky od dítěte, vytváření pevného vztahu vedoucího k rodičovské odpovědnosti a rozvíjení citové vazby mezi matkou a dítětem. Od roku 2020 se ve Věznici Světlá nad Sázavou mohou starat o své děti do jednoho roku též čtyři matky, které spáchaly zvláště závažný trestný čin, jsou k výkonu trestu odnětí svobody zařazeny do věznice s ostrahou s vysokým stupněm zabezpečení, či do věznice se zvýšenou ostrahou a soud jim v souvislosti s jejich těhotenstvím a péčí o dítě do jednoho roku věku nepřerušil trest odnětí svobody²²¹.

V České republice je kapacita míst pro výkon trestu odnětí svobody matek s nezletilými velmi omezená, s ohledem na to je v praxi vazba mezi matkou a dítětem zajišťována pouze prostřednictvím návštěv ve věznici. Pobyt ve vězení je náročný nejen pro samotnou matku, ale velmi negativně může zasáhnout také dítě odsouzené ženy a její blízké. S takovou situací mohou

²¹⁸ Věznice Světlá nad Sázavou: Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

²¹⁹ § 67 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*.

²²⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratslava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 110. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

²²¹ Věznice Světlá nad Sázavou: Výkon vazby a trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi>

dotčené rodině pomoci různé neziskové organizace, věnující se problematice odsouzených rodičů. Jednou z nich je např. občanské sdružení Za branou, jehož posláním je pomoc osobám ve vězení a po výkonu trestu, jejich rodinám a blízkým za účelem úspěšné resocializace lidí vracejících se z vězení do běžného života. Specifikem přístupu Za branou k postpenitenciární péči je důraz na vztahy odsouzeného pachatele trestné činnosti k rodině a blízkým lidem²²².

Své místo má v rámci prevence kriminality v České republice též poměrně nový formát otevřených věznic, které se stávají klíčovými pilíři vězeňských systému v řadě vyspělých zemí Evropy. Otevřené věznice mají za cíl zamezit navrácení propuštěných osob zpět za mříže a pomoci se efektivně vyrovnat s nástrahami, se kterými se mohou vězněné osoby po propuštění setkat²²³. Režim v otevřených věznicích je založen na individuálním přístupu k vězňům. Odborný personál neuděluje příkazy, ale poskytuje odsouzeným prostor pro vlastní úvahy nad řešením každodenních problémů a vlastní rozhodnutí. Což významně posiluje pocit vlastní zodpovědnosti za své chování a imituje tak reálný život na svobodě²²⁴.

Do otevřených věznic mohou být po vyhodnocení vnějších i vnitřních rizik umístěni vězni, kteří jsou zařazeni k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s ostrahou na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení²²⁵. Ti, co splní podmínky však nejsou do otevřené věznice umístěni automaticky, ale musí se podrobit výběru odborné komise a schválení ředitele věznice²²⁶.

Dosud v České republice funguje jediná otevřená věznice, a to mužská věznice v Jiřicích. Na základě pozitivních zkušeností je v plánu vznik další takové, tentokrát ženské otevřené věznice ve Velkých Přílepech, kde by mohlo vykonávat trest odnětí svobody přibližně čtyřicet žen²²⁷.

²²² ZA BRANOU, Z.S. Za branou: Podpora rodin a dětí odsouzených. *Za branou* [online]. © 2010 - 2023 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://zabranou.cz/>

²²³ Otevřené věznice. *JUSTICE.CZ: Katalog životních situací* [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>

²²⁴ Otevřená věznice Jiřice, kde mají odsouzení volný režim, uspěla na evropské soutěži. *Česká justice* [online]. Praha: Ekonomický deník, Zdravotnický deník a Česká justice je Media Network, 10.7.2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/07/otevrena-veznice-jirice-kde-maji-odsouzeni-volny-rezim-uspela-na-evropske-soutezi/>

²²⁵ Otevřené věznice. *JUSTICE.CZ: Katalog životních situací* [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>

²²⁶ Otevřená věznice Jiřice, kde mají odsouzení volný režim, uspěla na evropské soutěži. *Česká justice* [online]. Praha: Ekonomický deník, Zdravotnický deník a Česká justice je Media Network, 10.7.2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/07/otevrena-veznice-jirice-kde-maji-odsouzeni-volny-rezim-uspela-na-evropske-soutezi/>

²²⁷ VESELÁ, Marie. V Česku vznikne otevřená věznice pro ženy. Vězeňská služba ji postaví kousek od Prahy. *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, © 1997-2023, 4. února 2023 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/otevrena-veznice-vezeni-vezen-velke-prilepy-jirice_2302041615_gut

6.2. Prevence z hlediska obsahového zaměření preventivních aktivit

Sociální prevence

Sociální prevence je s ohledem na obsahové zaměření nejširší. Zaměřuje se na širokou škálu sociálních kriminogenních faktorů a na jejich překonávání. Je orientovaná zejména na potencionální pachatele a směřuje k jejich socializaci a sociální integraci. Mimo to působí na nepříznivé společenské a ekonomické podmínky, které jsou považovány za klíčové příčiny kriminality a snaží se o jejich změnu²²⁸.

Cílem sociálně preventivních aktivit je zejména předcházet různým sociálně-patologickým jevům, jako jsou prostituce, nezaměstnanost, chudoba, bezdomovectví, záškoláctví, extremismus, závislosti aj. Sociálně kriminogenní potenciál lze spatřovat také v působení médií na širokou veřejnost. Přestože mají média možnost využívat svůj vliv formou pozitivní kriminální prevence, zpravidla tomu bývá přesně naopak. Negativně působí např. zobrazování násilí²²⁹ nebo vyzdvihování vrahů jako hrdinů²³⁰.

Na kriminalitu má nepochybně značný vliv právní úprava. Je-li zpracována nekvalitně, může působit nikoliv antikriminogenním a preventivním způsobem, nýbrž bude fungovat jako kriminogenní faktor. Zvláště je třeba zmínit hospodářskou kriminalitu, která tvoří významnou část struktury kriminality žen. Základním předpokladem prevence hospodářské kriminality je kvalitní právní úprava. Je-li právní úprava nepřehledná, nejasná, komplikovaná nebo roztříštěná, obsahuje-li mezery nebo připouští různé interpretace, může v důsledku vytvořit prostředí, ve kterém se bude hospodářské kriminalitě dařit²³¹.

Významným kriminogenním faktorem je právní nihilismus, který spočívá v nedůvěře v právní systém. Zatímco na jedné straně to může souviset s všeobecně nízkou znalostí práva, která je způsobena nepřehledností, roztříštěností a nestabilitou právního řádu²³², na druhé straně stojí lidé s velmi dobrými znalostmi práva, kteří je využívají k obcházení norem a hledání mezer v právní úpravě, aby dosáhli svých cílů²³³.

Základním cílem sociální prevence je působit na socializaci a sociální integraci jedince. V tomto ohledu je nenahraditelná funkce rodiny a školy, nezanedbatelnou roli však hrají

²²⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 77. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

²²⁹ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004, s. 178. ISBN 80-7357-026-2.

²³⁰ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 88. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

²³¹ NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004, s. 175. ISBN 80-7357-026-2.

²³² Tamtéž, s. 176.

²³³ OSMANČÍK, Otakar a Zdeněk KARABEC. *Kriminologie a nové dimenze zločinnosti*. In: NOVOTNÝ, Otto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie. 2., přeprac. vyd.* Praha: ASPI, 2004, s. 177. ISBN 80-7357-026-2.

i preventivní programy zaměřené na zaměstnatelnost jedince, zvyšování vzdělání a pracovní kvalifikace, řešení konfliktů a vyhýbání se krizovým situacím²³⁴. Jako konkrétní opatření v oblasti sociální prevence se uvádí např. snížení daní, prohibice, povinná školní docházka nebo zvyšování počtu pracovních míst²³⁵.

Situační prevence

Cílem situační prevence je omezovat příležitosti ke spáchání trestného činu a zvyšovat pravděpodobnost dopadení pachatele²³⁶. Opatření situační prevence se snaží o to, aby bylo páchaní trestné činnosti pro pachatele rizikovější a namáhavější a zároveň, aby užitek z trestné činnosti byl co nejnižší. Nejúčinněji se situační prevence uplatňuje v oblasti majetkové kriminality, konkrétně u krádeží²³⁷, které jsou ve struktuře kriminality žen tradičně zastoupeny nejpočetněji.

Situační prevence vychází z kriminologických a kriminalistických poznatků, které ukazují, že určitá místa, určité denní doby, týdny, měsíce a určité situace jsou k páchaní trestných činů zvláště příhodné. Proto je vhodné věnovat těmto místům, dobám a situacím zvýšenou pozornost a kriminalitě tak předcházet²³⁸.

Opatření situační prevence, které mají spáchání trestného činu znesnadnit či znemožnit, je velké množství. Lze toho docílit např. zvýšením ochrany osob, objektů a věcí, které jsou vystaveny potenciálnímu pachateli, a to prostřednictvím umístění bezpečnostních zámků, bezpečnostních dveří, nerozbitných skel apod. Zajistit ochranu je možné také službou vrátných či hlídačů soukromé bezpečnostní služby. Riziko dopadení pachatele zvyšuje dohled policie i samotných občanů²³⁹.

Viktimologická prevence

Viktimologická prevence se zaměřuje na ochranu potenciálních i skutečných obětí trestných činů. Za tímto účelem probíhají různé poradenské a osvětové činnosti, které mají za cíl šířit poučení o tom, jak se chovat v případě útoku nebo jak lépe ochránit vlastní majetek²⁴⁰.

²³⁴ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 148-152. ISBN 978-80-7478-614-3.

²³⁵ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 88. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

²³⁶ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 153. ISBN 978-80-7478-614-3.

²³⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 77. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

²³⁸ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 153-154. ISBN 978-80-7478-614-3.

²³⁹ Tamtéž, s. 155.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 160.

Činnost viktimologické prevence se zaměřuje především na osoby, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou obětí trestného činu, tedy na děti, seniory, dívky a ženy²⁴¹. Dlouhodobě opomíjenou problematikou jsou mužské oběti domácího násilí páchaného ze strany žen. Zatímco domácí násilí páchané na ženách je společností považováno za závažný sociální problém, o partnerském násilí, jehož oběťmi jsou muži, se příliš nemluví. Menší povědomí o tomto fenoménu je způsobeno tím, že domácí násilí na ženách je viditelnější, protože při něm dochází k závažnějším fyzickým následkům než v případech týraných mužů. Problematická skutečnost je také v souvislosti s mužskými oběťmi domácího násilí, že muži často útoky partnerky vůbec neoznamují úřadům nebo policii, a proto není mnoho oficiálních záznamů o mužských obětech domácího násilí. Typickými důvody, proč se muži na policii neobrací je stud, pocit že chování partnerky není natolik závažné, aby jej oznamovali či strach, že policie muži neuvěří a vše se obrátí proti němu. Zatímco někteří muži násilí skrývají vědomě, někteří si dlouho ani nepřipouští, že by žili v násilnickém vztahu a sami sebe nevnímají jako oběti domácího násilí, jinými slovy u nich nedochází k percepce viktimizace²⁴².

Z pohledu prevence je v první řadě třeba, aby se dosud podceňovaná problematika domácího násilí páchaného na mužích dostala do povědomí širší veřejnosti a týraní muži tak získali odvahu se svěřit a vyhledat pomoc.

6.3. Alternativní tresty jako součást prevence kriminality

Z mezinárodního srovnání uvedeného v kapitole 4 vyplývá, že ČR má z vybraných evropských států nejvyšší počet žen odsouzených k trestu odnětí svobody na 100 tis. obyvatel. Možným vysvětlením tak vysokého indexu uvězněných žen je nedostatečné využívání alternativních trestů. Za alternativní se tradičně považují tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, ale i přesto vedou k naplnění účelu trestu, jako kdyby odsouzený vykonal trest odnětí svobody²⁴³. Neochota soudů ukládat alternativní tresty ve větším množství přetrvává i přesto, že o pozitivních jejich uplatňování hovoří dlouhodobě OSN i Rada Evropy²⁴⁴.

Ačkoliv z výše uvedených zjištění vyplývá, že je v rámci věznic vykonáváno množství preventivních aktivit, které podporují resocializaci odsouzených, je s uvězněním spojena řada negativních účinků. Odsouzení jsou vytrženi ze svého přirozeného prostředí a umístěni mezi

²⁴¹ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 89. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

²⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2010, (7). ISSN 1212-866X.

²⁴³ ŽATECKÁ, Eva. Několik poznámek k alternativním trestům z pohledu nového trestního zákoníku. In: *Dny Práva 2009: Days of law*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 1043-1052. ISBN 978-80-210-4990-1.

²⁴⁴ ZEŽULOVÁ, Jana. Alternativní tresty. In: KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 214. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

skupinu osob s určitou mírou sociální poruchovosti chování. Delší pobyt v takovém prostředí vede k začlenění odsouzeného do vězeňské subkultury a k možnosti získávat nové znalosti a zdokonalovat se v kriminální činnosti. Často se z takových jedinců stávají recidivisté, kteří se do vězení pravidelně vrací a možnost jejich nápravy klesá.

Zejména pro ženy, které prožívají nepříznivé dopady odsouzení mnohem intenzivněji než muži, je pobyt ve věznicí zvláště nepříjemným zážitkem. Přetržením sociálních vazeb s dětmi, rodinou i přáteli může u žen docházet k frustraci, depresivním stavům, ale i ke snižování hodnoty sama sebe. Ženy se také mohou mnohem hůře vyrovnávat se stigmatizací, která působí jako překážka při opětovném začleňování do společnosti²⁴⁵. Zároveň se uvádí, že sankce v podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody nemá dostatečné preventivní a resocializační účinky²⁴⁶. Naopak v některých případech může mít dokonce účinky desocializační.

Účelem ukládáním alternativních trestů je snaha předcházet všem výše uvedeným nežádoucím vlivům spojených s odnětím svobody. Předností alternativních trestů je, že v mnohem větší míře umožňují zohlednit osobnostní rysy jedince, jeho vlastnosti i sociální prostředí, ze kterého pochází, stejně tak umožňuje pachatel, aby se aktivně zapojil do odčinění následků trestného činu a v neposlední řadě vede ukládání alternativních trestů ke snížení nákladů spojených s výkonem nepodmíněných trestů odnětí svobody²⁴⁷.

Alternativní řešení trestních věcí je vhodné především u pachatelů, kterým hrozí uložení trestu odnětí svobody do jednoho roku²⁴⁸. Ze statistických dat prezentovaných v kapitole 5 víme, že v českých věznicích vykonávalo na konci roku 2022 trest odnětí svobody v délce trvání do jednoho roku 504 žen, což představovalo víc než třetinu všech ženských vězeňkyň. Význam ukládání alternativních trestů lze spatřovat též v případě pachatelek méně závažných činů a prvopachatelek, u nichž soud alternativní tresty zpravidla ukládá, případně aplikuje alternativní postupy²⁴⁹, jako jsou odklony, nebo upuštění od potrestání²⁵⁰.

²⁴⁵ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 183. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

²⁴⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 20-21. ISBN 978-80-87576-93-9.

²⁴⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 184. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

²⁴⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 22. ISBN 978-80-87576-93-9.

²⁴⁹ MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. *Výzkum prvovězněných žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 30. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-082-3.

K vyššímu uplatňování alternativních trestů u těhotných žen a matek malých dětí vyzývá zpráva Výboru Rady Evropy pro otázky sociální, zdravotní a záležitosti rodiny²⁵¹. Doporučuje, aby trest odnětí svobody byl vždy používán pouze jako krajní možnost, a to v případech, kdy žena spáchá závažný trestný čin a představuje nebezpečí pro společnost.

²⁵⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratslava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 180. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3801-380.

²⁵¹ SOCIAL, HEALTH AND FAMILY AFFAIRS COMMITTEE. Mothers and babies in prison. *Parliamentary Assambly* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?fileid=8953&lang=EN>

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala osobností pachatelek trestné činnosti a jejím vlivem na kriminalitu páchanou ženami. Kriminalita žen je komplexní téma, jehož výzkum by zasluhoval mnohem větší pozornost, než se mu dostává. Vzhledem k tomu, že podíl žen na celkové kriminalitě se zvyšuje, nelze delikventní ženy podceňovat a kriminalitu páchanou ženami považovat jen za okrajovou. Práce uvádí řadu specifických faktorů, kterými se delikvence žen vyznačuje a které dokazují opodstatněnost zkoumání problematiky ženských pachatelek jako samostatného fenoménu.

Na otázku o původu kriminality se v minulosti pokoušelo najít odpověď velké množství odborníků. Část z nich však při svém bádání nebrala v úvahu, že by se trestné činnosti mohly v nezanedbatelné míře dopouštět také ženy, a jejich teorie zaměřené na obecnou kriminalitu proto nemohly jednoznačně vysvětlit původ kriminality žen. Ti, kteří připouštěli, že se delikventní ženy od delikventních mužů odlišují, ve svých úvahách často vycházeli z určité předpojatosti vůči ženám. V dnešní době jsou některé teorie považovány za kontroverzní a jiné jsou dnes jako vysvětlení kriminality žen dokonce nepřijatelné.

Přestože se příčinu kriminality žen pokoušeli nalézt odborníci napříč obory od biologie přes sociologii, psychologii až po ideje feminismu, lze konstatovat, že žádné z teorií se nepodařilo najít univerzální příčinu, která by vysvětlovala, proč ženy páchají trestnou činnost. Na základě učiněných zjištění lze říci, že k vysvětlení původu kriminality žen je třeba uvažovat celou řadu faktorů, jejichž kombinace a intenzita má na kriminalitu zásadní vliv.

Zatímco obecných typologií pachatelů existuje mnoho, s typologiemi, které by se zabývaly výlučně ženskými pachatelkami se setkáme zřídka. Navíc jen minimum typologií ženských pachatelek se opírá o vnitřní kritéria, která by byla úzce spjata s osobností pachatelek a většina z nich je sestavena na základě vnějších kritérií. V diplomové práci jsem se zabývala nejen typologiemi, které charakterizují pachatelky trestných činů obecně, zaměřila jsem se i na typologie pachatelek různých druhů trestné činnosti. Zvýšenou pozornost jsem věnovala pachatelkám sexuálních deliktů, sériových vražd a vražd dětí. V této souvislosti je třeba zmínit, že nedostatek tuzemských výzkumů, brání vytvoření typologie pachatelek, která by odpovídala místním poměrům. Vytvoření takové typologie by mohlo vést k vyšší účinnosti preventivních opatření, neboť by lépe odrážela charakteristiky pachatelek a jejich jednotlivé motivy.

Část diplomové práce, věnovaná konkrétním projevům kriminality žen, přinesla hned několik pozoruhodných zjištění. Od roku 2010 do roku 2021 se snížil počet stíhaných osob o 38 %. Pokud bychom však chtěli toto tvrzení bez dalšího aplikovat na ženské pachatelky, byla by tato úvaha chybná. Zatímco celková kriminalita opravdu klesla, poměr stíhaných žen na

celkové kriminalitě se zvýšil, a to víc jak o tři procentní body. I toto zjištění dokazuje potřebu nahlížet na kriminalitu žen samostatně. Při studiu struktury kriminality se v souladu s očekáváním ukázalo, že nejčastěji páchaným trestným činem mezi ženami je krádež. Naopak překvapivé bylo zjištění, že z celkem 110 osob stíhaných za neoprávněné provozování hazardní hry tvořily 96 % ženy. Tento jev pravděpodobně pramení z tzv. dipování, což je v současné době oblíbená aktivita rozšířená mezi maminkami na mateřské dovolené.

Další zajímavý výsledek vyplynul z mezinárodního srovnání ženských pachatelek. Ačkoliv počet žen stíhaných v České republice nikterak nevybočuje z běžného standardu srovnávaných zemí, index žen odsouzených k trestu odnětí svobody je v České republice nejvyšší. Možnou interpretací tohoto stavu je nedostatečné využívání možnosti soudu uložit alternativní tresty namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody, i přesto, že na jejich přednosti upozorňuje řada mezinárodních organizací. Více než jedna třetina žen v českých věznicích vykonává trest odnětí svobody v trvání do jednoho roku. Je proto otázkou, v kolika případech byl trest odnětí svobody opodstatněný a v kolika bylo možné uvažovat o alternativním řešení. Tezi o vhodnosti uplatňování alternativních způsobů řešení trestních věcí podporuje též zjištění, že nepodmíněný trest odnětí svobody nemá dostatečné preventivní a resocializační účinky.

Práce se částečně věnovala též způsobům předcházení kriminality žen. Přestože věznice odsouzeným ženám umožňují např. doplnit si vzdělání nebo se účastnit rekvalifikačních kurzů, nabízené preventivní programy jsou často zaměřené velmi stereotypně. Myslím, že by bylo vhodné uvažovat o zařazení programů zaměřených např. na finanční gramotnost a na získání schopností, které ženám zvýší uplatnitelnost na trhu práce. S ohledem na to, že majetková a hospodářská trestná činnost tvoří značnou část ženské kriminality, by takové zaměření mohlo zvýšit účinnost preventivních programů a mít pozitivní vliv na pachatelky se sklony k recidivě. Za velmi vhodný nástroj prevence kriminality považuji tzv. otevřené věznice, se kterými má pozitivní zkušenosti řada evropských zemí, zejména s ohledem na nízkou recidivu propuštěných vězňů. Usuzuji, že právě maximální prostor pro organizaci vlastního života a odborné vedení formou pozitivní motivace může odsouzeným významně pomoci úspěšně se resocializovat a usnadnit návrat do společnosti.

V České republice může být do otevřené věznice umístěna osoba, která byla zařazena k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s ostrahou na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Ze statistiky prezentované v kapitole 5 vyplynulo, že tuto podmínku splňuje cca 12 % vězeňkyň. V současné době však u nás žádná ženská otevřená věznice není a plánovaná otevřená věznice ve Velkých Přílepech by měla umožnit vykonávat trest odnětí svobody pouhým

čtyřiceti ženám. Domnívám se, že zajímavý prostor pro úvahy nabízí možnost otevřené věznice sdílené pro muže i ženy tak, aby co nejvíce odrážela podmínky reálného života.

Seznam zkratk

OČTŘ – orgány činné v trestním řízení

TOS – trest odnětí svobody

TSK – takticko-statistická klasifikace

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

ZSVM – zákon č. 141/1961 Sb., *Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ADLER, Freda. *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. New York: McGraw-Hill, 1975.

ADLER, Freda. Sisters in Crime. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781412959193>

BADINTER, Élisabeth. *Tudy cesta nevede: slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0885-5.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-063-2.

COLE, K. E., G. FISHER a S.S. COLE. Women Who Kill: A sociopsychological study. *Archives of General Psychiatry* [online]. 1968, **19**(1), 1-8 [cit. 2023-02-13]. ISSN 0003-990X. Dostupné z: doi:10.1001/archpsyc.1968.01740070003001

COOPER, A. J., ed. Female Serial Offenders. In: SCHLESINGER, Louis B. *Serial Offenders: Current Thought, Recent Findings*. 1. CRC Press, 2000. ISBN 0849322367.

ČEPELÁK, Jiří a Zdeněk KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. Praha: Linde, 2010, (7). ISSN 1212-866X.

DALTON, Katharina. Menstruation And Crime. *The British Medical Journal* [online]. BMJ, 1961, **2**(5269), 1752-1753 [cit. 2022-11-21]. ISSN 0007-1447. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20356117>

DALY, Kathleen. Women's Pathways to Felony Court. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/criminologicaltheory/n69.xml>

EYSENCK, Hans J. Crime and Personality. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 308-312 [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory/n85.xml>

FLORA, Stephen Ray a Melissa SELLERS. Premenstrual Dysphoric Disorder and Premenstrual Syndrome Myths. In: BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti: (psychologické a kriminologické aspekty)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. ISBN 978-80-7338-063-2.

GAROFALO, Raffaele. *Criminologia: studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*. Fratelli Bocca, 1885.

GLUECK, Sheldon a Eleanor GLUECK. The Origins of Crime. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 374-379 [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/criminologicaltheory/n104.xml>

GRŮVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.

GRIFFITHS, Arthur. Female Criminals. *The North American Review* [online]. University of Northern Iowa, 1895, (465), 142 [cit. 2022-01-30]. ISSN 00292397. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25103561>

HALES, Barbara. Woman as Sexual Criminal: Weimar Constructions of the Criminal Femme Fatale. *Women in German Yearbook* [online]. University of Nebraska Press, 1996, 12, s. 105 [cit. 2022-11-24]. ISSN 10587446. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20688838>

HARRATI, Sonia, Mathilde COULANGES, Daniel DERIVOIS a David VAVASSORI. Qualitative Study on the Traumatic Experiences of Female Sex Offenders. *Journal of Loss and Trauma* [online]. 2018, 23(4), 271-286 [cit. 2023-01-31]. ISSN 1532-5024. Dostupné z: doi:10.1080/15325024.2018.1436869

HEIDENSOHN, Frances. *Women and Crime: 9 (Women in Society: A Feminist List)*. 2. Red Globe Press, 1996. ISBN 9780333642092.

HIRSCHI, Travis. Social Control Theory. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 452-457 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/Reference/criminologicaltheory/n124.xml>

HIRSCHI, Travis. Causes of Delinquency. In: *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-398-8.

HYHLÍK, František a Milan NAKONEČNÝ. Malá encyklopedie současné psychologie. In: MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994, s. 17-18.

CHESNEY-LIND, Meda a Lisa PASKO. *The female offender: girls, women, and crime* [online]. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2013, [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-141-2996-693. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781483387567>

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2018. ISBN 978-80-7201-641-9.

LOMBROSO, Cesare. *L'Uomo Delinquente*. Turin: Fratelli Bocca Editori, 1889.

LOMBROSO, Cesare a Guglielmo FERRERO. *La donna delinquente: la prostituta a la donna normale*. Torino: Camilla e Bertolero, 1893.

LUBELCOVÁ, Gabriela. *Kriminalita ako spoločenský fenomén: úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. [1. vyd.]. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2009. ISBN 978-80-224-1051-9.

KELLEHER, Michael D. a C. L. KELLEHER. *Murder most rare: The Female Serial Killer*. 1. New York: Dell Pub., 1999.

KUCHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

MAREŠOVÁ, Alena. *Pachatelé trestných činů: K problematice jejich osobnosti a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994.

MAREŠOVÁ, Alena. *Resortní statistiky - základní zdroj informací o kriminalitě v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-110-3.

MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. *Výzkum prvovězňených žen: sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězňených*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-082-3.

MCKEE, Geoffrey R. *Why Mothers Kill: : A Forensic Psychologist's Casebook Author*. Oxford University Press, USA, 2006. ISBN 9780195182736.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-398-8.

NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

OSMANČÍK, Otakar a Zdeněk KARABEC. *Kriminologie a nové dimenze zločinnosti*. In: NOVOTNÝ, Otto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2.

POLLAK, Otto. The Hidden Female Offender. In: CULLEN, Francis a Pamela WILCOX. *Encyclopedia of Criminological Theory* [online]. 2. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2010, s. 723-725 [cit. 2023-01-03]. Dostupné z: <https://sk.sagepub.com/reference/criminologicaltheory/n201.xml>

POLLAK, Otto. The Criminality of Woman. In: HEIDENSOHN, Frances. *Women and Crime: 9 (Women in Society: A Feminist List)*. 2. Red Globe Press, 1996. ISBN 9780333642092.

RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

RESNICK, PHILLIP J. Murder of the Newborn: A Psychiatric Review of Neonaticide. *American Journal of Psychiatry* [online]. 1970, **126**(10), 1414-1420 [cit. 2023-02-14]. ISSN 0002-953X. Dostupné z: doi:10.1176/ajp.126.10.1414

ROBERTIELLO, Gina a Karen J. TERRY. Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2007, **12**(5), 508-518 [cit. 2023-01-31]. ISSN 13591789. Dostupné z: doi:10.1016/j.avb.2007.02.010

ROSANOFF, Aaron J., Leva M. HANDY a Isabel. A ROSANOFF. Criminality and Delinquency in Twins. In: ČEPELÁK, Jiří a Josef KARABEC. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1986, s. 32. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR.

SIMON, Rita James. *Woman and Crime*. Lexington, MA: Lexington Books, 1975.

STEFFENSMEIER, Darrell J. Crime and the Contemporary Woman: An Analysis of Changing Levels of Female Property Crime, 1960-75. *Social Forces* [online]. Oxford University Press, 1978, **57**(2), 566-584 [cit. 2022-11-01]. ISSN 00377732. Dostupné z: doi:10.2307/257768

STEFFENSMEIER, Darrel J. a E. ALLAN. Criminal behavior: Gender and age. In: CHESNEY-LIND, Meda a Lisa PASKO. *The female offender: girls, women, and crime* [online]. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2013, s. 97-118 [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-141-2996-693. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781483387567>

SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073803896.

SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-76-7.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. *Ženská delikvence: teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7.

URBANOVÁ, Martina a Miloš VEČEŘA. Ženská kriminalita - hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta MU v Brně, 2003, s. 232-240. ISSN 1210-9126. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7917/7189>

VÁLKOVÁ, Jana. *Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

WILKINS, Leslie T. Social Deviance: Social policy, action and research. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 100. ISBN 80-7357-026-2.

ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. 2., přeprac. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 80-725-1200-5.

ZEZULOVÁ, Jana. Alternativní tresty. In: KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-867-9505-5.

ŽATECKÁ, Eva. *Několik poznámek k alternativním trestům z pohledu nového trestního zákoníku*. In: Dny Práva 2009: Days of law. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 1043-1052. ISBN 978-80-210-4990-1.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

EUROSTAT. Suspects and offenders by sex - number and rate for the relevant sex group. *EUROSTAT* [online]. 08/06/2022 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/CRIM_JUST_SEX_custom_5711069/default/table?lang=en

Generální ředitelství: Výhody zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/vyhody-zamestnavani-odsouzenych>

HOKROVÁ, Veronika. Dipování. *Policie ČR* [online]. 10.3.2020 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/dipovani.aspx>

IROZHLAS. *Česko 2022: Život k nezaplacení: Jak se vyvíjí příjmová chudoba domácností* [online]. květen 2022 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://data.irozhlas.cz/zivot/ekonomicke-dopady/>

NAKONEČNÝ, Milan. Superego. *Sociologická encyklopeie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017, 11.12.2017 [cit. 2022-12-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Superego>

Otevřené věznice. *JUSTICE.CZ: Katalog životních situací* [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>

Otevřená věznice Jiřice, kde mají odsouzení volný režim, uspěla na evropské soutěži. *Česká justice* [online]. Praha: Ekonomický deník, Zdravotnický deník a Česká justice je Media Network, 10.7.2022 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2022/07/otevrena-veznice-jirice-kde-maji-odsouzeni-volny-rezim-uspela-na-evropske-soutezi/>

PENNER, Andrew M., Trond PETERSEN, Are Skeie HERMANSEN, et al. Within-job gender pay inequality in 15 countries. *Nature Human Behaviour* [online]. 2023, 7(2), 184-189 [cit. 2023-03-26]. ISSN 2397-3374. Dostupné z: doi:10.1038/s41562-022-01470-z

Prevence kriminality: Dotační systém prevence kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 10. března 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/dotacni-system-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3D%3D>

Prevence kriminality: Republikový výbor pro prevenci kriminality. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

Statistické údaje: o stavu a složení vězněných osob ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence Vězeňské služby České republiky za měsíc prosinec 2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 6.1.2023 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2022/msh12-2022.pdf>

Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022-2027. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/01-spk-2022-2027-strategie-pk-pdf.aspx>

SOCIAL, HEALTH AND FAMILY AFFAIRS COMMITTEE. Mothers and babies in prison. *Parliamentary Assambly* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?fileid=8953&lang=EN>

VESELÁ, Marie. V Česku vznikne otevřená věznice pro ženy. Vězeňská služba ji postaví kousek od Prahy. *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, © 1997-2023, 4.února 2023 [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/otevrena-veznice-vezeni-vezen-velke-prilepy-jirice_2302041615_gut

Věznice a ÚVZD Opava: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/zakladni-informace>

Věznice Světlá nad Sázavou: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zakladni-informace>

Věznice Světlá nad Sázavou: Vzdělávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vzdelavani-veznenych>

Věznice a ÚVZD Opava: Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-a-upvzd-opava/sekce/zakladni-informace>

Věznice Světlá nad Sázavou: Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/zamestnavani-odsouzenych>

Věznice Světlá nad Sázavou: Výkon vazby a trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi>

WPB. *World Prison Brief data* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>

ZA BRANOU, Z.S. Za branou: Podpora rodin a dětí odsouzených. *Za branou* [online]. © 2010 - 2023 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://zabranou.cz/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*.

Zákon č. 141/1961 Sb., *Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

Zákon č. 128/2000 Sb., *Zákon o obcích (obecní zřízení)*.

Zákon č. 262/2006 Sb., *Zákoník práce*.

Zákon č. 588/2020 Sb., *Zákon o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném)*.

Zákon č. 169/1999 Sb., *Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*.

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2003, sp. zn. 21 Cdo 1561/2003, Úprava pracovní doby. Vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele., [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://ppropo.mpsv.cz/JudikatNS21Cdo15612003>

Osobnost pachatelky trestné činnosti

Abstrakt

Cílem diplomové práce je poskytnout určitý obraz o pachatelkách trestné činnosti. Značná část práce se zabývá kriminologickými teoriemi, které se snažily nalézt příčinu kriminality žen. Jedná se především o biologicky, psychologicky a sociologicky zaměřené kriminologické teorie, ale zohledněny jsou též multidisciplinární a feministické přístupy. Ačkoliv se o vysvětlení původu ženské delikvence pokoušela řada odborníků, žádnému se zatím odpověď na otázku odkud kriminalita žen pramení nepovedlo objevit. Naopak se shodují, že neexistuje jediná univerzální příčina kriminality žen.

Práce podává přehled o některých typologiích ženských pachatelek, včetně pachatelek sexuálních trestných činů, sériových vražd a vražd dětí. Na základě zkoumání vytvořených typologií pachatelek jsme schopni získat poměrně podrobný obrázek o charakteristikách ženských pachatelek, včetně osobnostních rysů a kriminálních motivací.

Pro získání uceleného obrazu o ženách jako pachatelkách trestné činnosti je potřeba zabývat se i konkrétními projevy kriminality žen. Ze srovnání stíhaných osob vyplynulo, že ačkoliv celková kriminalita v daném období klesla, poměr žen na celkové kriminalitě se zvýšil, a to víc jak o tři procentní body. I přes úskalí spojená s mezinárodním srovnáním kriminality, obsahuje práce pokus o mezinárodní srovnání počtu trestně stíhaných žen a pokus o mezinárodní srovnání počtu žen odsouzených k trestu odnětí svobody.

Závěr práce je věnován prevenci kriminality se zaměřením na prevenci kriminality žen. S ohledem na téma práce je pro problematiku ženských pachatelek stěžejní terciální prevence kriminality, která se zaměřuje na předcházení recidivy u pachatelů. Významnou roli zde hraje samotný trest, který má přispívat k výchově a resocializaci pachatele. V České republice je ženám velmi hojně soudy ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody. I přes množství preventivních aktivit, které jsou v ženských věznicích vykonávány, nemá trest odnětí svobody dostatečné resocializační účinky. Proto je součástí práce též pojednání o alternativách k trestu odnětí svobody a zmínka je i o formátu otevřených věznic, jako možného řešení recidivy.

Klíčová slova: pachatelky trestné činnosti, kriminalita žen, prevence kriminality

Personality of female offender

Abstract

The aim of this thesis is to provide a certain picture of the female offenders. A significant part of the thesis deals with criminological theories that have tried to find the cause of female criminality. These are primarily biological, psychological and sociological criminological theories, but multidisciplinary and feminist approaches are also considered. Although a number of experts have attempted to explain the origins of female delinquency, none has yet succeeded in answering the question of where female criminality originates. On the contrary, they agree that there is no single universal cause of female criminality.

This thesis provides an overview of some of the typologies of female offenders, including female sex offenders, serial killers, and child murderers. By examining the typologies of female offenders that have been developed, we are able to obtain a fairly detailed picture of the characteristics of female offenders, including personality traits and criminal motivations.

In order to obtain a comprehensive picture of women as perpetrators of crime, it is also necessary to look at specific manifestations of female criminality. For example, the number of convictions is a useful indicator that can give us an idea of the shape of female criminality. A comparison of prosecutions shows that although overall crime has fallen over the period, the proportion of women in total crime has increased, by more than 3 percentage points. Despite the pitfalls associated with international comparisons of crime, the thesis includes an attempt to compare internationally the number of women prosecuted and an attempt to compare internationally the number of women sentenced to prison.

Finally, the thesis is devoted to crime prevention with a focus on the prevention of female criminality. With regard to the topic of the thesis, tertiary crime prevention, which focuses on preventing recidivism among offenders, is central to the issue of female offenders. Punishment itself plays an important role here, as it is intended to contribute to the education and re-socialisation of the offender. In the Czech Republic, women are very often given unconditional prison sentences by the courts. In spite of the many preventive activities carried out in women's prisons, imprisonment does not have sufficient resocialising effects. Therefore, the thesis also includes a discussion of alternatives to imprisonment and mentions the format of open prisons as a possible solution to recidivism.

Key words: female offenders, female criminality, crime prevention